3 1761 06353948 0

PJ
5129
B45
1922
v.3

VELUT ARBOR ÆVO

PURCHASED FOR THE

University of Toronto Library

FROM THE

Joseph and Gertie Schwartz
Memorial Library Fund

FOR THE SUPPORT OF

Jewish Studies

LIBRARY
FEB
15
1979
UNIVERSITY OF TORONTO

זייַט

אין א פאַרגרעבטער שטאָט 1
יוסף שור 71

אונטער זײַנע פּלייצעס האָט נאָך געלאַכט דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב· ער האָט עפּעס דערציילט דעם שיינעם מיידל׳ וועלכע ער באַגלייט אַהיים און האָט געלאַכט מיט גרויס הנאה· נאָר יוסף שורן איז עס שוין אַזוי ווינציג אָנגעגאַנגען· ער איז געגאַנגען מיט גיכע טריט און האָט געדענקט די אייגענע הײַזער׳ וואָס ער האָט אין גרויס־סעטרעניק׳ מיט דער געיַרשנטער מיל:

»אַך יאָ׳ די גרויסע אייגענע מיל׳ זי איז נאָך אויך עפּעס ווערט·«

וואולסיון ווייטאָג פון באַליידיגונג און איז אַוועקגעגאַנגען ווײַטער·

אויפן ראָג פון דער שטילער און רײַכער גאַס, ניט ווײַט פונם הויך אויפגעהאַנגענעם עלעקטרישן לאַמטערן, האָט ער באַגעגנט משהלע לעווינס מיידל מיטן יונגן מאָלער ווײַנטרויבן, וואָס פירט זי אָפּ אַהיים· ס׳איז געווען א רגע, ווען זיי האָבן זיך אויסגעגלײַכט, און זי האָט אויף אים א קוק געטאָן גאָר פונדערנאָהענט, גלײַך זי וואָלט זיך מיטאַמאָל דערמאָנען, וואו זי האָט אים געזעהן און וואָלט ניט פאַרשטיין, ווי קומט ער אַהער איצט אין דער צוועלפאַזייגערדיגער בײַנאַכטיגער שעה·

יוסף שור האָט דעמאָלט נאָכאַמאָל דערזעהן אירע אויגן, בלויע קלוגע אויגן, וואָס ווילן זיך אָן עפּעס דערמאָנען, בשעת זיי קוקן זיך אין אים אײַן און א מויל א שטרענג געשלאָסנס, א גלײַכע ליניע, וואָס דערמאָנט שטאַרק אָן עפּעס און איז אַזוי נאָהענט, אייגן· יוסף שור האָט ניט געדענקט זײַן מוטער· ער איז אַלט געווען פיר יאָר, בשעת זי איז געשטאָרבן, נאָר ווער ווייסט? מעגליך, אַז בײַ זײַן מוטער איז געווען פונקט אַזאַ מויל און דערפאַר האָט צו דעם אַזוי שטאַרק געצויגן· ער האָט דערפילט, ווי בײַ אים האָט זיך מיטאַמאָל ווי אונטערגעבראָכן דאָס האַרץ, נאָר ער האָט נאָך אַלץ ניט געוואוסט, צי זי האָט אים דערקאָנט, צי ניין· און פלוצים האָט זיך אין אים פאַרשטאַרקט דער גאווהדיגער בן־יחיד, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין גרויססעטרעניץ בײַ איציק־מאיר שור אינם אָפּגעשלאָסענעם מיוחסדיגן הויז· דאָרטן אין גרויססעטרעניץ האָט ער זיך יעדנפאַלס ניט געפילט אַזוי געפאַלן און צונישט, ווי אין אָטדעם איצטיגן מאָמענט· דאָרטן האָט ער נאָך פאַרמאָגט צוויי אייגענע געיַרשנטע הײַזער און די גרויסע געיַרשנטע מיל זײַנע···

»נו, און זי? פרעגט ער בײַ איר, זי איז דאָך אויך א סקולפטאָרין; פאַרוואָס זשע דערציילט זי גאָרניט וועגן איר אייגענער אַרבעט?«

נעסי האַלט שוין, אַפנים, פון זיך אַפילו קיין פיצל ניט.

»אַך? זאָגט זי, ניין, טייערינקער. איך בין דאָך ניט מער, ווי א פשוטער בעל-מלאכה, איך ווייס עס זעהר גוט.«

זי באַליידיגט זיך ניט אויף זײַנע פראַגן, זי רעדט מיט אים אַזוי ווייך, ווי מיט אירן א גלײַכן. פון דאַנקבאַרקײַט וואָלט ער איצט פאַרגעסן, וואָס מיט אים איז היינטיגן אָוונט געשעהן, ער וואָלט מיט איר נאָך אַביסל געזעסן און וואָלט בײַ איר געפרעגט:

»פאַרוואָס? ... פאַרוואָס מיינט זי אַזוי?«

נאָר אַרום און אַרום זיינען זיך שוין כמעט אַלע פונאַנדערגעגאַנגען, און די שעה איז שוין אויך געווען א שפעטע.

ס׳האָבן זיך געזעגנט די לעצטע געסט.

אינדרויסן לעבן דער פאַראַדטיר זיינען געשטאַנען דער העברעאישער פאָעט מיטן רויטליכן סטודענט און האָבן גערעדט צווישן זיך אַסך היימישער און פראָסטער, ווי אין זאַל; זיי האָבן געקלערט ערגעץ אַרײַנגיין. אויף אים, יוסף שור, האָבן זיי זיך אויך דאָ ניט אומגעקוקט און האָבן אים ניט באַמערקט, גלײַך פאַרבײַ זיי גייט דורך א קאַץ. וואָס האָבן זיי געקאָנט וועגן אים קלערן? וואָס האָט מען בכלל וועגן זײַן היינטיגן פאַרברענגען געקאָנט קלערן, בײַ אַבראַם ראַפאָפאָרט אין הויז? דער עיקר איז געווען, וואָס מ׳האָט דאָרטן וועגן אים גאָרנישט ניט געקלערט. יוסף שור האָט דערפילט אין זיך א טיפן קאָנ-

ס׳געדענקט זיך:

אָקאָרשט נעכטן בייַנאַכט האָט זי זיך, ווי א פרעמדע, אַהער אַהיים אומגעקערט.

»ניטע, טייַערינקער! האָט זי זיך בייַם איזוואָזטשיק געבעטן, טרייַב ניט אַזוי גיך.«

און איצט זעהט זי שוין אויס אַזוי אומגליקליך דאָ, בייַם פאָטער אין הויז, און שווער איז צו וויסן, וועגן וואָס טראַכט זי: אפשר געדענקט זי נאָך אַלץ דעם יונגן מאָלער וויַינטרויבן, זי אַליין האָט דאָך הייַנטיגן אָוונט אַזויפיל וועגן אים גערעדט. און, אפשר, געדענקט זי שוין ניט מער, ווי איינע א טרויעריגע מעשה וועגן זיך, דער געהויקערטער סקולפטאָרין אַליין, א מעשה מיט אַן אומגליק, וואָס איז זיך שטיל, שטיל פאַרלאָפן:

»בייַ א גוואַלדיג רייַכן אדיר, א טאַטן, איז געבוירן געוואָרן א קינד, א פשוט יידיש קבצניש קינד...«

כדי אַרויסצווייַזן איר זייַן וואַרים געפיל, טוט זיך יוסף שור צו איר א בויג און פאַרפירט מיט איר א שמועס:

»ס׳איז אינטערעסאַנט צו וויסן: וויפיל איז ער אַלט, אָטדער מאָלער ווייַנטרויב?«

»וויפיל איז ער אַלט?«

איבער זייַן קול טוען בייַ דער פאַרטראַכטער נעסין א ציטער די לאַנגע, לאַנגע וויעס, און אין אירע קרומליכע אויגן פאַרשטאַרקט זיך די שטענדיגע גוטמוטיגקייַט מיטן געבעט.

»וויפיל איז ווייַנטרויב אַלט? איך ווייס ניט, זאָגט זי, טייַערינקער, ער איז נאָך א יונגער, גאָר א יונגער.«

און ווידער זינקט זי אין עפּעס איין, אָטדי נעסי, און פאַרטראַכט זיך. איצט איז איר שוין יוסף שור אַזוי דאַנקבאַר, וואָס זי האָט אים געזאָגט »טייערינקער«.

דאַנקען, ער ליגט מיט פאַרמאַכטע אויגן און זעהט זיך דאָרטן אין קאָזלאָווע. ער זיצט איינאַליין אויף די גאַניקטרעפלאַך פון אָטדעם הויז מיט די געשלאָסענע פענסטערלאָדנס, וואָס באַהאַלטן אונטער זיך דעם פרעמדן קרעמערס שלאָפנדיגע משפחה. אינמיטנדערנאַכט זיצט ער דאָרטן אויף די טרעפלאַך און הערט, ווי טיף־טיף אין דער נאַכט שעפטשען די אַלטע אַקאַציעס, וואָס האָבן אַמאָל אום זומער געהערט, ווי דער פאָטער פלעגט אים שרייַען: »בחור! פוסטאונפאַסניק...«

»ניין. שעפּטשען אים איצט די אַלטע אַקאַציענבוימער, האָסט דאָך עפעס אָפגעטאָן, יואליק, ביזט ניט קיין פוסטאונפּאַסניק.«

»איצט פאָרט ער אַהין און האָט דעפעשירט דעם קרעמער, ער וויל בייַ אים צוריק אויסקויפן דעם פאָטערס הויז.«

דער סטודענט האָט אַביסל איבערגעכאַפּט די מאָס. ער האָט צו לאַנג דערציילט, וויאַזוי אָטדער ווייַנטרויב האָט אַלעמען אין קופּע דערעסן:

»קיינמאָל, האָט ער געטענהט, האָט ער נאָך ניט געהערט, אַז א מענש זאָל אַזויפיל בּעבען און זאָל זיין אַזוי עס־ארצותדיג פאַרליבט אין זיך אַליין, אין זייַן אייגענעם אָטעם.«

נאָר אַרום אים זיינען זיך שוין כמעט אַלע געהאַט צעגאַנגען. דער סטודענט רעדט, נאָר קיינעם גייט עס שוין מער ניט אָן, קיינער הערט ניט.

יוסף שור קוקט, ווי אומעטיג און עלנט די קינדערישגרינגע נעסי איז געבליבן זיצן דאָ בייַם קליינעם העלישרויטן פייַער, און קיינער גייט צו איר ניט צו. ס'איז שוין אַפילו א רחמנות אויף איר צו קוקן.

און זיצט פונקט אַנטקעגן, ער מישט זיך אַלע ווײַלע אַרײַן מיט פוסטע דיבורים און לאָזט ניט פירן דעם שמועס; ער הוידעט זיך זיצנדיג הין און צוריק, שאָקלט מיט די פיס און קנאַקט צו מיטן צונג:

»צאַ, צאַ, צאַ! מאַכט ער ליצנות פון דעם מיידלס פילפאַרביגער שאַל, ס׳אַר א פײַנע פאַרבן...« ער הערט ניט אויף צו קוקן דעם מיידל גלײַך אין פנים אַרײַן, און דערבײַ האַלט ער אין איין עסן דעם מיידלס שאָקאָלאַד מיט אירע מאַראַנצן און פירט זיך, ווי א יונגער גליקליכער כלי־זמר, וואָס איז געוואוינט אויסצונעמען אויף חתונות, און דערציילט דעם מיידל אָהן אויפהער וועגן זיך.

ער, יואל ווײַנטרויב, קערט זיך איצט אום נאָך לאַנגע יאָרן צוריק אַהיים, אינם קליינעם שטעטעלע קאָזלאָווע, וואָס לעבן גרויססעטרעניץ, קערט ער זיך אום, און דאָרטן אין שטעטעלע הייסט ער יואליק, פשוט יואליק. דאָס האָט ער דאָרטן געהאַט א טאַטן א האַלבן סקווירער חסיד, א האַלבן ציוניסט, וואָס האָט זיך סוף־כל־סוף אַרויסגעצויגן קיין פאַלעסטינע און האָט אין קאָזלאָווע פאַרקויפט זײַן ווײַס געקאַלכט נגידיש הויז א דאָרטיגן פאַרמעגליכן קרעמער. ס׳האָט געהאַט אַלטע אַקאַציענבוימער פאַר די אַכטשויביגע געל געפאַרבטע פענסטער, אָטדאָס הויז, און אין הויף צווישן גראָז האָבן לעבן דעם געוואַקסן דרײַ גרויסע שפיציכיגע שטיינער. איצט קאָן עס שוין ער, יואל ווײַנטרויב, בשום אופן ניט פאַרגעסן. אַלטע אַקאַציענבוימער פאַר די פענסטער, און אין הויף דרײַ גרויסע שפיציכיגע שטיינער. אָפטמאָל כאַפט ער זיך אויף בײַנאַכט און הייבט זיי אָן מאָלן, אָטדי שטיינער. ער געדענקט יעדן קאַרב זייערן, יעדן שטאַפל. און נאָכדעם קאָן ער לאַנג ניט אײַנשלאָפן און האָט גע־

»ער, יוסף שור, איז דאָך דאָ אין הויז ניט מער, ווי א גאסט, ער פאַרברענגט דאָ דעם ערשטן מאָל אין לעבן אַן אָוונט, וואָס קער זיך אָן מיט אים משהלע לעווינס מיידל?«

און כדי מער ניט צו טראַכטן וועגן איר, מאַכט ער אַן אָנשטרענגונג, בויגט צו נאָכאַמאָל הסידיש דעם אויער און הערט זיך איין מיט קאָפ. ס׳רעדט ווידער דער רויטליכער סטודענט און דערציילט, וויאַזוי ער איז צוזאַמען מיט זײַן באַקאַנטער מיידל געפאָרן פון פעטערבורג אין איין קופע און וויאַזוי אָטדער ווײַנטרויב האָט דאָרטן דעם גאַנצן וועג געגעסן דעם מיידלס מאַראַנצן מיטן מיידלס שאָקאָלאַד און וויאַזוי ער האָט דאָרטן געהאַלטן אין איין דערציילן וועגן זיך.

נאָר ניין, יוסף שור מוז ווידער מאַכן אַן אָנשטרענגונג, כדי צו דערמאָנען זיך וויאַזוי איז פונאָנהייב אָן געווען די מעשה:

דער סטודענט איז געפאָרן אויף פסח אַהיים...

דער סטודענט איז שוין דאַן, אפשר, ניט גאָר אָהן א צופאַל אַרויסגעפאָרן פון פעטערבורג צוזאַמען מיט זײַן באַקאַנט מיידל. מעגליך, אַז פאַרן אַרויספאָרן האָט ער זי אַפילו אָפגעוואַרט א טאָג, צי צוויי. ער זיצט גאָר נאָהענט, היימליך אין קופע לעבן מיידל און וויל איר קלאָר מאַכן אייניגע פראַגן.

אַך יאָ, אָטדער רויטליכער סטודענט, געוויס קאָן ער שוין תמיד עפעס קלאָר מאַכן. און ווער ווייסט אים? מעגליך, אַז די אייגענע פראַגן, וואָס ער וויל דעם מיידל קלאָר מאַכן, האָבן שוין גאָר א נאָהענט שייכות צו זײַנע א פאָר געדרוקטע אַרטיקלען וועגן ציוניזם. נאָר דער יונגער בלאָנדער בחור, דער מאָלער ווײַנטרויב, וואָס טראָגט לאַנגע בלאָנדע האָר מיט א קורץ סאַמעטן רעקל

קאַנטער, אַן אינטערעסאַנט מיידל, און אין דעמזעלביגן קופע איז אויך געפאָרן אַהיים· אָטדער יונגער מאָלער ווײַנטרויב און האָט אַרויסגעוויזן אַלערליי שטיק פון א קליינשטעטלדיגן, כלומרשט קלוגעטשקן עם־הארץ, א גוש·

דער סטודענט איז אַזוי ברוגז אויף אַלע פעטערבורגער יידיש אינטעליגענטע הײַזער, וואו מ׳האָט פאַר פסח געהאַלטן אין איין ריידן וועגן אָטדעם ווײַנטרויבן, און אויף אַלע קורסיסטקעס, וואָס זיינען דאָרטן געלאָפן אים אָנקוקן· נאָר פאַרוואָס רעדט ער שוין מיט אַזאַ היץ גלײַך אין דעם, וואָס נעסי מיט די צייטונגען לויבן אָטדעם ווײַנטרויבן, אין דעם אַליין איז שוין דאָ א גוואַלדיגע באַליידיגונג פאַר אים, דעם רויטליכן ניט גאָר יונגן סטודענט ?

יוסף שור קוקט אים גלײַך אין פנים אַרײַן און פאַרשטייט עס ניט· און פלוצים שלאָגט עמיצער איבער דעם סטודענט די רייד און פונם שמועס ווערן קלאָר נאָך אייניגע זאַכן:

דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב, ווערט קלאָר, איז איצט דאָ אין שטאָט; ער קאָן זיך זעהר גוט מיט נעסין און קומט שוין אָפט צוליב איר אַרײַן אַהער, צו אַבראַם ראַפאָפאָרט אין הויז·

און נאָך איין זאַך ווערט קלאָר:

»דאָס, אַז היינט, מיט אים, מיט אָטדעם ווײַנטרויבן איז אַוועקגעגאַנגען ערגעץ אויף א גאַנצן אָוונט זי — משהלע לעווינס מיידל·«

בײַ יוסף שור ווערט דערפון ווי פאַרשטאָרבן דאָס האַרץ, סך־הכל אויף איין רגע ווערט עס ווי פאַרשטאָרבן און מער גאָרניט· נאָר באַלד קומט ער צוריק צו זיך און פאַרקרימט קוים־קוים די ליפן, אַזוי ניט צופרידן איז ער שוין מיט זיך אַליין, מיט דעם, וואָס אים אַרט:

בייַ זייַן פאָטער און ניט בייַ זייַנע ביידע רייַכע מומעס. כּדי צו דערגיין, אין וואָס באַשטייט דער וויכוח האָט ער זיך איבערגעזעצט אויף א נאָהענט בענקל און האָט חסידיש צוגעבויגן דעם אויער. ער האָט געהערט מיט קאָפּ, נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז דער שמועס איז שוין גאָרניט אַזאַ טיפער. ס׳רעדט מערסטנטייל דער רויטליכער סטודענט מיטן געעלטערטן פנים און מיט די שפּאָגלנייַע קנעפּ, וואָס זיצט שוין איצט דאָ אין זאַל אַנטקעגן נעסין. פריהער אביסל האָט מען זיך בייַ אים דערפרעגט וועגן זייַנע א פּאָר געדרוקטע אַרטיקלען, וואָס האָבן א שייכות צום ציוניזם, און איצט האָט ער דאָ ערנסטער, ווי אַלע אַנדערע, טיף געזונקען אין דעם נידעריגן שטול און האָט בּשום אופן ניט געוואָלט מסכים זייַן מיט נעסין, אַז איר באַקאַנטער, דער יונגער מאָלער ווייַנטרויב, איז א גרויסער:

»ניין, זאָל אים נעסי מוחל זייַן, א גרויסער מענש, האָט ער א כלל, איז א סובסטאַנץ.«

»א סובסטאַנץ?«

דער העברעאישער פּאָעט, דער שווייַגער מיט די געשוואָלענע בייַטעלאַך אונטער די אויגן, האָט זיך אויף א רגע אויפגעהערט צו וויגן אין דעם הויכן וויגשטול, וואָס דאָ בייַדערזייַט אין ווינקל, און האָט אָנגעשטעלט א פאַרוואונדערט פנים פון א שטומען. נאָר דער סטודענט האָט זיך אויף אים ניט אומגעקוקט.

»און נאָך איין זאַך, האָט ער געזאָגט, מ׳כאַפּט אויף א שנעק און מ׳פּויקט וועגן אים.«

דער סטודענט קאָן פערזענליך ווייַנטרויבן. פאַר פסח, ווען ער האָט אין פעטערבורג אויסגעהאַלטן איינעם פון זייַנע לעצטע שווערע עקזאַמענס און האָט זיך אומגעקערט אַהיים, איז ער געפאָרן אין איין קופּע מיט זייַנער א באַ־

באַרג. צום הימל דראַפען זיי זיך. זיי ציהען שוין אַפילו אויס די העלזער, שטרענגען אָן די נאָזלעכער, גלאַנצן אויס די בלינדע אויגן, נאָר זיי בלייבן דאָך אויף איין אָרט.

איז אָט, אָטדער יינגעלע האָט עס נאָכדעם אויסגעמאָלט אָטדי פיר בלינדע פערד. איצט איז ער דאָך שוין א גרויסער, אַמאָל האָט ער מיט זייַן פאָטערס קליינע עטליכע הונדערט רובל געמוזט אַנטלויפן פונדערהיים. נאָר איצט האָט ער זיך שוין אומגעקערט פון אויסלאַנד א געקרוינטער און באַמאָלט, די בערגיגע שטאָט גרויססעטרעניץ באַמאָלט ער, און צייַטונגען שרייַבן וועגן דעם, און נעסי זאָגט אויך, אַז ער איז א גרויסער, גאָר א גרויסער:

»פאַרהאַן, זאָגט זי, גליקליכע מענשן אויף דער וועלט.«

עמיצער פון די אַרומיגע האָט מביניש א טייַטל געטאָן אויפן עקסטן פון די פיר בלינדע פערד, אויפן שוואַרצן, וואָס מיטן טיף אייַנגעפאַלענעם רוקן. א צווייטער האָט פוילבליך א שאַר געטאָן מיט די קורצזיכטיגע אויגן איבער די קאָלטענעס, וואָס האָבן דעם פערד אַראָפגעהאַנגען איבער די בלינדע אויגן און איבער די קלאָהען, און האָט אויך אַזוי פוילבליך געטאָן אברייטן שמעק צו זיך אין נאָז:

»יידישע פערד . . .«

דעמאָלט האָט אויך יוסף שור נאָכאַמאָל א קוק געטאָן אויף דעם בילד; ער האָט פונסנייַ פאַרגעסן, אַז אַבראַם ראַפאָפאָרט איז שוין דאָ אין זאַל ניטאָ, און פונסנייַ בייַ זיך אַראָפגעפאַלן, ער האָט געמוזט מודה זייַן זיך אַליין:

»אין אַזעלכע זאַכן איז ער שוין לחלוטין ניט קיין בָקי.«

וועגן אַזעלכע זאַכן, ווי מ׳רעדט דאָ בייַ אַבראַם ראַפאָפאָרט אין הויז, האָט מען שוין קיינמאָל ניט גערעדט ניט

אומענדליכע זוניגע שעהן האָבן בײַ אַלעם אוסגענודעט די נשמה. א האָן קרייט דאָרטן פון תמיד אָן אומעטיגער, ווי אומעטום; א טאַטע, א פאַרמעגליכער עקשן, א טאַטע איז דאָרטן אומצופרידענער פון אַלע טאַטעס. אויב ער כאַפט זיך אויף פון זײַן בײַטאָגעדיגן שלאָף און טרעפט, אַז זײַן יינגל איז נאָך פון נאָכמיטאָג אָן ניט אַוועקגעגאַנגען צוריק אין חדר. ער האָט א געלעגערטן צונג.

»בחור, אין חדר אַרײַן, שרײַט ער צו זײַן קליינעם פוסטאונפאַסניק דעם יינגל, וואָס וועט זײַן פון דיר דער תכלית?«

נאָר דעם יינגל איז שוין אַזוי לאַנג נמאס דער חדר, דער רבי און די תלמידים, וואָס חזרן אָהן אויפהער די נאָכפסחדיגע נודנע פרשה חומש; ער שטייט אָנגעשפאַרט מיט די פלייצעס אָן די געפאַרבטע שטאַכעטן, וואָס פאַר זײַן פאָטערס הויז, און איז בײַ זיך געפאַלן, »ער איז א פוסטאונפאַסניק«, געדענקט ער.

און איבער זײַן קאָפ שעפטשען זיך אַלטע צעוואַקסענע אַקאַציעס, וואָס פאַר די פענסטער, און האַלטן זײַן געדאַנק אונטער:

»א פוסטאונפאַסניק? — אוודאי א פוסטאונפאַסניק.«

ער דרייט זיך אַרונטער אונטערן פאָטערס הויז און קוקט, ווי פליגן זשומען דאָרטן אַרום אומריינע ערטער. ער בלאָנדזשעט אַוועק איבערן שטעטלס אונטערגעסלאַך און בלײַבט אויפלאַנג שטעקן לעבן דער אונטערטיר פונם גרויסן קליינשטעטלדיגן טאָפטאַק, וואו מ׳רײַסט פראָסע. ער שטייט און קוקט: פיר בלינדע פערד טופען אָהן אויפהער אויף דער גוואַלדיג גרויסער ראָד פון טאָפטאַק און דראַפען זיך מיט די פיס; די פערד פאַלן שיר ניט און מיינען, אַז זיי דראַפען זיך אַרויף א מסוכן הויכן

וואָכעדיג געשוואַרצט אונטער די פיס און האָט געדולדיג געוואַרט אויף שמחות· ס׳איז דאָרטן געווען האַלבטונקל, נאָר אַביסל ווייַטער, לעבן דער קנאַפער העלישרויטער שייַן, וואָס אין עקסטן רויט באַלויכטענעם ווינקל, האָט זיך דאָך עפעס געטאָן· יוסף שור האָט דערזעהן: א מענשן זעקס־זיבן זינקען דאָרטן טיף אין די נידעריגע גאַרניטורשטולן; זיי זעהען אַלע אויס אַזוי מידליך פאַרשטיינערט און פאַרטראַכט, גלייַך זיי פאָטאָגראַפירן זיך, און הערן זיך אייַן, ווי נעסי ראַפאָפאָרט לאָזט ניט ריידן קיין שלעכטס אויף איר באַקאַנטן, דעם יונגן מאַלער ווייַנטרויבן· זי רעדט ווייך, נעסי, גאָר ווייך: זי וויל קיינעם ניט באַליידיגן· זי טוט נאָר אַזאַ גוטמוטיגן שמייכל, גלייַך די אַרומיגע ריידן נאַרעשקייַטן, און לאָזט שעמעוודיג אַראָפ די לאַנגע וויעס:

»ניין, זאָגט זי, טייַערינקע, איר ווייסט ניט···«

נעסי האָט געהאַלטן בייַ זיך אין שויס א געשטיקטע געלזייַדענע פאַפקע·

מיט דאַרע קינדעריש קליינע הענט האָט זי פונדאָרטן איינס נאָך איינס אַרויסגעצויגן די רעפראָדוקציעס פון איר באַקאַנטן, דעם יונגן מאַלערס בילדער, און דער עולם האָט זיי איינס נאָך איינס באַטראַכט און זיי איינס נאָך איינס אַנידערגעלייגט·

אויף איינעם פון זיי זיינען געווען אויסגעמאָלט פיר בלינדע פערד· דער עיקר זיינען אָבער ניט געווען די פערד אַליין, נאָר די מעשה, וואָס האָט זיך, קוקנדיג אויף זיי, געדענקט:

ערגעצוואו אין א קליין פאַרוואָרפן שטעטל האָבן זיך אַמאָל געצויגן פוסטע זומערדיגע בייַטאָגן און זייערע

שוין ניט ווייַס פון אים, יוסף שורן, בייַם טיש און באַמערקט אים ניט· ער איז נאָך אַלץ פאַרחלומט פון זייַן לעקציע און נעמט פאַרטראַכטערהייט עמיצנס א טייַלעפּעלע אין האַנט·

»וואו איז שרהלע?« פרעגט ער שטיל, קוקנדיג אַראָפּ צום לעפּעלע צו·

ס׳ווערט קלאָר: זי איז ערגעץ אַוועקגעגאַנגען אויפן גאַנצן אָוונט·

»וואָס?« פרעגט ער איבער אביסל צעטראָגן, בשעת צו אים, יוסף שורן, קערט זיך אום אַבראַם ראַפּאָפּאָרט און הייבט נאָכאַמאָל צו איםריידן·

ער האָט נאָך אַלץ בלאַסע נאָזלעפלאַך און עטעמט שווערער, ווי געוואוינטליך, נאָר טיף אין זיך איז ער שוין צוריק געהאַרטעוועט און שטייַף· ער שפּאַנט אַרום מיט אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איבערן צימער, און לאָזט זיך פון אים פירן אין דער נאָהענטער גרויסער און ווייַסער זאַל· ער ווייסט ניט: מעגליך, אַז אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פירט אים ניט אומזיסט אַהין אין זאַל אַרייַן; מעגליך, אַז ער וויל מיט אים בלייַבן אויג אויף אויג און אים עפּעס זאָגן·

VIII

נאָר אויך אין דער גרויסער ווייַסער זאַל איז אים ניט געלונגען צו בלייַבן מיט ראַפּאָפּאָרטן אַליין·

דאָרטן זיינען די שטאָרן דווקא געווען אַראָפּגעלאָזן און די ליוסטרעס אויסגעוואַשן· שטומע שאָטנס האָבן געדרימלט צווישן ווייַטע פאַרטונקלטע שפּיגלען· שטולן אין ווייַסע טשעכאָלן האָבן זיך גלויביג געטוליעט צו די היימישע ווענט, און דער אומענדליכער ווייכער קאבריץ, דער אַלטער גוטער פרייַנט פון אָטדעם הויז, האָט זיך

ציילט, אַז חוץ אַלע רעמאָנטן קלערט ער נאָך איבערמאַכן דעם בלעכענעם מילקומען אויף א געמויערטן. נאָר אָט איז עפעס געשעהן, און אַבראַם ראַפאָפאָרט האָט אים אויף א רגע געלאָזט אַליין. אַלע אַרום טיש האָבן זיך מיטאַמאָל א לאָז געטאָן אַנטקעגן דעם פרישן נאָרוואָס אַרײַנגעקומענעם גאַסט, און יוסף שור האָט זיך אַהין אומגעקוקט און האָט דעם גאַסט גלײַך דערקאָנט. דאָס איז געווען דער רויטליכער סטודענט מיטן געעלטערטן פנים און מיט די שפאָגלנײַע סטודענטישע קנעפ, וואָס האָט געלייענט די לעקציע. יוסף שור האָט געקוקט, ווי מ׳שטעלט אים אַרום, מ׳דערפרעגט זיך בײַ אים וועגן דעם מיט גרויס אינטערעס, און ער ענטפערט ווי ניטווילנדיג און קנאַפ. און פלוצים האָט ער פאַרגעסן אָן סטודענט מיט דער לעקציע, אָן זיך אַליין און אָן דער נאַרעשקײַט, וואָס ער האָט פריהער אביסל געזאָגט; ער האָט דערזעהן אין אלכסון:

בײַם טיש איז מער ניט געבליבן, ווי די פרוי ראַפאָפאָרט מיט דער יונגער מאַדאַם קוירע, און ביידע האָבן זיך צוגערוקט גאָר נאָהענט איינע צו דער אַנדערער און פאַרשטייען זיך אויפן וואונק. די פרוי ראַפאָפאָרט שעפטשעט עפעס דער מאַדאַם קוירע אויפן אויער, און די מאַדאַם קוירע הערט מיט גרויס אינטערעס; זי הערט ניט אויף צו שמייכלען און אירע בלויע רויטליכע אויגן האַלטן דערבײַ אין איין קוקן אויף אים, יוסף שורן. ס׳איז קלאָר: דאָס שעפטשעט מען זיך וועגן אים. די געיַרשנטע משפחהדיגע גאווה שטרענגט זיך אין אים אָן, און דאָס גאַנצע שורעדיגע בלוט, וואָס ער פאַרמאָגט, גיסט זיך אים אַרײַן אין פנים. גאָר נאָהענט אונטער זײַנע פלייצעס דערמאָנט עמיצער דעם נאָמען פון משהלע לעווינס מיידל, דאָס איז דער רויטליכער סטודענט. ער שטייט

חברהמאַן, וואָס איז שטאַרק גליקליך, ווײַל אַסך צײַטונגען און זשורנאַלן האָבן מיטאַמאָל געגעבן צו וויסן דער וועלט, אַז ער עקסיסטירט, ער הייסט יואל ווײַנטרויב.

אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פינטלט מיט די אויגן; ער זעצט זיך צו אויפן ליידיגן בענקל, וואָס אונטער יוסף שורס פלייצעס, און לענט אונטער דעם קאָפּ מיט די הענט. איצט קוקט ער שוין אויף יוסף שורס פריש אָפּגעשוירענעם האַלז און נאַקן מיט אַזאַ אינטערעס, גלײַך ער וויל דערגיין.

»ס'אַר אַן אויסזעהן האָט הײַנטיגע צײַטן א יונגער, רײַכער בחור, וואָס מיידלאַך ווילן שוין אַפילו ניט, ער זאָל זיי זעהן...«

פון גרויס מיטגעפיל צו אים בויגט ער זיך צו, נעמט אַרום דאָס ווענטל פון זײַן שטול און מאַכט מיט אים א שמועס:

»אַ? ער גייט ניט אַליין מיט זײַן געעיַרשנטער בײַטלמיל? זי איז נאָך אַלץ אין אַרענדע בײַ די צעהן יידן?«

יוסף שור ענדערט דאָס קול. ער דערפילט מיטאַמאָל, אַז ס'איז געקומען זײַן צײַט. פון גרויס דרך־ארץ צום געהויבענעם בעל־הבית ענטפערט ער אויף זײַנע פראַגן מיט א גאַנצן טאָן העכער, ווי געוואוינטליך. ער קלערט לחלוטין ניט אָנהייבן אַזוי גיך אַליין גיין מיט זיין מיל. באַלד נאָך שבועות, אַז בײַ די יידן וועט די אַרענדע אויסגיין, וועט ער מאַכן א רעמאָנט.

»א גרויסן רעמאָנט.«

ער האָט זיך נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין רוקן מיטן בענקל, כּדי ניט צו זיצן צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט מיטדערזײַט, און האָט זיך געפילט ניט איבעריג גוט, ווײַל ער האָט נאָרוואָס געזאָגט א נאַרעשקײַט: ער האָט דער־

»איר פאָטער· האָט ער געלייענט· פילט זיך שוין בעסער און קלערט אינגיכן קומען קיין רוסלאַנד·«

און אין דערזעלביגער צייַט איז דער איבערגעבליבענער אַבראַם ראַפאָפאָרט· דער בעל־הבית פונם הויז· נאָך אַלץ געשטאַנען איינעראַליין ניט ווייַט פון טיש· ווי א פאַרגעסענער· אביסל איינַגעהויקערט און פאַרקלערט איז ער געשטאַנען און אוממעגליך איז געווען צו וויסן· וועגן וואָס טראַכט ער: וועגן דעם· וואָס דער אַלטער האָט אין קאַבינעט שעהנלאַנג אין אים אַריינַגערעדט; וועגן דער פרעמדער אָפגעטרונקענער גלאָז טיי· אין וועלכער ער האָט זיך ווי איינַגעגראָבן מיט די אויגן; צי אפשר גאָר וועגן זיך אַליין· וועגן זייַנע גוואַלדיג גרויסע געשעפטן· וואָס האָבן ניט קיין שייכות צו קיינעם דאָ אין צימער· עמיצער האָט צו אים עפעס א זאָג געטאָן· האָט ער זיך מיט וואונדער אומגעקוקט· אויסגעהערט מיט א זויערער מינע וועגן דעם· וואָס אין שטאָט רעדט מען וועגן א פאָגראָם· און אַוועקגעבלאָנדזשעט איבערן צימער· ווי א מחותן א מרה־שחורהניק· א ווייַטער און איינזאַמער צווישן דעם גאַנצן עולם· וואָס איז אים געקומען משמח זייַן· מיטאַמאָל דערמאָנט ער זיך אָן עפעס· דרייט זיך אויס מיטן פנים צוריק צום טיש און שטעלט זיך אָפ:

»וואַרט ··· דאָס איז דאָך דערדאָזיגער· דער יונגערמאַן פון גרויססטערעניץ· וואָס איז געקומען אָנקוקן שרהלען·«

ער פילט זיך שולדיג:

שרהלע האָט דאָך געשמייכלט· בשעת מ׳האָט איר געזאָגט· אַז ער וועט זי קומען זעהן· זי איז אויפן גאַנצן אָוונט אַוועקגעגאַנגען מיט איר באַקאַנטן· וואָס ברענגט איר גרוסן פון אויסלאַנד· מיט אָטדעם יונגן בלאָנדן

טאָן די דינע נאָזלעפלאַך און איר דאַרער דורכזיכטיגער פנים האָט זיך אָנגעהייבן רויטלען, זי האָט זיך גענומען שמייכלען און איבערזעצן זיך נעהענטער צו דער פרוי ראַפאָפאָרט. זי איז געווען אַן אַלטן העברעאישן שרײַבערס א טאָכטער. אַלע האָבן געוואוסט, אַז אין די יונגע יאָרן איז איר פאָטער געווען גענוג רײַך און איז קיינמאָל צו קיינעם ניט אָנגעקומען, און דערפאַר זיינען אַלע שיר ניט צעשמאָלצן געוואָרן פון גוואלדיגן דרך־ארץ און פון ליבע צו איר. איצט איז ער שוין דאָס צווייטע יאָר געווען קראַנק און האָט זיך געפונען אין דער שווייץ. אונטן אַרום האָט מען געשמועסט, אַז אַבראַם ראַפאָפאָרט האַלט אים אונטער מיט אייגן צי מיט קהלש געלט, נאָר אייניגע האָבן נאָך וועגן דעם ניט געוואוסט און האָבן אים נאָך אַלץ געחנפעט אונטער די אויגן. עפעס אַן אַלטיטשקער גאַסט אין ברילן, מיט לאַנגע האָר, מיט געהויקערטע פלייצעס אונטערן אָפגעטראָגענעם סורדוט און מיט אַן אויסזעהן פון א געוועזענעם גרויסשטעטיגן ראַבינער, איז ריידנדיג אויף העברעאיש אַרויסגעקומען צוזאַמען מיט אַבראַם ראַפאָפאָרט פון קאַבינעט און האָט אויפן וועג נאָך פאַרענדיגט זײַן לאַנגן שמועס:

»איז אָט, דאָס רייד איך דאָך: אָהן דעם קאָן דער זשורנאַל ניט עקזיסטירן.«

ער האָט, אַפנים, לאַנג געשוויצט מיט אַבראַם ראַפאָפאָרט אין קאַבינעט און האָט לאַנג גערעדט איבער אים. איצט האָט ער מידליך דאָ בײַם טיש געטרונקען זײַן גלאָז טיי און האָט אָפגערוהט. ער האָט מלמדיש אַריבערגעקוקט איבער די ברילן און האָט זיך דערפרעגט בײַ דער יונגער מאַדאַם קוירע, צי ס'איז אמת, וואַס ער האָט ניטלאַנג געלייענט אין א העברעאישער צײַטונג:

קליינע הענטלאַך יענערס האָר און צעפרעגט זיך בייַ איר וועגן דעם אַוועקגעפאָרענעם מאַן·

אַך, יאָ, קיין שלעכטע איז זי שוין זאַפנים ניט געוועזן, אָטדי סקולפּטאָרין נעסי, נאָר וואָספאַר א שייכות האָט דאָס איצט געהאַט צו אים, יוסף שורן? פאַרקיילעכדיגט און ענג אייַנגעשפּילעט אין זייַן נייַעם שוואַרצן סורדוט, איז ער געזעסן אויף זייַן בענקל לעבן דעם צוגעקליבענעם טיש און איז געווען פול מיט לייטישן געדולד· דער עיקר איז געווען, אַז קיינער פון די אַרומיגע זאָל קיין טראַכט ניט טאָן, אַז ער, יוסף שור, באַמערקט דאָ עפּעס נייַס, ער שטאַמט אויך פון א געגנוג רייַך הויז און איז לחלוטין ניט געקומען אַהער זיך עפּעס לערנען· ערגעץ טיף אין זיך איז ער געווען פונקט אַזוי גלייַך אַרומגעשוירן און ריין אויסגעזייפט, ווי אינדרויסן; ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ווען ער טוט זיך א ריר, וואָלט זיך אין זייַן נייַקייַט געלאָזט הערן א סקריפּ· און מיט אָטדער גאַנצער נייַקייַט און לייַטישקייַט איז ער געווען גרייט זיך איבערגעבן דעם שמועס, וואָס מ׳וועט דאָ מיט אים פאַרפירן· דאָס האָט שוין באַדאַרפט זייַן א שמועס, וואָס האָט א שייכות נאָר צו אים, צו זייַן קומען אַהער, ער האָט געזוכט מיט די אויגן דעם בעל־הבית און די בעל־הביתטע, נאָר דער בעל־הבית איז דאָ ניט געווען, און די בעל־הביתטע האָט זיך צו אים, ווי מיט א כיוון, ניט אומגעקוקט:

»מאַדאַם קוירע!« · · ·

זי האָט געוואָלט, אַז צו איר זאָל זיך נעהענטער איבערזעצן די יונגע מאַדאַם קוירע און האָט זיך געקנייטשט, אַלעמאַי אירע ווערטער ווערן פאַרשוואונדן אין אַרומיגן פרייליכן גערודער·

»מאַדאַם קוירע!« · · ·

בייַ דער מאַדאַם קוירע האָבן סוף־כל־סוף א ציטער גע־

איר און געגלעט אירע קליינע בלאַסע הענטלאַך, ווי מ׳גלעט די הענטלאַך פון א קינד. און דאָך האָט זיך אין איר געפילט עפעס מער דערוואַקסענעס, ווי אין אַלע אַרומיגע, און פון אירע שוואַרצע קרומליכע אויגן צו אַלעם אַרויסגעקוקט עפעס א געזעצטע גוטמוטיגקייַט מיט א געבעט, א געבעט פון א מענשן, וואָס האָט שוין לאַנג דעם לעבן אַלץ מוחל געווען און האָט שוין לאַנג אויף אַלץ בייַ זיך געפועלט. צו די עלטערן איז זי געווען ווי פאַרפרעמדט, און קיינער האָט ניט באַמערקט, אַז זיי זאָלן צו איר ריידן. נאָר געדאַכט האָט זיך, אַז ניט קוקנדיג צו איר, האַלטן זיי אין איין טראַכטן וועגן איר און וועגן די טענות, וואָס זיי האָבן צו איר ניט־גבירישן אַרט לעבן. אָט איז זי איצט, ווי אַלעמאָל, געקומען אַהיים, ווי א פרעמדע, געקומען שטיל, אָהן א מינדסטן אָנזאָג, אַז זי פאָרט אַרויס, און אָהן א דעפעש אַפילו. עמיצער פון די געסט האָט דאָ לעבן איר מיט־צופיל פאַרגעניגן איבערדערציילט, וויאַזוי ער האָט זיך נעכטן בייַנאַכט, שפעטער, ווי תמיד, אַהיים אומגעקערט, וויאַזוי ער איז געגאַנגען איינעראַליין מיט דער פוסטער גאַס און האָט דערזעהן: נעסי שלעפט זיך איינאַליין פון וואָקזאַל מיט א שלעכטן בייַנאַכטיגן איזוואָזטשיק; די נאַכט איז קאַלט, דער וועג באַרגאַרויף געדויערט, און זי האָט נאָך רחמנות אויפן פערד, וואָס וואַרפט צופיל מיט די דאַרע קלובעס און בעט זיך בייַם איזוואָזטשיק, דעם אַלטן גוי:

»ניטע, טייַערינקער, טרייַב ניט אַזוי.«

און נעסי האָט עס צופעליג, צי בכיוון, ניט אייַנגעהערט.

יוסף שור האָט געקוקט, ווי זי שטייט די גאַנצע צייַט לעבן דער זיצנדיגער מאַדאַם קוירע, גלעט מיט אירע

א נײַער מענש, האָט ער זיך געמוזט לײַטיש פאַרנויגן און לײַטיש דריקן יענעם די האַנט:

»יוסף שור.«

ער איז געזעסן פונקט אַקעגן העברעאישן פאָעט מיטן געגאָלטן פנים און מיט די געשוואָלענע בײַטעלאַך אונטער די אויגן און האָט אים ניט געהאַט וואָס צו זאָגן. איצט איז ער שוין געווען אינגאַנצן וואַך. ער איז געווען פול מיט טיפן דרך־ארץ צו דער סיבה, וואָס האָט אים אַהער געבראַכט, צו זיך אַליין, צום גאַנצן הויז און אַפילו צו די געסט, וואָס קומען אַלעמאָל אַרײַן מיט א שמייכל אויפן פרישן פנים און מיט א ריח פון קילן דרויסן. די געסט זײַנען אָבער אַלע געווען היימישע דאָ אין הויז און האָבן זיך אויף אים צופעליג, צי בכיוון ניט אומגעקוקט; אַז זיי האָבן אים שוין יאָ געגעבן די האַנט, איז דאָס אויך אויסגעקומען, ווי פאַרבײַגייענדיג, און באַלד האָבן זיי אָן אים פאַרגעסן. ער האָט געקוקט, ווי זיי זײַנען אַלע פריליך און קלעפן אַרום אַבראַם ראַפאָפאָרטס בת־יחידה, דער סקולפטאָרין, וואָס איז אָקאָרשט אין דער נאַכט פון פרײַטאָג אויף שבת געקומען אַהיים פון פעטערבורג.

»נעסי!«

»וואו איז נעסי?«

נעסי אַליין איז געווען א שמאָלע, א קינדעריש קליינע מיט א געבוירענעם שפיצעכיגן הויקער צווישן די שאַרפע ביינערדיג דאַרע אַקסלען. נאָר גאָר יונג האָט זי שוין ניט אויסגעזעהן. לעבן די שלייפן האָט זי געהאַט געלע פאַרעלטערטע פלעקן. איר לערנען אין בערן און אין פעטערבורגער אַקאַדעמיע האָבן איר אַלע מוחל געווען נאָר דערפאַר, וואָס זי איז נעבעך א הויקערין, נאָר ליב האָט מען זיך דאָך געהאַט, מ׳האָט זיך געשטופט אַרום

און האָט זיך קאַלטבלוטיג אַרומגעקוקט· קיין סך מענשן זײַנען דאָרטן בײַם טיש ניט געווען, נאָר דאָך, ס׳האָבן געקלונגען בײַ א האַלב טוץ לעפעלאַך און געבראָקט אין די שאָלן דעם טאָרט· ס׳האָבן זיך גערויטלט גלעזער טיי און צווישן זיי — עמיצנס א פאַרפלאַמט פנים· א געציקלטער פרייליכער געלעכטער האָט זיך דורכגעטראָגן גאָר נאָהענט פאַרבײַ זײַנע אויערן און האָט אָנגעשטעקט אַלע אַרום טיש, אַחוץ אים, יוסף שורן· נאָך א רגע, און ער וועט, דאַכט זיך, אָנהייבן קריגן חרטה, אַלמאַי ער איז אַהער געקומען· און פלוצלונג האָט ער זיך אָן עפעס דערמאָנט און האָט דערפילט, אַז ער האָט אַסך אַסך אויפרעגונג בײַ זיך אונטער דער ברוסט· א נײַע חתנשטימונג טוט דאָרטן אַלעווײַלע א פאַרפלייץ דאָס האַרץ, און דאָס האַרץ וואַקסט און וואַקסט, און דער מוח שלאָפט שוין מער ניט און געדענקט:

דאָ אין הויז איז פאַרהאַן זי —

— משהלע לעווינס מיידל·

אין יעדער רגע האָט זי געקאָנט אַרויסקומען פון די אַרומיגע ברייט צעעפנטע חדרים, וואָס קוקן אַהער פון אַלע זײַטן מיט היימליכן באַלויכטענעם יום־טוב; מעגליך, אַז צוליב זײַן קומען טוט זי זיך איצט אָן ערגעצוואו בײַ זיך אין צימער·

יוסף שורן האָט מען בײַ ראַפּאָפּאָרטן אין הויז אויפגענומען גוטמוטיג, ווי אַלע אַנדערע געסט; מ׳האָט אים געהאַלטן אין איין באַקענען·

נאָר דאָס מיידל איז אַזוי גיך פון איר צימער ניט אַרויסגעקומען·

איטליכס מאָל, וואָס פון קילן דרויסן איז אַרײַנגעקומען

געטאָן די הענט, כדי א דריק צו טאָן דאָס עלעקטרישע קנעפּל. איינער פון זיי איז געווען דער שבתדיג אויסגערוהטער יוסף שור, וואָס געדענקט ניט, ווען האָט ער באַשלאָסן צו אָטדער טיר צוגיין, און דער צווייטער, א ניט גאָר יונגער העברעאישער פּאָעט, וואָס האָט צוריק מיט צוויי יאָר אינגאַנצן אויפגעהערט שרייַבן, און איז ווי אויפצולהכעיס זיך אַליין אָנגעקומען אויף א שטעלע אינם אָרטיגן האַלב געזעלשאַפטליכן, האַלב ציוניסטישן קאָמיטעט, וואָס עקזיסטירט כמעט אינגאַנצן אויף אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס חשבון. דאָס האָט ער זיך אַזוי פאַרוואונדערט אומגעקוקט, בשעת יוסף שור האָט א זאָג געטאָן:

»פּאַרדאָן!«

יוסף שור איז נאָך אַלץ געווען רוהיג, ווי פאַרשלאָפן, און האָט געהערט, אַז אַרום אים אינם געמיטליך באַלויכטענעם רייַכן עסצימער, וואוהין ער קומט אַרייַן, רעדט מען וועגן דעם, וואָס איצט צו גרויס־חגא צו שמועסט מען שוין אין שטאָט וועגן א נייַעם צוגעגרייטן פּאָגראָם, ס׳איז א פאַקט.

»ס׳איז א פאַקט!«

בייַ דער פרוי ראַפּאָפּאָרט האָט זיך דערבייַ נערוועז און מיד א קרים געטאָן דאָס רויטליכע פנים. זי האָט זיך געגעבן א בויג איבערן טיש, צו דעם, וואָס דערציילט, און האָט אין דערזעלביגער צייַט דערזעהן דורכן פענסטער דאָס אָנגעצונדענע ליכט, וואָס א פאַרשפּעטיגטער קריסט טראָגט נאָך אָפּגעהיט צו זיך אַהיים.

»כ׳האָב געבעטן, האָט זי א זאָג געטאָן, ניט רירנדיג זיך פון אָרט, ווי א קימפּעטאָרן, לאָזט אַראָפּ די שטאָרן.«

און אויך דאָס האָט באַמערקט ער, יוסף שור. ער איז שוין געזעסן ניט ווייַט פון איר, דער פרוי ראַפּאָפּאָרט.

אויפן ראָג פון דער שטילער און רייַכער גאַס, וואו ס'וואוינט אַבראַם ראַפאָפאָרט, האָט ער צום ערשטן מאָל א קווענקל געטאָן אין דער שטייַפקייַט, פון זייַן בן־יחידישער עקשנות. ער איז געשטאַנען א ווייַלע און האָט זיך אייַנגעקוקט.

אַנטקעגן האָט קאַלטליך געלויכטן א הויך אויפגעהאַנגענער עלעקטרישער לאַמטערן; ער האָט געהאנגען גלייַך, נאָר, אַז מ'האָט זיך אייַנגעקוקט, האָט זיך געדאַכט, אַז ער שאָקלט זיך קוים קוים פונם ווינט. ער גיסט קאַלטע רוהיגקייַט צום דורכגייער אין האַרצן, און דורכגייער זיינען פאַרהאַן ווינציג. אַקעגן איז געגאַנגען ניט מער ווי איינער א מענש, א פיל העכערער פון אים, יוסף שורן, א געגאָלטער, ווי אַן אַקטיאָר מיט היפשע געדיכטע ברעמען און מיט בייַטעלאַך, מיט געשוואָלענע פאַרשלאָפענע בייַטעלאַך אונטער די אויגן. יוסף שור האָט געקוקט, ווי דער מענש איז נאָרוואָס אַרויסגעקראָכן פון דער אַקעגנדיגער בלאַסער חשכות. ער איז דאָרטן פריהער מיט א רגע ניט געווען, און דערפאַר דאַכט זיך שוין, אַז די נאַכט האָט אים נאָרוואָס געבוירן, אים געבוירן מיטאַמאָל, אָט אַזוי, ווי ער שטייט און גייט, מיט הענט טיף פאַררוקט אין די טאַשן פון זייַן קורצן פאַלטאָכל און מיט גדלות פון איינזאַמקייַט אין די אונטערגעהויבענע אַקסלען. אָט דערנעמט ער זיך צו אַבראַם ראַפאָפאָרטס פאַראַדטיר און קומט אָן; אָט איז ער שוין דאָ.

»פאַרדאָן! ...«

צוויי מענשן האָבן זיך באַגעגנט האַרט לעבן דער מאַט גלעזערנער פאַראַדטיר, וואָס פירט דורך א קאָרידאָר אַרויף צום צווייטן שטאָק און האָבן זיך אַנטשולדיגט דערפאַר, וואָס זיי האָבן ביידע אין איין צייַט א הייב

גלעקערקלאַנג און פון העלן קריסטליכן ליכט, וואָס נישטערט אָפן אין טונקעלער גאַס· אינם אַרייַנגאַנג איז קיינער ניט געשטאַנען· ער איז געווען ווי פאַרלאָזן· און יוסף שור איז, נאָך א רגע שטיין, אַהין אַרייַנגעגאַנגען, אַרייַנגעגאַנגען גלאַטאַזוי פון טיפער גלייַכגילטיגקייַט, צי פון הוילן פאַרעקשנטן ווילן צו דערווייַזן זיך אַליין, אַז ער איז רוהיג און האָט צייַט, ער איילט ניט אינערגעץ· אַז ער האָט זיך אָפגעשטעלט אין אָנהייב טונקל באַלויכטענעם זאַל בייַם אַרייַנגאַנג, האָבן זיך אין די אויגן מיטאַמאָל אַ וואָרף געטאָן אַסך שורות מיט פלייצעס פון זיצנדיגע מענשן, אַסך מיידלשע געניצנדיגע קאָפטלאַך מיט עפעס א פאַרפלאַמט ווייַבעריש פנים, א צופיל רויטס, וואָס קוקט זיך אום צו אים, דעם פריש אַרייַנגעקומענעם, און נישטערט צופיל מיט הייסע אויגן איבער זייַן פנים· נאָר צוקעגן אויף דער פוסטער העל באַלויכטענער סצענע איז לעבן עמודל געשטאַנען א מיטלמעסיג געפאַקטער סטודענט, א רויטליכער מיט א געעלטערטן פנים און מיט שפאָגלנייַע סטודענטישע קנעפ און האָט זיך מידערהייט געווישט דעם שטערן מיט א ווייַסן טיכל· ס'האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט זיך שטאַרק אָנגעהאָרעוועט און רוהט אָפ· נאָר אַז יוסף שור האָט געמאַכט אַן אָנשטרענגונג, האָט ער דערהערט, ווי דער סטודענט רעדט וועגן די צרות, וואָס יידן האָבן אויסצושטיין אין רוסלאַנד און אין אַלע אַנדערע לענדער· אַלצדינג, וואָס דער סטודענט זאָגט, איז אמת· און אַלע הערן זיך אין דעם איין מיט אַזאַ אינטערעס, נאָר אים, יוסף שורן גייט עס אַזוי ווינציג אָן, און א פרעמדער איז ער ז'אָ צווישן אָטדעם גאַנצן עולם, און קיינער קאָן אים ניט· ער איז געשטאַנען א ווייַלע, זיך אַרומגעקוקט און האָט דעם זאַל פאַרלאָזן·

און אַז ער האָט סוף־כּל־סוף פון אָטדי פאַרנעפּלטע געפילן אויפגעוואַכט, איז שוין געווען א קילער שבת־צונאַכטס, א פארכטליכער, אַן אומעטיגליכער און א פוילער. אין שטילער קילקייַט, וואָס אַרויס גרויסער שטאָט, איז די זון פאַרגאַנגען א רויטע, א קאַלטע און א ווייַטע און נאָכדעם האָט שוין נאָר א ווינט געבלאָנדזשעט אין בלאַסן חשכות, געבלאָזן און געפּאַטשט פונאויבן אויף די הויכע שטאָטדעכער. צו דער לופט האָט זיך געטוליעט עפּעס נשמהדיגס, ס׳איז דאָך אַוועק א וואָך.

»וואוהין איז אַוועק א וואָך?«

און פונאונטן אין די גאַסן האָט געפּלאָסן דאָס שטענדיגע גרויסשטעטיגע לעבן; ס׳האָט גערַעשט און גענאָגט, און געוואָרגן בענקשאַפט, ס׳איז געווען ערב־זומערדיגער גרויס־חגא. קריסטן האָבן זיך אומגעקערט אַהיים מיט ברענענדיגע ליכט אין די הענט, און אַרום און אַרום האָבן געהודעט לעפּישע פול־גלעקערדיגע קלויסטערס.

VII

יוסף שור איז געגאַנגען מיט דער מיטלסטער רעשדיגער גאַס און האָט נאָך אַלץ ניט געוואוסט צי גייענדיג אַזוי, וועט ער פאַרגיין צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז, צי ניין. ער איז געווען ווי פאַרשלאָפן און האָט נאָך אַלץ וועגן גאָרנישט ניט געוואָלט טראַכטן.

גייענדיג אַזוי פאַמעליך איינאַליין און פאַרקערעווענדיג אויף א ווייַטן ראָג, האָט ער זיך אָנגעשלאָגן אויף א ברייטליכן טונקל באַלויכטענעם טעאַטערראַרייַנגאַנג מיט צוויי גרויסע רוסישע אַפישן וועגן א לעקציע אויף אַ יידישער טעמע. און מיט א שטילער שעמעוודיגער היימליכקייַט, וואָס שוועבט אַרום זיי, א שטילע יידישע באַהעלטעניש אין אָטדעם אָוונט פון פרעמדן, שווערן

איז נאָך יעקב־נתן אַליין אין אָטדי צוויי מעת־לעת געווען צופיל צעטראָגן, זיך אַרײַנגעכאַפּט אין האָטעל ניט מער ווי אויף געציילטע מינוטן און אַלעמאָל בײַם אַרײַנקומען אויפגיך געפרעגט:

»נו? וואָס הערט זיך?«

גלײַך די נויטיגע ידיעה דאַרף קומען ניט דורך אים אַליין, נאָר ער, יעקב־נתן, דאַרף זי קריגן דאָ, בײַ יוסף שורן אין נומער.

סוף־כל־סוף איז ער געקומען אַהער א פאַרשוויצטער, א פאַרהאָרעוועטער און האָט געבראַכט אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס א בלויז קאַרטל, א היפּש איז דאָס געווען; ס׳האָט געהאַט קאסע גאָלדענע קאַנטן מיט געשטריכטע בײַכיגע רוסישע אותיות, און אַז מ׳האָט עס אַוועקגעלייגט אויפן טיש, האָט פון דעם געבלאָזן מיט פרעמדער רײַכקײַט, מיט דערווײַטערטקײַט און מיט א קאַלטקײַט, גלײַך ס׳וואָלט זאָגן:

»ווער ווייס? אפשר האָט מען מיך שוין געגעבן ניט גאָר מיטן גאַנצן ווילן; אפשר האָט עמיצער גענויט דערצו.«

יוסף שור האָט זיך אַרומגעדרייט איבערן צימער און זיך ווי מורא געהאַט דערצו צורירן. דאָך האָט ער נאָכדעם געענטפערט:

»גוט, איך וועל זיין דאָרטן שבתצונאַכטס.«

און מער האָט ער ניט געוואָלט וויסן פון קיין זאַך, וואָס קומט פאָר בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרטן אין הויז; דערויף איז ער געווען יוסף שור, דער האַרטליכער, שטרענגער און שטײַפער ערגעץ טיף אין זיך. ער האָט איבערגעלעבט דעם גאַנצן שבת מיט טיף רוהיגע פאַרנעפּלטע געפילן פון א פאַרגליווערטן מענשן, אַן עקשן, וואָס זיך אויפצולהכעיס וויל ער וועגן גאָרנישט טראַכטן.

»ס׳איז שוין אַלצאיינס.«

ס׳האָט אָנגעהייבן ווערן פאַרדראָסיג· פאַרבייַ זיינען דורכגעגאַנגען דער אַלטער מוריינים מיט מינען און האָבן זיך צו אים אומגעקוקט· ס׳זיינען דורכגעגאַנגען נאָך אַנדערע גרויססעטרעניצער, און אַלע האָבן געזעהן, ווי ער שטייט און וואַרט און איז אָנגעטאָן אין גאָלע נייַס, ווי א חתן·

סוף־כּל־סוף האָט ער גענומען א דראָזשקע און איז אַוועקגעפאָרן אין שטאָט אַרייַן, אין האָטעל·

נאָר אין שטאָט האָט זיך בכלל אָנגעהייבן אַרייַנגַנבענען א חשד אויף יעקב־נתנען· בּנוגע צום שידוך איז שוין בייַ אים, אַפנים, ווייַט ניט אַלץ געווען אויפן בעסטן אופן· ער איז געקומען אויפמאָרגן אינדערפריה צו יוסף שורן אין האָטעל און איז געזעסן בייַ אים, ווי א טרויעריגער מחותן· קיין נייַס האָט ער, אַפנים, לחלוטין ניט געהאַט צו זאָגן· סוף־כּל־סוף האָט ער אָנגעהייבן צופיל רויכערן און בעטן בייַ יוסף שורן א וויזיטקאַרטל· ער האָט געזאָגט:

»די מעשה דערפון איז אַזוי: יאַך טראָג דאָס קאַרטל באַלד אַוועק צו ראַפּאָפּאָרטן אין הויז; יאַך וועל שוין טאָן אַלץ, וואָס מ׳דאַרף·«

יוסף שור האָט אים ניט געגלויבט און געקוקט אויף אים מיט חשד, זיך אַרומגעדרייט איבערן צימער און זיך געשלאָגן מיט דער דעה· נאָר סוף־כּל־סוף האָט ער אים א קאַרטל געגעבן· אויפמאָרגן האָט עמיצער פון ראַפּאָפּאָרטס הויזגעזינט באַדאַרפט קומען אַהער און אייַנלאדן יוסף שורן צו זיך אַהיים· נאָר יוסף שור האָט נאָכדעם אָפגעוואַרט גאַנצע צוויי מעת־לעת בייַ זיך אין האָטעל; ער איז געווען אייַנגעראַליין אין יקרותדיגן צימער, זיך שיר ניט געעקט פון טיפער געפאַלנקייַט און פון פוסטן וואַרטן, און צו אים איז קיינער ניט געקומען· דערצו

קאָלאָניע אַראָפגעפאָרן א יונגערמאַן מיט א יונגן פנים און מיט א גרויען קאָפּ· מ׳האָט אים גערופן יונה, און די קאָלאָניע האָט געמאַכט א יום־טוב· איינע א קריסטין איז געווען אַזוי גליקליך, וואָס זי האָט אים אָפּגעטרעטן איר צימער·

מינע מוריינים קוקט נאָך אַלץ אויף יוסף שורן מיט אַזעלכע שמייכלדיגע פרייַנטליכע אויגן, ווי מ׳קוקט אויף א געוואונשענעם חתן· זי ווייסט נאָך ניט, צי אָטדער בערנער יונה איז דערזעלביגער, וועגן וועלכן מ׳רעדט דאָ, נאָר זי איז ווי גליקליך· זי האָט אויך געקאָנט זאָגן א פאָר ווערטער, בשעת מ׳האָט גערעדט וועגן זייַנעם א פאָטער·

פלוצים אָבער באַמערקט מען, אַז יוסף שור האָט א פאַרשטיינערט פנים, און מ׳ווערט מיט חרטה אַנטשוויגן; יוסף שור שווייַגט, דערויף איז ער א שטייַפער, אַן עקשן, ווי אַלע שורן, נאָר מעגליך, אַז אים איז שוין ניט אָנגענעם צו ריידן וועגן זייַנעם א פעטער, וואָס האָט זיך פון קליינערהייט אָן דערווייַטערט פון זייַן גאַנצער משפחה און האָט זיך נאָכדעם אינגאַנצן פון איר ווי אָפּגעשאָקלט·

קיין קיעוו איז מען אָנגעקומען תחילת אָוונט· דערזעהן דורכן פענסטער א נאַסליכן פריש אָפּגעשווענקטן וואָקזאַל, א קאַלטליכן מיט אויך אַזאַ קאַלטליכער און פרעמדער מענגע מענשן אויף דער פלאַטפאָרם, און מ׳איז אַליין אויך מיטאַמאָל געוואָרן קאַלטליך און פרעמד איינער צום צווייטן, מ׳האָט זיך געזעגנט אין וואַגאָן·

יוסף שור איז שוין ווידער געווען אויפגערעגט·

ער איז געשטאַנען מיטן טרעגער אויף דער פלאַטפאָרם און האָט לאַנג געוואַרט אויף יעקב־נתנען· נאָר יעקב־נתן איז ניט אַרויסגעקומען אַנטקעגן אים אויפן וואָקזאַל·

פאַפּיראָס און שטיקט זיך פון געלעכטער טיף אין זיך· ס׳זעהט אויס, ווי ער האָט הנאה: ער האָט לאַכנדיג געמאַכט »זייַנע קינדער«; נאָר באַלד פאַרכאפּט ער זיך און טוט ערנסט א גלייַך אויס דאָס פנים·

»אין גרויססעטרעניץ, דערציילט ער ווייַטער, האָט מען פון אָטדעם שמואל רב־רבין סכנות געהאַלטן· א קלוגער ייד, האָט מען געזאָגט, א למדן, וואָס רעדט קיינמאָל ניט וועגן זייַן למדנות· און א פאַמיליע איז בייַ אים אויך געוועזן א מאָדנע: געקומען אַהער פון טיף פוילן אָהן א ווייַב, סך הכל מיט א יונגער טאָכטער, א גרושה, וואָס האָט דאָ גאָר איינגיכן חתונה געהאַט טאַקע מיט יוסף־שורס פּאָטער און מיט א נייַן־צי צעהניאָריג געקרייַזלט ייִנגל יונה, א צעטראָגענער אביסל, נאָר א גוטער קאָפּ, נאָך א טיפערער פונם פאָטערס«·

איז אָט וועגן אָטדעם נייַניאָריגן שנעק קאָן דער אַלטער מורייניס ביז היינט·ניט פאַרגעסן·

אים, דעם אַלטן מורייניסן האָט מען גערעכנט פאַר איינעם פון די בעסטע גרויססעטרעניצער שאָכשפּילער, און דער קליינער יונה פלעגט אָפט קומען צו אים אַהיים און אים דאָרטן אָפּשטעקן א מאט·

ער האָט גאָר יונג פאַרלאָזן גרויססעטרעניץ, יונה, נאָר דער אַלטער מורייניס באַווייַזט דאָך א קונץ און רעכנט צונויף אויפן קאָפּ, אַז ער דאַרף איצט אַלט זייַן ניט מער און ניט ווייניגער, א יאָר צוויי־דרייַ־אונדרייַסיג·

»אַז?« פרעגט ער בייַ יוסף שורן·

ס׳ווייזט זיך אַרויס, אַז די געראָטענע מינע מורייניס האָט אויך עפּעס וועגן דעם צו זאָגן: אין בערן האָט זי א קורצע צייַט געוואוינט ניט ווייַט פון א קליינער יידישער קאָלאָניע; מ׳האָט געזאָגט, אַז דאָס זיינען אָנפירער פון א געוועזענער פאַרטיי, איז אָט: איינמאָל איז צו דער

יונגעלײַט, און נאָכגעפאָרן, דערציילט מען, זיינען איר פון דײַטשלאַנד אין דער שווייץ א פאָר פון אירע באַקאַנטע גרויסע מענשן. נאָר דער אַלטער מורייניס מאַכט זיך, גלײַך ער באַמערקט עס ניט און וויל בכיוון דעם שמועס ניט איבעררײַסן. אַדרבא, ער קוקט דער טאָכטער טאַטעדיג אין פנים אַרײַן און דערציילט איר, אַז ער רעדט דאָ מכוח יוסף שורס זיידן פון דער מוטערס צד, מכוח שמואל רב־רבין, וואָס איז אַמאָל אַראָפגעקומען קיין גרויססעטרעניץ פון טיף פוילן, זיך געקויפט א הויז אין פראנט און האָט פאַרפירט גרויסע קאלכאויוונס אין געגנט. אים געפעלט אָטדער דאָזיגער זיידע יוספס, וויל ער, אַז די טאָכטער זאָל אויך וויסן, אַז דאָס איז געווען א זעלטן קלוגער ייד, אָטדער שמואל רב־רבי

»א שמייכלדיגער מיט א ברייטער בלאָנדער באָרד און מיט א קלוגן פוילישן קאָפ אויף זיך«.

און שטאַרק פאַרנומען מיט זײַנע געשעפטן איז ער ניט געווען.

»פלעגט ער אין די לאַנגע זומערדיגע בײַטאָגן אַרומשפאַצירן בײַ זיך אין הויז אין א לאַנגער רעזעוואולקע, א געווענטענע מיט סאַמעטענע קווייטן, פיפקען פון דער לאַנגער פוילישער פייקעציביק און לייענען בשעת מעשה דעם ,חובת הלבבות'. לייענען, אַרומשפאַצירנדיג מיט א קלוגן שמייכל אַרום די בלויע אויגן, אַזוי אַז מ'האָט ניט געקאָנט וויסן, צי לייענט ער מחמת פרומקײַט, צי מחמת נײַגעריגקײַט, פשוט, ווי מ'לייענט א ראָמאַן.«

»ווי מ'לייענט א ראָמאַן?«

דאָס געפעלט שוין אַלצאיינס, סיי דער געראָטענער טאָכטער, סיי יוסף שורן; ביידע לאַכן.

און דער אַלטער מורייניס קוקט זיי גלײַך אין די פנימער און לאַכט מיט. ער פאַרציהט זיך מיטן רויך פונם גראָבן

איז באַלד געוואָרן א היימישער, אַ גרויססעטרעניצער. דער אַלטער מוריינינס געדענקט נאָך יוסף שורס ביידע זיידעס, פון פאָטערס צד און פון דער מוטערס צד; ער געדענקט נאָך, ווען גרויססעטרעניץ איז געווען קליין און ניט ברוקירט.

»ניט ברוקירט אַפילו?«

יוסף שורן דאַכט זיך, אַז דאָס איז געווען שוין זעהר לאַנג; ער לאַכט:

»פיר מלכים האָבן, דאַכט זיך, נאָך דעמאָלט מלחמה געהאַט מיט פינף, און איינער פון זיי האָט געהייסן כדרלעומר«.

טיף אין אים טוט זיך מיט הנאה א ריר די שורעדיגע גאווה: »מ'האָט געקאָנט זייַנע זיידעס«. פלוצים אָבער הערט מען אויף צו ריידן און צו לאַכן אין דעם אַנטקעגנדיגן קופע, וואָס אונטערן אַלטן מוריינינסעס פלייצעס, און ס'גייט פונדאָרטן אַרויס זייַן יונג געראָטן מיידל, מינע מוריינינס. זי בלייַבט שטיין אין דער אָפענער קופעטיר, אָנגעהאַלטן מיט ביידע הענט אָן די בייַשטידלאַך. זי שטייט אַזוי א ווייַלע א גרינגע, א לופטיגע, א גרייטע אויף א שפרונג טאָן. זי קוקט זיך אַזוי איין אין יוסף שורן און אינם פאָטער און ס'דאַכט זיך, אַז זי באַטראַכט זיי פונווייַטן, צי זיי פאסן זיך פאַר שווער און איידעם...

און פלוצים לאָזט זי אַראָפ דעם קאָפ און דערנעהענט זיך צו זיי מיט אַראָפגעלאָזענע אויגן און מיט אַזעלכע פאַמעליכע יורדיש אונטערטעניגע טריט.

»מינע מוריינינס« שעפטשעט זי קוים אַרויס, בשעת זי שטרעקט אויס יוסף שורן די האַנט און טוט אויף אים גאָר פון דער נאָהענט א קוק.

ס'איז שוין אַפילו מאָדנע אויף איר צו קוקן. אין אויסלאַנד האָט זי דאָך פאַרדרייט די קעפ די גרעסטע גבירישע

אַך, יאָ. אָטדער אַלטער וועלטליכער מורייניס, וואָס האָט געהאט אונטער זיך אַ גאַנצע קייט פון געשטאָרבענע זיידעס גבירים, אין זייַנע ברייטע געהויקערטע פלייצעס איז שוין לחלוטין ניט געווען צו דערקאנען, אַז זייַן גרויססעטרעניצער גיספאַבריק האָט דרייַ יאר נאכאנאנד געמאַכט אומגליקליכע געשעפטן און אז איצט שטייט זי שוין אינגאַנצן און אין איר גוואַלדיג הויכן ריזנקוימען מאַכן זיך פויגלען נעסטן. אין צוג מיט זייַן יונגער טאָכטער איז ער נאָך געפארן מיט אַלע באַקוועמליכקייַטן, מיט צוויי גרויסע אויסלענדערשע סאַקוואָיאַזשן מיט אַ גרויס קעסטל שאָקאָלאַד אויף צובייסן און אפילו מיט אַ ספעציעלן רייַזנטאַש אויף פאַפיראָסן. ער האָט זיי גערויכערט איינס נאָך איינס, אָטדי גראָבע פאפיראָסן, און די גרויע וואָנצעס מיטן אנהייב פון דער ברייטליכער גרויער באָרד זייַנען אים שוין געווען אַזוי געל, ווי דאָס היפשע פאַררויכערטע בורשטינדל, וואָס ביי אים צווישן די ליפן. ווינאָר ער איז אַרויסגעקומען פון קופע אין לאנגן קאָרידאָר פון וואַגאָן, האָט ער גלייך פונסניי פאררויכערט; ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ער רויכערט אויפן זייגער, ווי צוליב אַ רפואה·

»דינסטאָג, האט ער געזאָגט, איז שטענדיג אַ מזלדיגער טאַג, ס׳פארן אַסך גרויססעטרעניצער«·

פון גרויסער גבירישער לייטישקייט האָט ער זיך געמאַכט גלייַך ער ווייסט ניט, צוליב וואָס יוסף שור פאָרט איצט קיין קיעוו·

יוסף שור איז דעמאָלט געשטאַנען אין קאָרידאָר בייַם פענסטער און האָט געקוקט, ווי דער צוג שטייט מינוטנווייַז אויף פרעמדע מיט פרישער זון באַלויכטענע סטאַנציעס· ער האָט דעם אַלטן מורייניסן אָפגעטרעטן א שטיקל פלאַץ בייַם פענסטער, און דער שמועס זייערער

לעפֿלאַך, געאָטעמט אַביסל שווערער, ווי.געוואוינליך, און האָט געדענקט: דער איבערמאָרגנדיגער טאָג איז דינסטאָג. »א מזלדיגער טאָג«.

VI

בייַם אַרויספאָרן האָט געשמעקט מיט דינעם זילבערנעם רעגנדל, מיט מזלדיגן חתנמאָרגן, וואָס נאָך א רעגנדיגער נאַכט א מבול.

אַ לייטיש־שווייגנדיגער שטאָטאיזוואָזטשיק איז מיט דרך־ארץ געזעסן צו אים מיט די פלייצעס, פלינק אויסגעפעלט אַ גאַנצע שורה פאעטאָנעס מיט יומטובדיג געשטימטע מענשן, וואָס איַילן, ווי צו אַ חתונה, צום פריהען נייַנ־אזייגערדיגן צוג, און האָט שמיידיג אַוועקגעשמיסן, ארויף אַ בארג צום וואקזאַל. פארביי די אויגן האָבן אַדורכגעשווינדלט אַ פאָר באַקאַנטע ערגעץ געזעהענע פנימער, מיט אַ היטלפודלע, וואָס האלט זיך קוים אויף דער קעלניע און איז אין יעדער רגע גרייט אַראָפצופאַלן. אַ פאָר פרויענאויגן פון אונטער אַ וואואַל האבן זיך נייגעריג אַ גליטש געטאָן איבער זייַן פנים און זייַנען באלד געבליבן אונטער זייַן פריש אָפגעשוירענעם חתנדיגן האלז און באקן. ווער האָט דאָס געקאָנט זייַן? ער איז געווען אויפגערעגט מיט דער נאַכט, מיט זיך אליין, מיטן גליק, וואָס שטייט אים פאָר און האָט גלייַך אן דעם פאַרגעסן. אָקאָרשט שפעטער אין וואַגאָן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז מיט דעמזעלבן צוג פאָרט קיין קיעוו דער אַלטער גרויס־סעטרעניצער מוריינים מיט זייַן געראטעטענעם בת־זקונים־מיידל, זיי געפינען זיך אין דעם צווייטן קופע, און דער אַלטער מוריינים באַווייַזט דאָרטן קונצן און גייט אַרום זייַן מיידל, ווי אן אמתער קאַוואַליער.

»וואָס? פרעגט ער זי, איר איז באַקוועם?«

טאָכטער שטייט אים די גאַנצע צײַט אונטער די פלייצעס; אַז ער ענדיגט לייענען א זײַטל און פאַרטראַכט זיך, קאָן זי אים פלוצים א זאָג טאָן:

»מיש איבער, טײַערער!«

ער האָט געדענקט דעם איבערגעגעבענעם בליק פון אירע בלויע אומעטיגליכע אויגן, גלײַך ער פאָרט נאָך מיט איר אין איין קופע און זעהט: בלויע פאַרשלאָפענע אויגן הייבן זיך אויף פונם קישן און קוקן זיך אַזוי א רגע איין אין זײַן יונג־בחורשן חנעוודיגן פנים און ווילן זיך אָן עפעס דערמאנען... ער האָט ניט אויף א רגע אויפגעהערט צו שלינגען די זײַטלאַך פונם בוך, וואָס ער לייענט, און האָט זיך פאַרטראַכט וועגן איר. ס'איז געווען קרום, זעהר קרום, אָטדאָס, וואָס ער האָט הנאה געהאַט פון רײַכן פאַרמעגן, וואָס זי קאָן אים אַריינטראָגן.

און נאָך איין זאַך:

»ער, יוסף שור, איז יעדנפאַלס גענוג רײַך אָהן איר; ער האָט גענוג זײַן אייגנס«.

איינמאָל אינאָוונט האָט ער זיך בײַ זיך אינדערהיים צוגעגרייט א וואַנע און האָט זיך מיט איר באַשעפטיגט ביז שפעט אינדערנאַכט. ער האָט זיך לאַנג געוואַשן, געהייליגט און האָט נאָכדעם אָנגעטאָן שפאָגלנײַע נאָך ניט קיין געניצטע וועש. אין יענער זעלביגער נאַכט האָט מען אים אויפגעוועקט פון שלאָף און אים אָפגעגעבן יעקב־נתנס דעפעש.

»אַלץ גייט צו אויפן בעסטן אופן, יעקב־נתן וואַרט אויף אים איבערמאָרגן אינאָוונט אין קיעוו אויפן וואָקזאַל«.

ער איז כמעט געבליבן רוהיג נאָך אָטדער ידיעה. שטייענדיג בײַם לאָמפ אין אונטערשטן וועש מיט דער דעפעש אין האַנט, האָט ער נאָר געהאַט בלאַסע נאָז־

נאָר אָט איז יעקב־נתן אום חול־המועד פסח אַוועקגעפאָרן קיין בראַשעק און האָט אים פונדאָרטן צוגעשיקט א בריוו, אַז ער זאָל זײַן גרייט און אַז מיט גאָטס הילף, דער שידוך מיט משהלע לעווינס מיידל וועט זײַן א שידוך.

»הייסט עס, אַז ס׳איז גאָרנישט אָטדאָס, וואָס דאָס מיידל פאָרט צו אָפט קיין אויסלאַנד?«...

אויב אַזוי, וועט ער דאָ אין גרויססעטרעניין איבערבויען דעם פאָטערס הויז. ער טראַכט שוין לאַנג וועגן דעם. ער וועט זאָגן דעם יידן, וואָס פאַרנעמט אין הינטערשטן גאָרן די לינקע צוויי קלייטן, אַז ער זאָל זיך זוכן א נײַעם פלאַץ. ער פאַרפילט דעם גאַנצן אַרײַנגאַנג מיטן ריח פון שוסטער און פון פרישן לעדער און אַלץ אַרום דערמאָנט אַזוי שטאַרק אָן אַלטן קאַרגן טאַטן.

דער צווייטער בריוו יעקב־נתנס איז אים שוין אָנגעקומען פון קיעוו, פונדאָרטן, וואו דאָס מיידל האָט איצט פאַרבראַכט בײַ איר פעטער אַבראַם ראַפּאָפּאָרט און וואוהין יעקב־נתן האָט אים, יוספן, אינגיכן באַדאַרפט אַרויסרופן דורך א דעפּעש. הייסט עס, אַז מ׳האָט שוין גערעדט וועגן דעם בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרטן אין הויז און, אַז דאָס מיידל איז אויך דערבײַ געווען און האָט דערויף מסכים געווען. מעגליך, אַז זי געדענקט אים שוין אַפילו פון דעם קופּע, אין וועלכן זיי זיינען צוזאַמען געפאָרן.

יוסף שור האָט נאָך אָטדעם צווייטן בריוו זיך באַנייס געלאָזט מאַכן נאָך א פּאָר נײַע אָנצוגן און האָט לחלוטין אויפגעהערט צו באַווײַזן זיך אין גאַס; ער איז פּלוצים געוואָרן א הייליגער, ער האָט געוואַרט אויף יעקב־נתנס דעפּעש. כּדי צו מקצר זײַן די צײַט האָט ער בײַ זיך אינדערהיים געהאַלטן אין איין לייענען ביכער, און א געפיל איז בײַ אים געווען אַזאַ, גלײַך משהלע לעווינס

ברייט זיך דערפרעגט וועגן זײַנע, יוסף שורס ירושה־ענינים.

סוף־כל־סוף האָט ער זיך מאָדנע קאַלטבלוטיג אויסגערעדט, אַז ער האָט פאַר אים א שידוך.

»מיט משהלע לעווינס מיידל א שידוך«.

»מיט משהלע לעווינס מיידל?«

יוסף שור האָט ניט געוואוסט, פונוואַנען שטאַמט אָטדער אײַנפאַל: פון אים, יעקב־נתנען אַליין, צי פון א בריוו, וואָס אים האָט געקאָנט צושיקן פון וואַרשעווער פוילן די פלוידערדיגע מומע רייזל. ער האָט ניט איבעריג געגלויבט יעקב־נתנען. צוריק מיט עטליכע יאָר האָט דער חסידיש אויסגעפוצטער ייד געלאָזט ערגעץ אין א קליין שטעטל זײַן ארעם ווײַב און שיקט איר ניט די גאַנצע צײַט קיין פרוטה צום לעבן. ער איז געזעסן אַנטקעגן גאוותדיג און שווײַגנדיג־שטײַף, געקוקט ווי יעקב־נתן שפילט ווי מיט א פשוט שטיקל פאַפיר מיטן הונדערטער, וואָס ער האָט נאָרוואָס בײַ אים גענומען אויף הוצאות און האָט געהערט, ווי ער חזרט שוין דאָס צווייטע מאָל איבער:

»אַזוי, אַזוי.. דאָס מיידל פאָרט שוין אפשר צו אָפט קיין אויסלאַנד.« און נאָך:

»ס׳איז כדאי געוואָרע ווערן, פאַרוואָס פאָרט דאָס מיידל אַזוי אָפט קיין אויסלאַנד«. אַז יעקב־נתן איז אַוועקגעגאַנגען האָט ער נאָך אַלץ געדענקט וועגן דעם. מ׳האָט זיך באַדאַרפט נאָכאַמאָל אַראָפכאַפן אין רבינס הויף צו איציקלען און זיך דערפרעגן וועגן דעם בײַ דער רביצין, וואָס האָט זיך פון איינעם א צד גאָר נאהענט אָנגעקערט מיט די ראַפאָפאָרטס און האָט אַלץ באַדאַרפט וויסן.

מיטאַמאָל אַרויס פון דער לעצטער פאַרמעגליכער שטוב און בלײַבט מיטאַמאָל שטיין אויפן גאַניק, א מיידל אין ווײַסן...

איז אָט, אין אָטדעם מיידל איז איצט, אַפנים, געווען פאַרליבט איציקל. ער האָט געהאַט שוואַרצע גריבער אונטער די אויגן און האָט געזאָגט, אַז ער מוז אַלעווײַלע פאַררויכערן א פאַפיראָס, ווײַל דער קאָפ »דער קאָפ טראָגט אים אינדערלופטן«...

יוסף שור האָט דעמאָלט טאַקע קיין וואָרט וועגן זיך ניט אויסגערעדט, געזעסן שווײַגנדיג אַנטקעגן איציקלען, אים געקוקט אין פנים אַרײַן און געטראַכט וועגן דעם, וואָס איציקל זיצט איצט איבער בײַם פענסטער גאַנצע טעג און קוקט אויף די ווײַסע גענז, וואָס פאַשען זיך דאָ ניט ווײַט אויפן גראָז לעבן רבינס הויף. די ווײַסע גענז דערמאָנען אים, זאָגט ער, אָן יענעם יישוב, אָן »יענע גענז« און איבערהויפט, אָן דעם מיידל, אָנם מיידל אין ווײַסן...

ער איז נאָך זײַן מיינונג געווען א פאַרפאַלענער, אָט־דער איציקל; ער האָט שוין גאָרנישט ניט געטאָן אַפילו צוליבן גרויססעטרעניצער רבָּנות, וואָס ער וועט נאָך זײַן פאָטערס פטירה מוזן איבערנעמען, נאָר מיט וואָס האָט אים דען געקאָנט העלפן ער, יוסף שור? ער איז געווען פאַרנומען מיט זיך אַליין, מיט זײַנע אייגענע נײַע איבערלעבונגען; ער איז געזעסן בײַ זיך אינדערהיים און האָט געוואַרט.

איינמאָל בײַטאָג איז צו אים אַהיים אַרײַנגעקומען זײַן געוועזענער גמרא־מלמד יעקב־נתן ווידערפאליער. אַרײַנגעקומען גלאַטאַזוי, ווי געוואָרע ווערן, נאָר געזעסן בײַם טיש אין די חסידיש אויסגעפוצטע בגדים, לאַנג און עזותדיג

שטייַפער פארפומענשמעקנדיגער מיידלשער האַנט, וואָס האָט זיך דאָרטן אינדערפינסטער שטייף צו אים, איציקלען, צוגעטוליעט·

נאָר סוף־כּל־סוף איז פונם דאָזיגן וויזיט זייַנעם גאָרנישט ניט אַרויס· איציקל האָט נאָך אַלץ געהאַט א קלאָרווייַסן כשרן האַלז מיט אויך אַזאַ כשר לייַב, וואָס בענקט א גאַנצע וואָך נאָך די גוט־יידיש זיידענע קליידער, אין וועלכן מ׳טוט עס אָן שַבּת, און האָט נאָך אַלץ געשטראַלט, ווי צוריק מיט פיר יאָר, בשעת ער האָט בגנֵבה געלייענט היינען, אחד־העמען און נאַדסאָנען· ניטלאַנג האָט ער זיך אומגעקערט פון אויסלאַנד צוזאַמען מיטן אַלטן רבין, וועמען דאָקטוירים האָבן דאָרטן מיַאש געווען· נאָר ניט דאָס איז געווען דער עיקר, און ניט וועגן דעם האָט איצט גערעדט איציקל· דער עיקר איז געווען דאָס, וואָס ער האָט פאָרנדיג צוריק פון אויסלאַנד געזעהן· שטייף און קרעפטיג האָט ער געהאַלטן יוספן העכער די איילנבויגנס פאַר ביידע הענט און האָט אים געצוואונגען אויסהערן, וויאַזוי דער שנעלצוג, מיט וועלכן ער מיטן פאָטער האָבן זיך פון אויסלאַנד אומגעקערט, איז שוין דאָ אין רוסלאַנד געלאָפן איבער ברייטע פרייַע פעלדער און האָט געשפרייט אומעט טיף אין די באַטריבטע בין־השמָשות, און ווי ער, איציקל, איז דאָרטן איינעראַליין געשטאַנען אין האַלבן וואַגאָן ערשטע קלאַס און האָט געזעהן דעם קליינעם יידישן יישוב, פאַרבייַ וועלכן דער צוג טראָגט זיך געשווינט אַדורך· אינם קליינעם יישוב איז אַזוי פוסט, גלייַך ס׳איז שבת און אין אַלע הייַזער שלאָפט מען בייַטאָג· א בלאָטקעלע גלענצלט זיך דאָרטן פאַר די הייַזער, וואַס שטייען מיטן פנים צו די רעלסן; א הערטל גענז גריבלט דאָרטן מיט די שנאָבלען אין אַן אויפגערודערט בלאָטיגן הויף, און א מיידל · · · א מיידל אין ווייַסן לויפט דאָרטן

להכעיסן און מיט קריג. דער אַלטער רבי, דער גרויסער לַמדן איז פון יאָר צו יאָר געוואָרן פרומער, ניט געוואוסט, אַז ער איז מסוכן קראַנק און האָט ווי אַמאָל געפאַסט גרויסע תעניתים בייַ זיך אין די אָפגעשלאָסענע צימערן. צוריק מיט א פאָר יאָר האָט ער זיך אָפגעזאָגט פון »נעמען קוויטלאַך« און פון פראַווען טישן און האָט געגלויבט, אַז ער לעבט אויסשליסליך פון די דרייַטויזנט רובל, וואָס ער באַקומט פאַר גרויססעטרעניצער רבָנות. שונאים, וואָס זייגען פון תּמיד אָן געווען זיכער, אַז ער איז ניט אַזאַ תַּם, ווי ער מאַכט זיך, האָבן אים חושד געווען, אַז פון »קוויטלאַך נעמען« האָט ער זיך אָפגעזאָגט פשוט דערפאַר, ווייַל »דאָס געשעפט גייט אונטער«. און די רביצין האָט אָהן זייַן וויסן געוואָלט אונטערהאַלטן די גרויסקייַט פון הויף און האָט שטילערהייט געשלעפט גרויסע געלטן בייַ אַלע זייַנע אַמאָליגע גלויביגע און אומגלויביגע חסידים.

יוסף שור האָט זיך דאָרטן געגנבעט איבער פיל האַלבליידיגע ניט באַוואוינטע חדָרים, מורא האָבנדיג, אַז די רביצין וועט אים דאָרטן אויפנעמען, ווי א קינד פון אַן אַלטן חסיד און גוטן פרייַנט און וועט אים דאָרטן אויסדערציילן אַלע משפָּחה־אומגליקן.

שווייגנדיג און גאווהדיג שטייף איז ער נאָכדעם געזעסן אַנטקעגן איציקלען אינם נזיריש אָפגעזונדערטן צימער, וואו זיי האָבן אַמאָל צוזאַמען געלערנט. אין יענעם זעלביגן צימער האָט אים דאָך איציקל אַמאָל שטייף געהאַלטן פאַר ביידע איילנבויגנס און אים געצוואונגען אויסהערן אַן ענליכע געשיכטע צו דער, וואָס ער, יוסף שור, לעבט איצט איבער, א געשיכטע מיט א חופה מיט כלי־זמר, וואָס איז נאָר דעמאָלט נאָרוואָס אין אָנהייב ווינטערדיגן אָוונט פאָרגעקומען בייַם רבין אין הויף און מיט א

גערופן; זיך אַלעמאָל אָפגעשטעלט און זיך צו אים אומגעקוקט. נאָר סוף־כל־סוף האָט זי פאַרקערעוועט לעבן איינעם א פינסטער געוואָרענעם ראָג און איז דאָרטן פאַרשוואונדן צווישן געדיכטן שפאַצירנדיגן עולם. דעמאָלט איז יוסף שור שטיין געבליבן און האָט זיך אַרומגעקוקט. אין דער געפרעסטער בין־השמָשותדיג שפעטער לופט האָבן פנימער דורכגעאייַלט מיט א מאָדנער פאַרפרעמדקייַט ווי צו ליקוי־חַמה, און אין די אויערן האָט גערַעשט דאָס וואַסער, וואָס פאַלט פון אונטער א גרויסן הויך אויפגעהויבענעם שלויז, כאָטש אַרום און אַרום גרויססעטרעניק איז גאָר אין ערגעץ קיין שלויז ניט געווען. וואָס האָט דאָס געקאָנט באַטייַטן? פאַמעליך האָט ער זיך אַהיים אומגעקערט און האָט דעם גאַנצן אָוונט געדענקט, אַז זי, משהלע לעווינס מיידל, איז שוין מסתמא לאַנג געקומען אַהין, וואוהין זי איז געפאָרן פון אויסלאַנד אויף פסח. מעגליך, אַז איצט אינאָוונט איז זי אינערגעץ ניט געגאַנגען און געפינט זיך בייַ זיך איבדערהיים, מעגליך, אַז זי פרעסט זיך איצט אויס א ווייַס קאָפטל אויף פסח...

און אויפמאָרגן האָט ער שוין מער ניט געקאָנט איבער זיך געוועלטיגן און איז אַוועק מיט אַלע זייַנע איבערלעבונגען צו זייַן איינציגן חבר, צום גרויססעטרעניצער רבּינס בן־יחיד איציקלען, מיט וועמען ער האָט קינדווייַז אין רבּינס הויף געלערנט בייַ יעקב־נתנען »חושן־משפט« און »יורה־דעה«.

V

דעם רבּינס גרויסער גוט יידישער הויף האָט שוין זינט עטליכע יאָר געהאַלטן אין איין וועלקן. יעדער צימער איז געווען פול מיט צרותדיגע סודות, מיט צו־

וואוסט· איינע פון זיי איז געווען מינע מורייניס׳ דעם אַלטן מורייניסעס געראָטענע טאָכטער· קוקנדיג אויף אים׳ האָט זי דאָ געהאַט צו דערציילן איר חברטע א סוד׳ אַלע טאָג א נייַעם סוד· דער סוד איז געווען אין די שוואַרצע אויגן׳ מיט וועלכע זי האָט לאַנג באַגלייט אים׳ דעם גבירישן יוסף שור׳ דעם געראָטענעם פיראונצוואַנציגיאָריגן בחור· נאָר יוסף שור האָט אויך אין זייַנע אויגן געהאַט א סוד; ער האָט פאַרבייַגייענדיג געקוקט אויף ביידע מיידלאַך און האָט בשום אופן ניט געקאָנט באַשליסן׳ ווער פון זיי דערמאָנט אים מער אָן יענער׳ אָן משהלע לעווינס מיידל···

ער האָט ניט געהאַט קיין חבֵרים׳ ווען ער זאָל איצט קאָנען ווען זיך דערציילן; געבוירן און אויסגעוואַקסן אין א הויז א בייזליך אָפגעשלאָסענעם און ניט איבעריג באַליבטן אויף דער גאַנצער שטאָט און אויף אַלע אַרומיגע שכֵנישע הייַזער׳ איז ער סוף־כל־סוף אַרויס פון דעם׳ ער׳ דער שווייַגנדיגער יוסף שור׳ דער בייזליכער און שטייַפער ערגעץ טיף אין זיך· דאָ אין שטאָט איז ער זעלטן געגאַנגען אַפילו צו זייַנע צוויי אַלטע געהייליגטרייַכע מומעס· יענע האָבן אים שטאַרק ליב געהאַט דערפאַר׳ וואָס ער דאַרף צו זיי ניט אָנקומען און דערפאַר׳ וואָס ער איז לייַטישער פון זייַן טאַטן· זיי האָבן ביי יעדער געלעגנהייט געלויבט זייַן געראָטנקייַט׳ און ער איז צו זיי ניט געגאַנגען·

נאָר איינמאָל פאַרנאַכט דאָ אין גרויססעטרעניץ אויף דער מיטלסטער רעשדיגער גאַס··· איינמאָל פאַרנאַכט האָט זיך אים אויסגעוויזן׳ אַז ער זעהט דאָ דורכגיין זי׳ משהלע לעווינס מיידל· ער איז געגאַנגען אויף איין טראָטואַר און האָט זי די גאַנצע צייַט געזעהן אין די פלייצעס אויפן צווייטן· זי האָט אים גענאַרט און שטום

טעג זיינען פאַרגאַנגען אין גרינגן פראָסט, אין טיפער אייַנהערעניש, צי די אַרומיגע ווייַט דערשטוינטע געגנט פאַרטראַכט ניט עפעס נייַס. דעמאָלט האָבן זיך פריה געלאָשן קליינע ציטערדיגע פייַערלאַך, מיד פון מַצות־באַקן און פון פאַרפסחדיגער אייַלעניש, האָבן תחילת־נאַכט אייַנגעדרימלט די פיל פאַרדרייטע גרויססעטרעניצער אונטערגעסלאַך. און פריהער אָוונט, ווי לאַנג פאַרכאַפטער אָטעם, האָט שטיל געגאַפט און שטיל געציילט די קלעפ פון שנעלצוג, וואָס טראָגט זיך דורך איבערן ווייַטן אייַזערנעם בריק. ער טוט דאָרטן א שרעק אונטער זיך א תהום, אָטדער צוג; ער צעברעקלט שטילקייַט אויף פיצלאַך און אַליין איז ער שוין ווייַט־ווייַט, ער אייַלט צו יענעם אָרט, וואוהין ער האָט צוריק מיט עטליכע טעג אַוועקגעטראָגן דאָס יונגע בלאָנדע מיידל.

אין יענע טעג האָט די זוניגע לופט געשמעקט מיט כַלהטרייַשאַפט, מיט יונגן מיידל, מיט זיך, מיט יונגן בחור אַליין און מיט נאָך, מיט גאַנצע פסוקים פון שיר־השירים... יוסף שור איז דעמאָלט געגאַנגען צו זיך אין דער גרויסער געיַרשנטער מיל, וואו ס'האָבן נאָך פון פאַר זייַן פאָטערס טויט געמאָלן א צעהנדלינג יידן »פראָמאָלשטשיקעס«. איטליכס מאָל, וואָס ער האָט צוריקוועגס איבערגעשריטן אין אַלַכסון דעם גרויסן אויסערשטאָטיגן פלאַץ, האָט ער תמיד באַגעגנט די צוויי איינע און דיזעלבע מיידלאַך חברטעס, וואָס האָבן דאָרטן אַרומגעשפאַצירט הין און צוריק. זיי האָבן געפרובט מיט די קאַלאָשן די שטייַפקייַט פון שניי און געהאַלטן דערבייַ אין איין גוטמוטיג קוקן אויף אים, דעם פאַרבייַגייענדיגן יוסף שורן. אַלטע גוטע פרייַנט זיינען אים אַפָנים די מיידלאַך געווען און ער האָט וועגן דעם גאָרניט גע־

געלאָשענעם לעמפל צינדט זיך גלײַך אָן אין ווינקל אַנדערס, א הויכס און א בלויס, און דעמאָלט ווערט מיטאַמאָל קלאָר, אַז דער שטיל דערוואָרגענער מורמל פונם שווערן לויפנדיגן וואַגאָן איז שוין א גאַנצער א בײַנאַכטיגער. אין וואַגאָן שלאָפט מען, נאָר ער, יוסף שור, האָט נאָך מיט שלאָפן צײַט. ער זיצט איינעראַליין טיף פאַררוקט אין זײַן פאַרטונקלט ווינקל, ער טרייסלט זיך גרינג צוזאַמען מיט אַלץ אין וואַגאָן און קוקט:

דאָס מיידל ליגט ווי פריהער מיט פאַרמאַכטע אויגן, נאָר די הענט זיינען איר שוין איצט אונטערגעלייגט אונטערן קאָפ מיט געקריצטע בלאָנדע האָר. דאָס קליידל דעקט צו די אונטערגעקליבענע פיס ביז די שפיצן פון קינדעריש קליינע לאַקירטע טופלעס, און דער שוואַרץ־פאַסיגער שאַל האָט אײַנגעהילט איר טאַליע מיט די יונג־מיידלשע תמימותדיגע פלייצעס. זי איז געווען שיין. און ער האָט פאַרשלאָפענערהייט אויף איר געקוקט.

»משהלע לעווינס מיידל«.

איז אָט, נאָך אָטדעם באַגעגעניש מיט משהלע לעווינס מיידל, האָט זיך יוסף שור אומגעקערט אַהיים אינגאַנצן א באַנייטער און איז אָפגעשלאָפן עטליכע נעכט נאָכאַנאַנד, ווי א כלי־זמר נאָך א חתונה. אָפגעשלאָפן און מיט אַזאַ גרינגן שלאָף, גלײַך אין יעדער רגע קאָן געמאָלט זײַן, אַז דאָס מיוחסדיגע מיידל זאָל קומען אָנקלאַפן אָן זײַן טיר און אים זאָגן:

»ס׳איז ליגן... כ׳האָב קיינעם ניט אין אויסלאַנד...«

דערצו איז נאָך די צײַט אַליין געווען א צײַט פון פרילינג, און אינם טײַך, וואָס פליסט פאַרבײַ בערגיגן גרויססעטרעניץ האָט פריה גערירט דאָס אײַז...«

האָט געלאָזט איצט אין אויסלאַנד, שפאַרט נאָך אַלץ דעם קאָפ צו איר אויפן אַקסל · · ·

איינמאָל טרעפט זיך:

דאָס מיידל טוט אויף אים אַן עפן די אויגן, בלויע פאַרשלאָפענע אויגן, וואָס קוקן זיך א רֶגע אײַן אין זײַן יונג בחורשן פנים און ווילן זיך אָן עפעס דערמאָנען, און ווערן באַלד צוריק גלײַכגילטיג און אַנטוישט· און בײַ אים ווערט דערפון ווי אונטערגעבראָכן דאָס האַרץ, און א וואַרעמע חתנשטימונג, א כוואַליע טוט זיך מיטאַמאָל איבער דעם א לאָז און פאַרטרינקט עס·

»זי איז א שיין מיידל · · ·«

בײַ דער שײַן פונם שטייענדיגן עלעקטרישן לעמפל, וואָס פאַלט פון אונטערן געל זײַדענעם אַבאַזשורל, עפנט ער זײַן העברעאיש בוך און נעמט אין דעם אַרײַנקוקן· נאָר סוף־כל־סוף פאַרמאַכט ער עס און גייט אַרויס פון קופע אין קאָרידאָר אַרײַן· אים פאַרדריסט, אַלמאי ער האָט א היפשע צײַט אַרײַנגעקוקט אין בוך און האָט אין דעם גאָרנישט ניט איבערגעלייענט· מאַכן זיך גלײַך ער לייענט, האָט ער פײַנט· אדרבא, אים אַליין איז שוין איצט מינוטנווײַז געווען שווער די מומע רייזל, נאָר דערפאַר, וואָס בײַ איר זיינען, נאָך זײַן מיינונג, פיל זאַכן געווען »געמאַכטע«, און נאָכדעם קעמפט ער שוין מיט דער געיַרשנטער משפחהדיגער גאווה, וואָס זידט אים אויף דאָס בלוט· ער וויל מער ניט קוקן אויפן מיידל, דאָך קאָן ער זיך לאַנג אין קאָרידאָר ניט אײַנהאַלטן, ער קערט זיך אום צוריק אין קופע און באַמערקט פלוצים, אַז די שײַן פונם עלעקטרישן לעמפל ברענט צו העל; ער דערנעהענט זיך צו דעם אויף די שפיצפינגער און פאַרלעשט עס· ניט צוליב זיך טוט ער עס, נאָר צוליב איר און צוליב איר שלאָף· אויפן אַרט פונם אויס־

האַלז, סוף־כל־סוף האָט זי דאָך געפונען אין אים א פרײַנטל, וואָס קאָן זי אויסהערן.

»זי האָט אַלע אירע יאָרן, זאָגט זי, געזוכט ניט מער ווי א פרײַנט«.

נאָר אַז דער צוג קומט אונטער, באַמערקט זי עפעס געשווינט אין איינעם פון די וואַגאָנפענסטער און באַקומט מיטאַמאָל א שדכניש נײַגעריג פנים מיט לײַכטזיניג־ווײַבערשע פלוידעראויגן. זי שמייכלט דערבײַ צופיל און צו נאַריש און ראַמט אײַן יוסף שורן, אַז ער איז גליקליך.

»ער פאָרט אַהיים אין איין קופע מיט א שיין און רײַך מיידל, מיט משהלע לעווינס מיידל«.

»מיט משהלע לעווינס מיידל?«

יוסף שור ווייסט נאָך ניט קלאָר, ווער איז זי אַזוינס. אין גרויססעטרעניץ שמועסט מען, אַז זי האָט געוויס עמיצן אין אויסלאַנד...

»אַנדערש וואָלט זי אַהין אַזוי אָפט ניט געפאָרן«.

און נאָכדעם פילט ער זיך שוין די גאַנצע צײַט צעטראָגענער און אַנדערש ווי אַלעמאָל און קוקט מיט צופיל אויסגעגלאַנצטע אויגן אויפן יונגן בלאָנדן מיידל, וואָס פאַרנעמט אַנטקעגן אים אין קופע דעם צווייטן פרײַען פלאַץ.

»משהלע לעווינס מיידל...«

דאָס מיידל ליגט דעם גאַנצן אָוונט מיט פאַרמאַכטע אויגן און דריקט שטיל די איבערגעפלאָכטענע הענט צו דער ברוסט, און ער קוקט אויף איר און געדענקט, אַז זי האָט מסתּמא עמיצן אין אויסלאַנד. איצט דאַכט זיך שוין, אַז איר איז געבליבן ניט מער, ווי צו דריקן אַזוי אין האַלבן דרימל די איבערגעפלאָכטענע הענט צו דער ברוסט און זיך אויסמאָלן, אַז איר איינציגער, וועמען זי

ברודער אירן, און איז אַמאָל מיידלווייַז אַנטלאָפן פון אים קיין פאַריז.

דער מומע רייזל האָט קיינער ניט געגלויבט, אַז זי האָט אסַך צרות, נאָר דערפאַר, וואָס זי אַליין האָט פון תמיד אָן צופיל געפלאַפלט וועגן זיך, וועגן די צרות אירע און וועגן איר גרויס קאַנטשאַפט מיט די גרעסטע מענשן פון גאָר דער וועלט. אין דער יוגנט האָט זי געהאַט אסַך געפלוידערטע מיידלשע ראָמאַנען, נאָר סוף־כל־סוף האָט זי מיט איר יונגן רייַכן מאַן חתונה געהאַט פשוט דורך א שַדכן. דערפאַר איז איר מאַן געוועזן נאָך א גרעסערער פלוידערזאַק פון איר און קיין זאַך אין דער וועלט האָט אים ניט געקאָנט באַוואונדערן. ער האָט פערזענליך געקאָנט אַלץ און יעדערן. ער איז אַליין געוועזן, אַזויצוזאָגן, א האַלבע וועלט, א שטיק גאָט, און די מומע רייזל האָט געליטן. שווייַגנדיג האָט זי געמוזט צוזעהן, ווי ער פאַרשיט יוספן, דעם גאַסט אירן, מיט נייַן מאָס רייד און איז צופיל מגזם וועגן זיך.

אַך יאָ, גאָר גליקליך איז שוין די מומע רייזל ניט געוועזן. אין דעם האָט זיך יוסף שור איבערצייַגט פאַר די קורצע עטליכע טעג, וואָס ער האָט בייַ איר פאַרבראַכט. אַז די מומע רייזל באַגלייט אים צוריקוועגס צום וואָקזאַל, פילט ער זיך גערירט. ווען ניט דאָס, וואָס ער איז אויפגעצויגן בייַ איציק־מאיר שור אין דער שטייַפער, שווייַגנדיגער שטוב, וואָלט ער זי איצט אָנגענומען פאַר די הענט און וואָלט איר געזאָגט, אַז דער עיקר איז: לייַדן שטיל און שיין, אַזוי, אַז קיין בן־אָדם זאָל דערפון ניט וויסן. די מומע רייזל איז אויך גערירט און פול, אַזויצוזאָגן, מיט הייליגע שוועסטערגעפילן. אַז זי קושט אים, ווי קינדווייַז »אין די כָּשרע אויגן«, וואַרגן זי טרערן אין

ערשטן ווייַב· דער עקָרה· האָט ער געלעבט שלעכט· נאָר נאָך איר טויִט האָט ער געכאַפט און אויפצולהכעיס אייגענער משפחה שוין אויף די עלטערע יאָרן חתונה געהאַט מיט א יונג ווייַבל א גרושה· וואָס איז בייַ אים אויסן געווען ניט מער· ווי »פאַפראַווען זיך« און זיך אויסקליידן· און פונם דאָזיגן צולהכעיס־שידוך איז אַרויסגעקומען ער· דער לייַטיש געזעצטער יוסף שור מיט די לייַטיש געזעצטע מידות און מיט די געראָטענע יידיש־וועלטליכע קענטענישן· וואָס ער האָט אין זיך ביז דרייַאונצוואַנציג יאָר אַרייַנגעשטאפט· פון א טאַטן א תַקיף און א בעל־גאווה איז ער אַרויסגעקומען· פון א טאַטן· וואָס האָט דרייַסיג יאָר כסדר אייגענע שוועסטער צו זיך אין הויז ניט אַרייַנגעלאָזט און איז פלוצים עטליכע שעה פאַרן טויט געוואָרן שטאַרק ווייכהאַרציג· זיך אויפגעזעצט אויפן בעט און זיך פונאַנדערגעכליפעט· אלמאי ער האָט אָפגעלעבט א מיאוס לעבן· און פון א מאמע· א יונג ווייַבל א גרושה· וואָס איז אויסן געווען ניט מער· ווי »פאַפראַווען זיך« און זיך אויסקליידן·

דאָס אַלץ האָט דער שווייַגנדיג שטייַפער יוסף שור ערגעץ טיף אין זיך געקאָנט האָבן אינזינען· חוץ דעם האָט ער זיך שוין איינמאָל געהאַט מיט משהלע לעווינס מיידל באַגעגנט און האָט צום ערשטן מאָל אין לעבן דערפילט· אַז ס׳איז פאַרהאַן חתנשטימונג אויף דער וועלט· דערצו איז נאָך דאָס באַגעגעניש אַליין פאָרגעקומען מאָדנע אומגעריכט און לחלוטין ניט אויפן געוואוינליכן בעל־הבתישן שטייגער· דאָס איז געווען א פאָר וואָכן פאַר פסח· ווען יוסף שור האָט זיך אומגעקערט פון וואַרשעווער פוילן פון זייַן יונגער מומע רייזל· פון יענער זעלבער מומע רייזל· וואָס האָט פון תמיד אָן ניט געקאָנט אויסקומען מיט זייַן חסידיש פאַנאַטישן פאָטער· דעם

אַלע פאַרבייַגייענדיגע שיפן האָט מען געמוזט קוקן, ווי זי טיילט זיך אויס פון די אַרומיגע קלענערע און גרעסערע פאַבריקן, זי לאָזט אָהן אויפהער חוצפהדיג שוואַרצן רויך צום קלאָרן בלויען הימל, און פון גרויסגבירישאַפט באַלויכט זי זיך אינמיטן העלן טאָג מיט אייגענער יום־טובדיגער עלעקטריע. חוץ דעם האָט ער דאָ, אין היפשן בערגיגן גרויססעטרעניץ, געהאַט צוויי אַלטע שטאַרק רייַכע מומעס, וואָס האָבן זיך שוין ניט אָנגעקערט מיט קיינעם פון די אָרטיגע אויפגעקומענע גבירים און זיינען נישט געגאַנגען צו זיי אויף חתונות. זייערע קינדער האָבן זיי דורך אַזעלכע מינים באַזונדערע אויסלענדערשע שדכָנים חתונה געמאַכט קיין אויסלאַנד, און אַליין האָבן זיי שוין געוואוינט ווייַט פון ווימלדיגן שטאָטצענטער, אין צוויי גרויסע פאַרוואַקסענע ירושה־הייַזער, וואָס האָבן אויפן זעלטענעם דורכגייער תּמיד א בלאָז געטאָן מיט לייטישער מרה־שחורה און מיט אַלטער אומעטיגליכער גבירישאַפט. זיי זיינען געווען די »פנֵי« פון דער שטאָט, אָטדי צוויי מומעס אסתרל און האדל, און האָבן קיינמאָל נישט געטאָן קיין שידוך מיט קלענערס פון זיך. נאָר ערשטנס האָט יוסף שור שוין לחלוטין ניט געקאָנט אויף זיך זאָגן, אַז אויך ער שטאַמט פון גאָר דער געהייבענער זייַט שורן. זייַן פאָטער איציק־מאיר שור איז געווען א חסידיש פאַנאַטישער און קאַרגער ייד, א כעַסן א באַרימטער און א בּעל־גאווה, וואָס אַלע מילמענשן האָבן אים געחַנפעט אין די אויגן און האָבן זיך אים נאָכגעקרימט אונטער די פלייצעס. נאָך אין דער יוגנט האָט ער זיך צוליב ירושה־זאַכן צעקריגט מיט ביידע שוועסטער, אסתּרל און האָדעלע, און האָט שוין נאָכדעם אַלע יאָרן געשריגן, אַז זיי מיט די מאַנען און מיט זייערע קינדער רודפן אים און זיינען אים שונאים אויפן לעבן. מיטן

גרויסע מענשן· אויפן צווייטן טאָג נאָך איר קומען, האָט זי באַגעגנט אין גאַס יוסף שורן און האָט גלײַך באַמערקט דאָס סאַמעטענע גלענצל, וואָס אין זײַנע שוואַרצע אויגן· זי האָט שוין דערבײַ אַפילו באַקומען אַן אומעטיג פנים און האָט זיך גלײַך גענומען דערפרעגן, ווער איז ער· דאָס איבעריגע האָט שוין דאָרטן אין שפיגלבאַנק דערציילט דער אָרטיגער בנעימותדיגער שדכן, ווען דער אַלטער מורייניס האָט דעם ערשטן טאָג פסח גערופן צו זיך אויף קידוש·

»מינע מורייניס, האָט ער דערציילט, איז דאָרטן געזעסן אין עסצימער לחלוטין ניט פײַן געקליידט, מיט צעפאַטלטע ציגײַנערהאָר איז זי געזעסן און מיט באָרוועסע פיס אין די שטובטופלעס«·

פון פוילקײַט, צי פון גלײַכגילטיגקײַט איז זי אַזוי געזעסן, סײַוויסײַ איז זי דאָך שוין א היפשע צײַט געווען אין אויסלאַנד און האָט זיך דאָרטן אויפגעפירט פרײַ, און קיינער פון די גבירישע יונגעלײַט און גרויסע מענשן, ווען זי האָט די קעפ פאַרדרייט, איז איר ניט געפעלן· איצט האָט זי גערעדט מיטן שדכן אין א ליצנותדיגן טאָן; זי האָט געשמייכלט, זיך צוליב געהילט אין דער שאַל און האָט געשריגן צום שדכן ווי צו א טויבן:

»רעדט מיר יוסף שור!« האָט זי צו אים געשריגן·

צוריקקריידנדיג איז שוין אפשר אויך משהלע לעווינס מיידל געווען פאַר יוסף שורן א גאַנץ געוואוינליכער שידוך, דערויף איז ער געווען דער יינגערער און געראָטנסטער צווישן אַלע אָרטיגע גאווהדיגע און זעהר רײַכע שורן; זײַן גרויסע געיַרשנטע בייטלמיל האָט פרייליך געמאָלן אויפן סאַמע הויכן ברעג פון שמאָלן טיף פליסנדיגן טײַך, א האַלב ווערסט פון שטאָט, און פון

»דער שידוך מיט משהלע לעווינס מיידל וועט איה״ש זייַן א שידוך«.

אין שטאָט האָט מען שוין אויך וועגן דעם געוואוסט. דעם לעצטן טאָג פסח אינדערפריה האָט מען אין שול גערעדט וועגן דעם אויף דער שפיגלבאַנק. מ׳האָט געקוקט, ווי יוסף שור זיצט אויבנאָן אויף דער »שטאָט« פון זייַן ניטלאַנג געשטאָרבענעם פאָטער; מ׳האָט איבעראַנייַס באַמערקט דעם נייַעם שוואַרצן סורדוט אויף זייַן געזעצטער שטאַלטנער פיגור מיטן גבירישן חתנבערדל, וואָס רונצלט זיך פרייַ אַרום זייַן יונגבחורשן מאַטחנעוודיגן פנים און מ׳האָט געשמועסט, אַז ער וואַקסט, ווי אויף הייוון, אָטדער יוסף שור, ווער ווייסט?

»מעגליך, אַז ער דערגרייכט טאַקע איצט א שידוך, וואָס גאַנץ משפחה שור האָט זיך אַלע יאָרן צו אים געצויגן«.

בייַ יוספן אַליין האָבן זיך דעמאָלט קוים־קוים געשאָקלט די דינע האַלבפרומע ליפן און איטליכס מאָל, וואָס ער האָט זיך פאַרטראַכט, האָבן זייַנע היפשע שוואַרצע אויגן גענומען קוקן פאַר זיך מיט א שפאָגלנייַעם סאַמעטענעם גלענצל. דאָס איז געווען א גלענצל פון לאַנג אָפגעהיטער בחורשאַפט, וואָס איז שוין נאָהענט צו א תכלית און פו גרויסן אומגעריכטן גליק, וואָס קומט פלוצים און באַהערשט אַלע געפילן. אַרום אים איז מיטאַמאָל געוואָרן אַלץ ענליך צו א מאָדנע אָנגעלייגטן עולם התוהו. דערצו איז נאָך גראַד צו יענער צייַט געשעהן נאָך איינע א מעשה.

קיין גרויססעטרעניץ האָט זיך דעמאָלט אומגעקערט מינע מורייניס, א געראָטן גביריש מיידל, וואָס האָט א היפשע צייַט געלעבט אין אויסלאַנד און האָט דאָרטן פאַרדרייט די קעפ בייַ אַלערליי גבירישע יונגעלייַט און

פאַר שרהלען · · · אַז אָכאונוויי איז צו איר, צו שרהלען. עטל ראַפאָפאָרט האָט געפילט, ווי ס׳ציטערט בײַ איר נערוועז דאָס לינקע אויג און האָט ניט געקאָנט אײַנשלאָפן. זי האָט געזעהן פאַר זיך איר שוועגערין, חנהלען, זי געזעהן פאַר זיך אַזוי נאָהענט, גלײַך זי געפינט זיך איצט אין ריגע און זעהט, ווי יענע וואוינט דאָרטן מיט איר צווייטן מאַן. יענע האָט אָפגעטאָן איר אַרבעט: זי האָט ניט אויסגעוואַרט אַפילו ביזן מאַנס ערשטן יאָרצײַט און האָט חתונה געהאַט פאַרן רײַכן ריגער בחור, וועלכן זי האָט נאָך ליב געהאַט מיידלווײַז. איצט רעדט די גאַנצע וועלט וועגן איר ליבע־מעשה, און די רעכטע שידוכים רעדט מען שוין דער טאָכטער אירער, שרהלען.

»אַז אָכאונוויי איז צו איר, צו שרהלען«.

און אַרום אַכט אַזייגער אינדערפריה, ווען אַבראַם ראַפאָפאָרט האָט, ווי שטענדיג אין דער צײַט, אָן עפן געטאָן די אויגן, האָט זי עס, ליגנדיג בײַ זיך אין בעט, גלײַך דערפילט און האָט געגעבן צו אים א הייב דעם קאָפ.

»אַבראַם, האָט זי געזאָגט, דו ביזט געשלאָפן? און איך האָב א גאַנצע נאַכט אַפילו מיט קיין אויג ניט צוגעמאַכט. האָסט אים גאָרניט אויסגעזידלט, אָטדעם מיאוסן יידן, דעם שדכן? · · · האָסט אים נאָך געגעבן א וויזיטקאַרטל, אַז דער בחור זאָל אַהער קומען? עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!«

IV

דערווײַל האָט יוסף שור פון גרויססעטרעניק שוין געהאַט באַקומען יעקב־נתנס ערשטן בריוו, און דאָרטן איז געשטאַנען, אַז ער זאָל זײַן גרייט און אַז מיט גאָטס הילף:

אַרום צוועלף אַזייגער אינאָוונט איז ביַי ראַפּאָפּאָרטן אין הויז שוין געווען דורכויס פינסטער, און נאָר אין שלאָפצימער האָט זיך נאָך געלויכטן. עטל ראַפּאָפּאָרט איז שוין געלעגן אויסגעטאָן, און אַנטקעגן אויפן צווייטן בעט איז געזעסן אַבראַם און האָט אויסגעטאָן די שיך. ער האָט זיי אַוועקגעשטעלט אינאַזיַיט, די אויסגעטאָנע שיך, זיך פאַרטראַכט און, ניט קוקנדיג צו דער פרוי, א שמייכל געטאָן.

»שרהלען, האָט ער שעמעוודיג א זאָג געטאָן, האָט מען פאָרגעגעבן א שידוך«.

»שרהלען!?« ...

די פרוי האָט זיך מיטאַמאָל א הייב געטאָן פונם געלעגער און האָט דערהערט, וועמען מ׳האָט שרהלען פאָרגעגעבן. זי האָט אָנגעשטרענגט די אויגן מיטן געקנייטשטן שטערן, איר גאַנצער קערפער האָט זיך מיטאַמאָל געגעבן א ציה־אויס צו אים, דעם מאַן אירן.

»וועמען!?... וואָס רעדסטו... ס׳איז דאָך שרעקליך«...

ראַפּאָפּאָרט האָט זיך באַלד איבערגעדעקט מיט דער קאָלדרע און איז אַנטשלאָפן געוואָרן, און זי האָט זיך צוריק אַראָפּגעלאָזט אין איר בעט און איז געבליבן ליגן איינעאַליין מיט איר אויפרעגונג און מיט איר צַער. ווער זיינען אַזוינס געווען אָטדי גרויססטערניצער שורן? קליינע, כמעט אויפגעקומענע מענשעלאַך, וואָס שטאַמען פון ניט קיין איבעריג שיינעם אָרט און לעבן ערגעץ פון תמיד אָן מיט א קאַרג אָפּגעבאַזונדערטן לעבן. די ראַפּאָפּאָרטס האָבן תמיד געשמייכלט דערפון, וואָס די ריַיכסטע פון אָטדי שורן ווילן זיי נאָכמאַכן מיט די גרויסע צדקות און מיט די איידעמס, וואָס זיי ברענגען אַראָפּ פון אויסלאַנד, און איצט רעדט מען שוין איינעם פון זיי

בגדים, וואָס האָט זיך אָנגערופן מיטן נאָמען »יעקב־נתן וידערפאליער«. אין דער ערשטער רגע האָט ער דערפילט, אַז דעם יידנס שוואַרצע אויגן זיינען שטאַרק שאַרפע און עַזותדיגע. ער האָט גלייך אַוועקגעדרייט פון אים דעם קאָפ אין דער קעגנאיבערדיגער זייַט. אין דער צווייטער רגע האָט ער זיך אביסל פאַרקרימט, כדי אַרייַנצורוקן צו זיך אין מוח דעם יידנס ווערטער און כדי צו פאַרשטיין, צוליב וואָס דערמאנט יענער פלוצים שרהלע לעווין, דעם נאָמען פון זייַן שוועסטערס בת־יחידה, וואָס פאַרברענגט איצט בייַ אים אין הויז. נאָר געטראַכט האָט ער שוין בשעת מעשה ניט וועגן שידוך, וואָס דער ייד לייגט פאַר איר פאָר, נאָר וועגן דעם, וואָס דער ייד זעהט אויס מאָדנע אָהן דעם היטל מיטן שטאַרק אָפגעשוירענעם קאָפ און מיט די היפשע פֵאות, אַפנים אָפגעשוירן האָט זיך אָטדער ייד גאָרניט לאַנג און שוין דאָ, אין קיעוו. דער ייד האָט נאָך אַלץ גערעדט, נאָר איצט האָט שוין ראַפאָפאָרט גאָרנישט ניט געהערט און גאָרנישט ניט פאַרשטאַנען. ער האָט נאָר געדענקט, אַז ער איז יהושע־העשל ראַפאָפאָרטס עלטערער זון, גיט זייַנע צדקות און האַלט שטאַרק זייַנע טראַדיציעס. דער פאָטער זייַנער פלעגט קיינמאָל קיין שידוך ניט אָפזאָגן. פלוצים האָט ער זיך דערמאָנט, אַז צוריק מיט א יאָר פינף, ווען ער איז נאָך לחלוטין אַזוי רייַך ניט געווען, האָט אים א געלטמעקלער געקראָגן בייַ אָטדעם יוסף שורס פאָטער א היפשע הלוואה. ער האָט אַרויסגענומען זייַנס א וויזיטקאַרטל און האָט עס אָפגעגעבן אָטדעם יידן, און נאָכדעם האָט ער זיך אָנגענומען פאַרן הענטל פון טיר און האָט געטאָן א קנייטש מיט די אַקסלען:

»וואָס קאָן ער דערויף זאָגן? ער ווייסט?··· זאָל ער אַרייַנקומען דער יונגערמאַן··· שבתצונאַכטס זאָל ער אַרייַנקומען«.

לעבן דער גרויסער באַנק׳ וואו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איז אַראָפּ פון פאַעטאָן׳ האָט ער דערקאָנט דער אַלטער מאַדאַם בערנשטיינס אַווטאָמאָביל׳ אין קאָפּ האָט אים מיטאַמאָל א שלאָג געטאָן זי מיט איר רייַכקייט און מיט די הונדערטטויזנט רובל׳ וואָס זי האָט אים מיט זיי אונטערגעהאַלטן צוריק מיט א יאָר פינף׳ ווען ער׳ אַבראַם׳ איז נאָך לחלוטין ניט געווען אַזוי רייך׳ ווי איצט׳ די הונדערטטויזנט רובל האָט זי דעמאָלט געהאַלטן ביַי אים בסוד מער ווי א יאָר צייַט און קוקט נאָך אויף אים עד היום׳ ווי אויף אירן א פראָטעזשע׳ איצט האָט זי עפּעס גאָר א נאָהענטע שייכות צום אָרטיגן יידישן שפּיטאָל׳ אויף וועלכן זי גיט יערליך אסַך געלט׳ דער גאַנצער פּערסאָנאַל פון שפּיטאָל איז קעגן איר׳ און אים ראַפּאָפּאָרטן׳ וועט זי געוויס באַלד דאָ אין באַנק נעמען נודען און אים אויסדערציילן וועגן אָטדי אַלע סיכסוכים אירע׳ אין באַנק האָט ער זי דערזעהן אין די פלייצעס לעבן איינעם א טישל׳ פון אונטער איר אַלטמאָדישן שוואַרצן היטעלע האָבן אַרויסגעקוקט די זקנהדיג אַרויפגעקעמטע טונקלגרויע האָר׳ אונטער דער האַנט האָט זי געהאַלטן איר שטענדיגע באַגלייטערין׳ א יונג און פשוט וויַיבל מיט א פנים פון א נייטאָרין׳ און אַליין האָט זי אַרויפגעקוקט דורכן לאָרנעט צו איינעם א וואוקסיגן מאַנסביל׳ וואָס האָט צו איר מיט גרויס דרך־ארץ גערעדט׳

ראַפּאָפּאָרט האָט זיך גערוקט צו איר מיט א זייַט׳ כדי זי זאָל אים ניט באַמערקן׳ ס׳איז געווען אָהן עטליכע מינוט צוועלף׳ און ער האָט נאָך צייַט געהאַט אויסצוהערן א באַקאַנטן יידן׳ וואָס האָט אים אינמיטן אָפּגעשטעלט׳ נאָר ווען ער האָט זיך פונדאָרטן גענומען רוקן וויַיטער׳ האָט אים האַרט לעבן דער טיר פון דירעקטאָרס קאַבינעט אָפּגעשטעלט א צווייטער ייד אין חסידיש אויסגעפוצטע

זיך צוריק צו דער פאַראַדטיר מיטן נעפל, וואָס בייַ אים אין מוח, האָט ער אין קאָרידאָר דערזעהן עטליכע וואַרטנדיגע מענשן, וואָס זיצן אין איין שורה אויף דער הילצערנער רויט געפאַרבטער סאָפקע, זייַנע אויגן האָבן זיך באַגעגנט מיט די אויגן פון איינעם א גוי, און אים האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס איז א שכן, וואָס וואוינט בייַ אים אין פליגל. דער גוי האָט זיך אויפגעשטעלט און האָט געזאָגט זייַן ביטע:

»ער וויל, מ׳זאָל אים איבערוואַרפן א וואַנט פון קעלער«.

נאָר ראַפאָפאָרט האָט אים גאָרנישט ניט געענטפערט און זיך גענומען אַראָפלאָזן פון די טרעפ. אָטדעם גויס ביטע האָט געהאַט א שייכות ניט צו אים, נאָר צו זייַן פרוי, און די איבעריגע, די יידן, וואָס זיינען דאָ געזעסן, האָט אויף אַלץ געקאָנט ענטפערן דער בוכהאַלטער.

אינדרויסן, לעבן דער ערשטער פאַראַדטיר, איז געשטאַנען דער ליטוואַק, דער ציוניסטישער מגיד, און האָט געדרייט א ציגאַר. מעגליך, אַז ווען ער גייט צו צו ראַפאָפאָרטן, וואָלט אים יענער אויסגעהערט. נאָר ווען ער האָט דערזעהן דעם אויסגעפוצטן שפאַן, וואָס לעבן דער צווייטער פאַראַדטיר, און האָט געגעבן אַ ציה אויס די האַנט, כדי אים אָפצושטעלן, איז שוין אַבראַם ראַפאָפאָרט געזעסן אין פאעטאן צו אים מיט די פלייצעס, און דער אויסגעפוצטער פורמאַן האָט שוין געהאַט שטייפער אָנגעצויגן די לייצעס. ביידע שטאַרק שוואַרצע אויסגעשטאַנענע פערד האָבן מיטאַמאָל געגעבן א דערשראָקענעם ציטער, געטאָן א ריס דעם פאַעטאָן און אַוועק מיט אים צו די אויסגעפוצטע עקיפאַזשן און שטילע אַוטאָמאָבילן, וואָס שנאָרן הין און צוריק אינם ווייַטן עק גאַס.

טרעפ איז ער פאַרטראַכט געבליבן שטיין און האָט זיך דערמאנט, אַז פריהער, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פון וואַנעצימער, האָט ער עפּעס באַדאַרפט האָבן צו זיך אין קאַבינעט. וואָס אַזוינס ער האָט אַהין באַדאַרפט, האָט ער ניט געדענקט, און דאָך האָט ער זיך אַהין אומגעקערט, אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפ נאָכמער פאַמעליך, ווי ער האָט זיך פון זיי אַראָפּגעלאָזן, באַגעגנט אויפן וועג דעם בוכהאַלטער, געגעבן אויף אים א קוק, נאָר גאָרנישט ניט געזאָגט. אין קאַבינעט אָבער האָט ער זיך דערמאנט ניט אָן דעם, וואָס ער האָט באַדאַרפט, נאָר אין א צווייטער פאַרגעסענער זאַך: ער האָט פון שרײַבטיש אַרויסגענומען א קליין טאַשנביכעלע, צוגעגאַנגען מיט דעם צום טעלעפאָן און האָט אַרויסגערופן דעם פאַרוואַלטער פון קאָנטאָר.

»יאָ, געקומען... א דאַנק«.

פאַמעליך האָט ער צעעפנט דאָס ביכעלע, געזוכט אין דעם מיט דער נאָז, ווי א קורצזיכטיגער, און גענומען דיקטירן די נײַע געשעפטן, וואָס ער האָט מיטן וועג געמאַכט.

ער האָט אַוועקגעלייגט דאָס רערל פון טעלעפאָן. איצט איז אים שוין דער גאַנצער מוח פול געוועזן מיט נעפל. ער האָט כמעט ניט געדענקט קיין איין זאַך פון זײַן ווייטערדיגן לעבן און האָט דאָך ערגעץ טיף אין זיך געהאַט דערפון הנאה. זיינענדיג א מענש כמעט אינגאַנצן א פרײַער, האָט ער דאָך געהאַט פאַרשיידענע איבערגלויביגע סמָנים פון באַגליקן, און אָטדער נעפל איז געווען איינער פון זיי. ניט אומזיסט האָט מען שוין אין שטאָט אונטערגערעדט, אַז ער שיקט עד־היום דעם גרויססעטרעניצער די טויזנט רובל, וואָס זײַן פאָטער יהושע־העשל בריסקער פלעגט אים יערליך געבן. אומקערנדיג

קאָנטאָר האָט מען זיך אָנגעפרעגט, צי »אַבראַם סאַאולאוויטש« וועט אינגיכן אַהין קומען. פון יענער זייַט שמאָלן, כמעט קינדערשן טירל, וואָס פירט פון קאַבינעט אין קליינעם צימערל, איז שוין געזעסן דער הויזבוכהאַלטער, א יונגער בחור א ציוניסט, און האָט איבערגעשריבן פון איין בוך אין צווייטן. אים איז געווען געפעלן די פראַגע, מיט וועלכער ער וועט זיך באַלד ווענדן צו ראפאפארטן אויף העברעאיש, האָט ער זי עטליכע מאָל איבערגעלייגט בייַ זיך אין מוח.

»אויב דער האר האָט אויסגענוצט אויפן קאָנגרעס זייַן אָרטיגן מאַנדאַט, דאַרפן דאָך די הוצאות־בערלין אַרייַנגעטראָגן ווערן אין דער ציוניסטישער קאָנטע?«

אין עסצימער האָט אים ראפאפארט אויסגעהערט שווער, אביסל אייַנגעבויגן, אַראָפגעלאָזן דעם קאָפ און גענומען אַרומשפאַנען הין און צוריק. ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ער טראַכט וועגן דעם. נאָר אָפגעשטעלט האָט ער זיך סוף־כל־סוף ניט לעבן בוכהאַלטער, נאָר לעבן זייַן פרוי, זיך פאַרקרימט און געבעטן, מ׳זאָל הייסן שפאַנען דעם פאַעטאָן און וואַרטן אויף אים לעבן דער צווייטער פאראדטיר.

איצט האָט ער שוין ווידער געדענקט זייַן זיצונג בייַם דירעקטאָר פון באַנק, די פיל אָנגעקויפטע אַקציעס מיט דער שלעכטער אָרדענונג, וואָס קאָן ברענגען אין בראַשעקער צוקערפאַבריק צו אַן אומגליק. די פרוי זייַנע האָט געוואָלט, ער זאָל אויסזעהן ייִנגער און האָט אים אין שלאָפצימער געגעבן אָנטאָן א סמאָקינג. נאָר ער האָט ניט געדענקט, ווען ער האָט דעם סמאָקינג אָנגעטאָן און ניט געהערט, וואָס די פרוי האָט צו אים גערעדט. פאַמעליך און שווער האָט ער זיך שוין אין פאלטאָ געלאָזט אַראָפגיין פון די טרעפ, וואָס פירן דורך א לאַנגן קאָרידאָר צו דער צווייטער פאַראַדטיר. נאָר אויף איינער א

געמוזט דרייסט באַווייזן, אָט די נאקעטע איילנבויגנס, יעדנפאַלס זיינען זיי געווען דאָס איינציגע, וואָס איז בײַ איר געבליבן יונג און פריש, ווי מיידלווייז. און ראפאפארט איז געטריי און שווייגנדיג געשטאַנען דאָ לעבן איר, ער האָט געהאַלטן די הענט טיף אין די טאַשן פון זײַן רעקל און האָט געדענקט, אַז ער דאַרף אַרײַנגיין צו זיך אין קאַבינעט און דאָרטן עפּעס פאַרשרײַבן. איטליכס מאָל, ווען זײַן געזעצטער בליק איז געפאַלן אויף אירן אַן אַנטפלעקטן איילנבויגן, האָט ער געדענקט, אַז ער האָט זי אַמאָל ליב געהאַט. און איטליכס מאָל, ווען זײַן בליק איז געפאַלן אויף איר פנים, האָט ער שוין נאָר געדענקט, אַז ער האָט פאַר איר דרך־ארץ; ער דאַרף איצט האָבן צו זיך אין קאַבינעט, נאָר דער דרך־ארץ פאָדערט, אַז כל־זמן זי רעדט צו אים, זאָל ער דאָ שטיין און זאָל זי אויסהערן. און דרך־ארץ האָט ער פאַר איר דערפאַר, וואָס שטאַמענדיג פון א גרויסן ייחוס, מיט וועלכן זי מעג זיך איבערנעמען, באַמיהט זי זיך תמיד צו דערווייזן, אַז ער, דער מאַן אירער, שטאַמט יעדנפאַלס, ניט פון קיין קלענערן. איצט זיצט זי דאָ לעבן אים, גיסט אים אָן טיי און רעדט וועגן גרינגע זאַכן, נאָר מיידלווייז האָט מען איר, דער רייכער יתומה, לאַנג גערעדט שידוכים מיט די רייכסטע רוסישע און אויסלענדערשע מיוחסים. זי האָט נאָך עד־היום ליב אויסצורעכענען דעם געקניפּטן שטאַם פון אַלע גרעסטע יידישע פאַמיליעס ביז די פראַנקפורטער רויטשילדן און ביז די צוויי יידישע באַראָנען, און דאָך איז זי שטאַרק צופרידן, וואָס ער, דער מאַן אירער, איז איצט געקומען אַהיים און נעמט זיך איבער, וואָס זי האָט מיט אים חתונה געהאַט.

פון אויסערן עסצימער האָבן שוין דערווײַל דערגרייכט אָפּטע קלאַנגען פון פּאַראַדטיר און פון טעלעפאָן. פון

צוליבן קומען פונם מאַן האָט זי זיך איצט אויפגעכאַפט, אפשר, מיט א גאַנצער שעה פריהער, ווי געוואוינליך, און איז געווען צופרידן. איר פנים אונטער דער פודרע האָט דערום נאָך אויסגעזעהן פאַרשלאָפן, און דער גאַנצער קערפער אירער האָט זיך מיט פאַרגעניגן געהילט אין דער וואַרעמער שאַל.

»אַבראַם, האָט זי געפרעגט, ביזט געקומען?« · · ·

און ווי מיט אָנגענעמענעם וואונדער האָט זי אין א וויַילע אַרום צוגעגעבן:

»אַזוי גוט, וואָס דו ביזט געקומען«.

לאשטשענדיג זיך אין וואַרעמען שאַל אַריַין, האָט זי אונטערגעשפאַרט איר פנים אויף ביידע איילנבויגן און האָט צו אים אַזוי א וויַילע שמייכלדיג אַרויפגעקוקט. ס'איז געווען א רֶגע, ווען אירע אויגן האָבן צו אים א גלאַנץ געטאָן מאָדנע ליבליך און מַמש ווי יונגע. זי האַט זיך געפונען פונקט אין יענעם עלטער, ווען פרויען הערן לחלוטין אויף צו אינטערעסירן אַרומיגע מאַנסבילן און הייבן אָן שטאַרקער צובינדן צו זיך דעם טריַיגעבליבענעם מאַן. זי האָט אים איצט געקאָנט דערציילן, אַז דאָס גאַנצע הויז האָט אָהן אים אויסגעזעהן פוסט. אַז שרהלע לעווין, זייער פלימעניצע, פאַרברענגט שוין דאָ פון פאַר פסח אָן, אַז פון נעסיען, פונם מיידל זייערן, וואָס לערנט אין פעטערבורגער אַקאַדעמיע, איז ניטלאַנג אָנגעקומען א בריוו, אַז זי האָט אסַך אַרבעט און דערפאַר קאָן זי פריהער ווי היינטיגע וואָך אַהיים נישט קומען. און אַז אויב ער, אַבראַם, וועט אינגיכן פאָרן נאָכאַמאָל קיין אויסלאַנד, וועט זי דאָ שוין אַליין ניט בלייבן, זי וועט פאָרן מיט אים. דערציילנדיג האָט זי זיך און אים טיי אָנגעגאָסן און האָט דערביַי אַלעמאָל אַרויסגערוקט פון אונטערן שאַל א שלאַנקן נאקעטן איילנבויגן. זי האָט זיי

ער האַלבגעדרימלט און האָט געטראַכט וועגן דער בראַשעקער צוקערפאַבריק, וואו ס׳וועט קיינמאָל קיין אָרדענונג ניט זייַן, דערפאַר, וואָס זי איז א ירושה־זאַך, וועגן דער גרויססעטרעניצער פאַבריק, וועלכע ער וואָלט דערום וועלן האָבן אליין, אָהן שום שותפים, און וועגן דעם, וואָס די פרוי זייַנע לעבט מיט אים פון תמיד אָן גוט· נעכטן בייַנאַכט אויפן וואָקזאַל, בשעת זי האָט אים שטייַף אַרומגענומען, האָט ער דערפילט, אַז זי דריקט זיך צו אים ליבער, ווי אַלעמאָל, און האָט א טראַכט געטאָן, אַז דער רֵיח, וואָס טראָגט זיך פון איר, איז שוין, אַפנים, דער ריח פון דער נייַער פודרע, וואָס זי האָט דעם לעצטן זומער געבראַכט פון אויסלאַנד· ער האָט פאַרמאַכט די אויגן צוליבן שאַרפן אָדעקאָלאָן, מיט וועלכן מ׳האָט אים געפרישט דאָס פנים, און בייַ אים אויף די באַקן האָבן זיך שוין גערויטלט די שטענדיגע העלישרויטע צוויקלאַך·

אַרויסגייענדיג צוריק פון וואַנעצימער, האָט ער געדענקט, אַז אין דער לינקער זייַט פון איינעם א באַקצוויקל, האָט דער שערער, דאַכט זיך, פאַרכאַפּט בייַ אים א שטיקל באָרד און אין דערזעלבער צייַט האָט ער געטראַכט, אַז די צוויי נדבות, וואָס ער האָט געגעבן פאַר זייַן אַוועקפאָרן פון פאַלעסטינע, זיינען שוין אפשר ביידע צו גרויס· ער האָט באַלד באַדאַרפט אַרייַנגיין אין קאַבינעט און א קוק טאָן, צי ער האָט אָטדי צוויי נדבות פאַרשריבן· נאָר אין עסצימער בייַם טיש איז שוין געזעסן זייַן פרוי, א וואוקסיגע בלאָנדינע מיט אַן אָפּגעטראָגענעם לענגליכן פנים· ער האָט געקוקט· אַמאָל איז אָטדאָס פנים געווען שיין און איצט האָט זיך עס שוין שטאַרק גענויטיגט אין פודרע און האָט געהאַט רויטע פלעקן אויפן שטערן און אין די ווינקלען פון די ליפּן·

»אַ? . . .«

אַזוי איבערגעפולט איז אים שוין געווען זייַן מוח מיט די געשעפטן, צו וועלכע ער דאַרף איצט, צוריקקומענדיג, זיך נעמען, און אַזוי שווער איז אים שוין געווען אַרייַנצורוקן צו זיך אין קאָפ נאָך איינעם א געדאַנק. אין א ווייַלע אַרום איז ער שוין געזעסן אינם עלעקטריש באַלויכטענעם וואַנעצימער, וואוהין דאָס שטובמיידל האָט אים גערופן, און וואו אויף אים האָט שוין לאַנג געוואַרט דער שערער. דערפאַר, וואָס אַרום און אַרום האָט דאָס הויז געדרימלט; דערפאַר, וואָס צימערן האָבן דורך ברייט געעפנטע טירן פון אומעטום געקוקט מיט פריהמאָרגנשטימונג און מיט באַנייטער שטילער רייַנקייַט, האָבן זיך דאָ אין צופיל וואַרעמען וואַנעצימער די קלאַנגען פון ראַזירערס שער געדאַכט אַזוי לייַטיש און געהייליגט, גלייַך דער ראַזירער וויל מיט זיי דערציילן אויף וויפיל אָטדער קאָפ, וואָס ער שערט, איז טייַער בייַ דער שטאָט און בייַ פיל מענשן, וואָס קומען אָן צו אים נאָך טובות. ראַפאָפאָרט איז אונטער אָטדי קלאַנגען געזעסן שווער, אביסל איינגעבויגן. ער האָט האַלב געדרימלט און האָט געדענקט, אַז מיטן דירעקטאָר פון דער גרויסער באַנק האָט ער הייַנט א זיצונג; אַז אויף דער פאַרפסחדיגער ציוניסטישער קאָנפערענץ, בשעת ער, אַבראַם ראַפאָפאָרט, האָט אויבנאָן לעבן דער טריבונע געלייענט זייַן פאָרטראָג, איז איינער אַן אויסלענדערשער פראָפעסאָר מיט אַן אַשוריש לאַנגער באָרד געזעסן פונקט אַנטקעגן און האָט די גאַנצע צייַט צוגעשאָקלט מיט אַזאַ מינעגלייַך ער וויל זאָגן:

»גערעכט, גערעכט . . . אָטדער רעדט צו דער זאַך«.

אים האָט זיך איצט מאָדנע דייַטליך פאָרגעשטעלט אָטדעם פראָפעסאָרס פנים, נאָר אין דערזעלבער צייַט האָט

III

אין יענעם מאָרגן האָט אויך אַבראַם ראַפאָפאָרט פריהער ווי אַלעמאָל אַן עפן געטאָן די אויגן אַנטקעגן דעם שווערן מעבל, וואָס אין האַלבפינסטערן געמיטליכן שלאָפצימער און האָט זיך דערשראָקן פאַר א גלאַנץ פון א שפיגלטיר און פאַר דער פרוי, וואָס שלאָפט אין צווייטן בעט· אַלץ אַרום האָט אויסגעזעהן מאָדנע· שווערע שראַנקען האָבן ברוגז געקוקט איינער צום צווייטן· א גאַנצע היים האָט אויסגעזעהן בייז און ניט געוואָלט דערקענען איר בעל־הבית, וואָס איז אין איר צוויי חדשים צײַט ניט געווען·

מיד און צעבראָכן פון נאָכן בײַנאַכטיגן קומען, האָט זיך אַבראַם ראַפאָפאָרט דאָך גענומען אָנטאָן, אַרויסגעגאַנגען אין קאַבינעט און האָט פאַרהייבן די שטאָרן· ס׳איז געווען א נאַסליך קילער זומערפריהמאָרגן, א פריהמאָרגן אָהן זון און אָהן הימל, וואָס זאָגט צו אויך אַזאַ נאַסליך קילן בין־השמשותדיגן טאָג, און אין אָטדעם טאָג איז אים, אַבראַם ראַפאָפאָרטן, פאָרגעשטאַנען אויסצופירן אייניגע אָנגעהייבענע שווערע געשעפטן· פון געוואוינהייט האָט ער ניט באַלד אַרויפגעוואָרפן אויף זיך טלית און תפילין, און פון געוואוינהייט האָט ער געעפנט דאָס מויל, כדי אָפצוזאָגן אַפילו די קורצע קריאת־שמע· ער האָט אַרומגעשפאַנט הין און צוריק איבערן קאַבינעט און האָט געדענקט די פיל אָנגעקויפטע אַקציעס פון פאַרשיידענע צוקערפאַבריקן· איצט האָבן די אַלע האַלבפאַרגעסענע אַקציעס געדריקט און געשראָקן· דאָס שטובמיידל איז אַרײַנגעקומען אין קאַבינעט און האָט צו אים עפעס א בעבע געטאָן, האָט ער ניט פאַרשטאַנען וואָס זי רעדט צו אים, אויפגעהויבן דעם קאָפ און בײַם מיידל איבערגעפרעגט:

דער יונגערמאַן האָט צוגעזאָגט, אַז ראַפּאָפּאָרטן איז דאָרטן גרינג צו דערקענען.

»ער איז א מיטלוואוקסיגער, אביסל אַן אײַנגעהויקערטער און האָט א שוואַרץ געשוירן בערדל, א בלאנזשע«.

יעקב־נתן האָט מיטאַמאָל אָנגעשטעלט אויפן שמייכלזיגן יונגנמאַן די שוואַרצע פלינקע אויגן.

»א שוואַרץ געשוירן בערדל?«

»יאָ, מיט א יונגגן פליך, לעבן בלאַסן שטערן«.

דער שמייכלדיגער יונגערמאַן האָט נאָך אַלץ געהאַט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, נאָר אַז דער פאַרמעגליכער פרומער פעטער זײַנער איז אויף א ווײַלע אַרויסגעגאַנגען פונם עסצימער, האָט ער זיך קלוגעטשקערהייט אויפגעהויבן פון בענקל און האָט פאַרן געבליבן יונגוואַרג באַוויזן וויאַזוי אַבראַם ראַפּאָפּאָרט גייט דורך איבער דער גאַנצער לענג פון באַנק. ער האָט זיך גערוקט פאַמעליך, אביסל אײַנגעהויקערט און דערשראָקן מיד, ווי איינער, וואָס גַנבעט זיך און האָט מורא, אַז מ׳וועט אים באַמערקן. ער האָט געהאַלטן אײַנגעבויגן די רעכטע האַנט און האָט געמאַכט מיטן גראָבן פינגער אַזעלכע באַוועגונגען, גלײַך ער קנעט א שטיקל וואַקס. און דער עולם האָט געלאַכט.

יעקב־נתן איז נאָך אַלץ געזעסן אויבנאָן בײַם טיש און האָט געקוקט מיט בייזן אויף אָטדעם יונגנמאַן דעם גלות, וואָס וויצלט זיך. פונדעסטוועגן האָט ער זיך שפּעט אינאָוונט נאָכאַמאָל מײַשב געווען מיטן בעל־הבית, דעם סקווירער חָסיד, און האָט באַשלאָסן אויפצושטיין מאָרגן גאַנץ פריה, נאָך מיטן טאָגליכט.

»איר זיינט אויך א מטיף ציוני?«

ס'איז געווען קלאָר, אַז ער דאַרף אויך צו ראַפאָפאָרטן, ער גייט שוין צו אים אין הויז א היפשע צייַט און קאָן אים ניט טרעפן. יעקב־נתן איז צוגעגאַנגען צו אים אַזוי נאָהענט, אַז ער האָט דערפילט דעם שלעכטן ריח, וואָס טראָגט זיך פון יידנס בעל־דרשנדיג מויל. נאָר דערוויסן זיך עפעס פון אים איז שוין געווען שווער. דער ייד האָט נאָר פונאַנדערגעשפילעט זייַן קורץ אָפגעטראָגן פאַלטאָכל, פון אונטער וועלכן ס'האָט אַרויסגעקוקט נאָך א מער אָפגעטראָגן פאַרשמאָלצעוועט סורדוטל; ער האָט אַרויסגעשלעפט די בלעכענע פושקע מיט טאַבאַק און געענטפערט מיט אַלץ איינע ווערטער, קוקנדיג ניט צו יעקב־נתנען, נאָר צום ציגאַר, וואָס ער פאַרדרייט:

»נו, יאָ, האָט ער געזאָגט, נו, שווער צו טרעפן... נו, געוויס...«

מוצאי־יום־טוב האָט אויף יעקב־נתנס אכסניה, בייַם פאַרמעגליכן סקווירער חסיד אין שטוב, פאַרבראַכט דעם בעל־הביתס א קרוב, א פרייַער קלוגעטשקער יונגערמאַן, וואָס דינט אין דער אָרטיגער גרויסער באַנק; א יונגערמאַן, וואָס איז פאַרבליבן א בחור און האָט ניט אַמאָל וואוהין אַן איבעריגן אָוונט אַהינצוטאָן, קומט ער אים פַטרן מיט קלוגע וויצן דאָ בייַם פרומען פעטער אין הויז. דער יונגערמאַן האָט באַמערקט, אַז יעקב־נתן האַלט זיך אין איין דערפרעגן, וויאַרום ער וואָלט גרינגער געקאָנט טרעפן אַבראַם ראַפאָפאָרטן, האָט ער דערציילט, אַז ראַפאָפאָרט האָט מאָרגן צוועלף בייַטאָג א זיצונג ביי אים אין באַנק; אינם דירעקטאָרס קאַבינעט האָט ער אָטדי זיצונג, און אַז גרינגער ווי אַלץ איז טרעפן אים טאַקע דאָרטן, בשעת ער גייט דורך די גאַנצע לענג פון באַנק.

קיין שייטל »עברי«. יידן האָבן מיטאַמאָל באַקומען דרך־ארץ און זיך גענומען דערפרעגן:

»ווער איז ער, אָטדער ייד? און נאָכדעם, אַז מ׳האָט געטרונקען לחיים פאַרן גרויססעטרעניצער רבין, וואָס איז איצט, זאָגט מען, מסוכן שלאַף, איז ער, יעקב־נתן, שוין געשטאַנען אינמיטן רעדל און איז געווען אין דעם דער עיקר. האַלטנדיג דעם קעלעשאָק וויין אין האַנט, האָט ער געגעבן א שלעכטן קוק אויף איינעם א יידן, וואָס שלאָגט אים איבער די רייד, און גערעדט האָט ער שוין מיט אַזאַ קול, גלײַך ס׳מוזן זיך אין דעם אײַנהערן די גרעסטע מאַגנאַטן פון גאָר דער וועלט.

»יאַך, האָט ער געזאָגט, יאַך זאָג עדות, אַז דער גרויססעטרעניצער איז א גרויסער למדן און א ירא־שמים.«

אין יענעם זעלבן טאָג איז ער נאָכאַמאָל געווען בײַ אַבראַם ראַפאָפאָרט אין הויז און איז געוואָר געוואָרן, אַז ראַפאָפאָרט איז שוין אין רוסלאַנד, ס׳איז פאַרהאַן פון אים א דעפעש, אַז בײַנאַכט קומט ער, ער האָט זיך נאָר אָפגעשטעלט אין זײַנער א צוקערפאַבריק, וואָס צווישן ראָוונע און בריסק. יעקב־נתן האָט לײַכטער אָפגעעטעמט, איצט האָט ער שוין ווידער אָנגעהייבן גלויבן, אַז פון זײַן ענין וועט עפעס אַרויס. אַרויסגייענדיג פון אַבראַם ראַפאָפאָרטס הויז, האָט ער באַטראַכט די רײַכע און שטאַרק שטילע גאַס, וואו ס׳באַווײַזן זיך שוין גאָר גרינגע אַווטאָמאָבילן מיט אייגענע גרינגע עקיפאַזשן, און האָט ניט ווײַט פון ראַפאָפאָרטס פאַראַדטיר דערזעהן שטיין עפעס איינעם א לאַנגוואוקסיגן יידן מיט א קרומען, מאַלפעשן שטערן, מיט א ברייטער טיף אײַנגעפאַלענער נאָז און מיט עטליכע שפיציגע רויטליכע האָר אויפן אָרט פון באָרד און וואָנצעס. דער ייד האָט בײַ אים געפרעגט מיט זײַן עכט ליטווישן אומעטיגן קול:

נאָר אויפן דריטן טאָג· ווען ער איז גראָד צוליב יום־טוב געגאַנגען אין דער אָרטיגער חסידישער שול דאוונען· האָט ער דאָרטן אין »מזרח« לעבן ארון־קודש דערזעהן א ניקל בלעטל מיט אַן אויפשריפט: ר׳ אברהם ב״ר יהושע־העשל ראַפאָפאָרט«· ער איז א היפשע ווײַלע אָפגעשטאַנען לעבן אָטדעם בלעטל· איבערגעלייענט אויף דעם די אויפשריפט עטליכע מאָל און האָט זיך דערפרעגט בײַ א יידן א פוסטנפאַסניק· צי דאָס איז טאַקע »דער גרויסער« אַבראַם ראַפאָפאָרט· און נאָכדעם איז אים שוין געווען פיל גרינגער· גרינגער דערפאַר· וואָס אַבראַם ראַפאָפאָרט קומט געוויס אַמאָל אַהער אין שול דאַוונען און זײַן טלית ליגט געוויס פאַרשלאָסן ערגעץ בײַ אָטדעם אַלטן שמש· וואָס שטייט אין טלית אויבנאָן לעבן אַלמעמאָר· דער ייד דער פוסטנפאַסניק האָט אים נאָך דערצו דערציילט· אַז בײַ אַבראַם ראַפאָפאָרט אין הויז פירט זיך א יידישע קיך; אַז דער פאָטער זײַנער יהושע־העשל האָט בײַ אים· זאָגט מען· פאַרן טויט גענומען די האַנט· ער זאָל ניט אויפהערן צו געבן זײַנע צדקות און זאָל אַלע טאָג אָנטאָן טלית און תפילין; אַז אַבראַם ראַפאָפאָרט אַליין גייט טאַקע דאָ אין שול אַלע הושענא־רבה מיט די נענועים און אַז ווער ווייסט:

»מעגליך· אַז ער געדענקט נאָך א בלעטל גמרא«·

ס׳איז אויסגעקומען· אַז צוליב א רײַכן און איידעלן יידן· וואָס האָט געהאַט יאָרצײַט און האָט נאָכן דאוונען געמאַכט א סיום אויף משנַיות· איז יעקב־נתן שוין געשטאַנען צווישן דעם מנין יידן· וואָס מאַכן אָטדעם סיום· און האָט דערוויזן· אַז אין תוספות־יום־טוב איז פאַרהאַן א גרײַז און אַז קיינער פון די יידן· וואָס רינגלען אים אַרום· ווייסט דערום ניט קיין פשוטן פשַט און קאָן ניט

»זעה נאָר: ס׳האָט א מויל?!... ס׳רעדט יידיש, ווי אַלע מענשן...«

נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז אייניגע פון זיי זיינען קיעווער און קאָנען שוין אַפילו דעם, צוליב וועמען ער, יעקב־נתן, האָט איצט אום חול־המועד־פסח פאָרגענומען זייַן נסיעה. זיי ווייסן, ווער איז אַזוינס אַבראַם ראַפאָפאָרט. ער איז א ציוניסט, ווייסן זיי, און האָט אָנגעקויפט אַסך ערדן אין פאַלעסטינע. ער האָט אייגענע צוקערפאַבריקן, וואָס באַטרעפן מיליאָנען, און זייַן איינציג מיידל איז א סקולפטאָרין און לערנט אין פעטערבורגער אַקאַדעמיע.

»זי איז א האָרבאַטע איז זי«.

»אַזוי? א האָרבאַטע?«

יעקב־נתן איז געוואָרן אומעטיג. פאַרטראַכטערהייט האָט ער זיך גענומען קראַצן אין פאה.

דאָס, וואָס אַבראַם ראַפאָפאָרט איז א ציוניסט און מ׳שאַצט אים אין מיליאָנען, צוזאַמען מיט דעם, וואָס זייַן מיידל איז א סקולפטאָרין און לערנט אין פעטערבורגער אַקאַדעמיע, האָט אים גלייַך אַרייַנגעוואָרפן אין ספק, צי פון זייַן ענין וועט בכלל עפעס אַרויס. לעבן אַזעלכע גוואַלטיג רייַכע און פרייַע יידן האָט ער זיך פון תמיד אָן געפילט אַסך ערגער, ווי לעבן געבוירענע גויים. אין קיעוו איז ער דערום א פאָר טעג אַרומגעגאַנגען אָהן א קאָפ. ער איז אייַנגעשטאַנען בייַ זייַנעם א באַקאַנטן, א פאַרמעגליכן סקווירער חסיד, און האָט זיך פאַר אים געקלאָגט:

»ער האָט אויף זיך איצט א פעקל, דאָס אמתע פעקל. ער האָט פאַרטראַכט עפעס אַן ענין, געקומען צוליב דעם קיין קיעוו און האָט מורא, אַז ס׳איז א נעכטיגער טאָג, ס׳וועט פון דעם גאָרנישט ניט אַרויס«.

זיך אַרומגעדרייט ניט מער, ווי נאָך איינער א וואַרטנדיגער פאַסאַזשיר, א גלח, און יעקב־נתן האָט אים געגענעצט גלייַך אין פנים אַרייַן, און האָט אים ליידיגגייעריש באַקוקט פון אַלע זייַטן: עפּעס א פאַרוואַקסענע, ציכטיגע און שוואַרצע בריאה מיט צוויי ברייטע בונדעס איינע אויף דער אַנדערער און מוז זיך שוין, אַפנים, אַלע טאָג היפּש אָפּגעבן מיט צוואָגן און קעמען די לאַנגע האָר, און דאָס הייסט בייַ זיי א הייליגער, מ׳שטיינס־געזאָגט, א מין רב להבדיל. יעקב־נתן האָט געקנייטשט מיט די אַקסלען און האָט באַדויערט די אומות העולם.

אַז דער שווערער פּאַסאַזשירצוג איז סוף־כל־סוף צוגעגאַנגען, האָט ער געטראָפן אין א לאַנגן ווייַס אויסגעפאַרבטן וואַגאָן, אַן אָנגעפּילטן מיט יונגע און עלטערע יידן־גלוחים, וואָס פאָרן פון איין גרויסער שטאָט אין דער צווייטער. ער האָט זיך גלייַך דערפילט צווישן זיי עלנט. די יידן זיינען ס׳רוב געזעסן אין די ווייַסע ארבל, זיך ברייט פונאַנדערגעלייגט מיט די טשאַיניקלאַך און מיטן עסנוואַרג און האָבן דערבייַ געפירט פריילעכע שמועסן מיט עפּעס אַזעלכע נקבות, וואָס האָבן א פּנים ווי וועג־פּלגשים. ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע זיינען זיי איין קאָמפּאַניע און פאָרן זיי תמיד אָהן אויפהער פון איין גרויסן יאָר־יריד אויפן צווייטן. יעקב־נתן האָט אויף זיי געקוקט פאַרזיכטיג און מיט וואונדער. צווישן זיי, די גלוחים, וואָס עסן חמץ אום חול־המועד־פּסח, איז ער געווען דער איינציגער ייד אין דער שוואַרצער קאַפּאָטע און אינם זייַדענעם היטל, וואָס ער קאָן לערנען. פאָרזיכטיג האָט ער זיך צו זיי צוגעזעצט, געמאַכט מיט זיי א שמועס און בשעת מעשה זיך אַלץ אַרומגעקוקט אין די זייַטן מיט אַזאַ וואונדער, גלייַך ער וואָלט זיך חידושן:

און נאָכאַמאָל בעט ער בײַ יעקב־נתנען, ער זאָל אים הונדערט מאָל מוחל זײַן. ער מיינט, חלילה, ניט צו מישן זיך אין פרעמדע געשעפטן, ער איז נאָר פון תּמיד אָן געווען א מקורב צו משהלעס שטוב און ווייסט, אַז אָטדעם איציק־מאיר שורס בן־יחיד איז זײַנער, יעקב־נתנס, א תּלמיד. וויל ער אים דעריבער זאָגן, אַז אויב ער, יעקב־נתן, איז אויך געפאַלן אויף יענעם שדכנס געדאַנק, איז דאָס קרום, מאָדנע קרום...

יעקב־נתן קוקט אויף אים צעטומלט (איצט איז שוין צו גלויבן, אַז אָטדער ייד ווייסט נאָך עפּעס וועגן מיידל, ער ווייסט שוין, אפשר, צו וועמען פּאָרט דאָס מיידל אַזוי אָפּט קיין אויסלאַנד, נאָר ער וועט בשום אופן ניט דערציילן). עפּעס קאָן יעקב־נתן ניט פאַרשטיין. נאָר באַלד צינדט זיך אין אים אָן דער »ווידערפאליער«. ער לאַכט זיך שלעכט אויס פון א בראַשעקער מלמד, א שדכן, וואָס האָט קיין שכל ניט, וויאַזוי פאָרצושטעלן אַן ענין. און נאָכדעם שטעלט ער זיך אָפּ אַנטקעגן מחר־טובן און קלאַפּט מיט א פינגער צו זיך אין ברוסט:

»יאַך פאָר איצט פון בראַשעק גלײַך קיין קיעוו. יאַך וועל פאָרשטעלן די זאַך... יאַך, יעקב־נתן ווידערפּאָליער«.

II

אויפן קליינעם הילצערנעם וואָקזאַלכל, אַכט ווערסט פון בראַשעק, האָט זיך נאָכדעם יעקב־נתן אַרומגעדרייט דעם גאַנצן מאָרגנדיגן טאָג חול־המועד־פּסח און האָט אַרויסגעקוקט אויפן צוג, וואָס וועט אים אָפּפירן קיין קיעוו. ער איז שיר ניט פאַרנודעט געוואָרן וואַרטנדיג. בײַם וואָקזאַלכל איז ניט געווען אויף וואָס צו קוקן. אויף דער היפשער ציכטיג ריינער און פוסטער פּלאַטפאָרם האָט

»דהיינו, אַז זי האָט געמוזט אָפפאָרן קיין אויסלאַנד«.

וועגן עפעס דערציילט נאָך מחר־טוב נאָכדעם, נאָך א היפשער פאַרטראַכטער ווײַלע, וועגן גאַנץ משפחה ראַפאָפאָרט, וואָס האָט דאָס מיידל ליב, און וועגן איר פעטער דעם אָפעקון, יהושע־העשלס עלטערן זון, אַבראַמען, וואָס וואוינט אין קיעוו און איז איצט, זאָגט מען, שטאַרק רייך; וועגן דעם, וואָס דאָס מיידל האָט זיך פאַר פסח אומגעקערט פון אויסלאַנד און וואוינט איצט ניט אין בראַשעק, נאָר טאקע בײַ אים, בײַ אָטדעם אַבראַמען.

און אַז ער גייט סוף־כל־סוף פונדאַנען אַוועק, הייבט שוין אָן אין חדר שטאַרק טונקל ווערן, און אין דער לופט, וואָס איז פול מיט רויך פון פיל אויסגערויכערטע פאַפיראָסן, שוועבן שוין אַרום טויטע און לעבעדיגע שאָטנס...

פלוצים טוט זיך נאָכאַמאָל אַן עפן די טיר, און ס׳ווערט מאָדנע: ס׳שטעלט זיך אַרײַן ניט קיין מענש מיט א לאָמפ, נאָר מחר־טוב אַליין. אין דער שטאַרק טונקעלער לופט איז ער שוין אויך געגליכן צו א שאָטן. ער בעט איצט בײַ יעקב־נתנען הונדערט מאָל מחילה, נאָר ער מוז אים עפעס דערציילן, איין זאַך מוז ער אים דערציילן. און ווידער פאַרענטפערט ער זיך און איז זיך פילמאָל מתנצל, ביז ער קומט צו דער עיקר זאַך:

»אָטדאָ ניטלאַנג איז געקומען צו אים א שדכן, אַפילו ניט קיין שדכן, א דרדקי־מלמד איז ער, און האָט אים דערציילט, אַז ער וויל ריידן פאַר משהלע לעווינס מיידל איציק־מאיר שורס בן־יחיד פון גרויססעטרעניץ, אָטדעם, וואָס דער פאָטער זײַנער האָט געשטאַמט פון א זײַטיגער, מ׳זאָגט, ניט קיין שיינער זײַט שורן, און האָט אים ניטלאַנג געלאָזט ירושה די גרויססעטרעניצער גרויסע בייטלמיל מיט אַלע הייזער.«

»אָט־אָט... וועגן מיידל...«

מחר־טוב אָבער שאַרט פאַרטראַכט מיט א פינגער אויפן טישטאַך. פאַר די אַראָפגעלאָזטע אויגן דרייען זיך אים שוין, אַפנים, געשטאַלטן פונם מיידל און פון איר הויז. ס׳זעהט אויס, ווי ער שלאָגט זיך מיט זייַן דֵעה: צי זאָל ער דערציילן, צי ניין; שלאָגט זיך לאַנג און הייבט דאָך אָן:

»דאָס מיידל איז נאָך קיין צוואַנציג יאָר ניט אַלט, און מיט איר איז א גאַנצער ראָמאַן...«

מחר־טוב שמייכלט צו: ער מיינט עס ניט אין פשוטן זין. ער האָט נישטלאַנג געלייענט אין א לשון־קודש־בוך, אַז א ראָמאַן הייסט ניט דווקא, אַז א מיידל מיט א יינגל זאָלן זיך פאַרליבן. און ווייַטער ווערט שוין זייַן קול אַזוי פאַרענדערט און אַזוי איידל, גלייַך ער וואָלט דערציילן וועגן אַמאָליגע, שוין לאַנג געוועזענע גוטע יידן.

»כידוע, האָט דאָך די מוטער אירע, ר׳ יהושע־העשלס טאָכטער, היינטיגן ל״ג־בעומר געשטעלט א חופה טאקע מיט אים, מיטן ,ריגער׳, און וואוינט שוין מיט אים טאַקע דאָרטן. גאַנץ משפחה ראַפאָפאָרט איז אויף איר מאָדנע אויפגעטראָגן, וואָס זי האָט צוליבן קינד ניט צוגעוואַרט כאטש ביז נאָכן ערשטן יאָרצייַט. און די וועלט האָט שוין ווידער אָנגעהייבן ריידן וועגן א ליבע־מעשה, און א קשיא איז דאָך טאַקע, נאָר ער, מחר־טוב, זאָגט זייַנס: די זאַך איז א פשוטע. יענער, דער ריגער הייסט עס, האָט איצט, זאָגט מען, בייַ דרייַ מיליאָן געלט און איז גראָד פאַרבליבן א בחור. זי אַליין, דאָסגלייַכן, איז נאָך ניט אַלט קיין גאַנצע ניינאונדרייסיג יאָר; און אויפן מיידל... אויפן מיידל האָט עס מאָדנע געווירקט... מאָדנע געווירקט.«

מחר־טוב פאַרטראַכט זיך און גיט צו:

איז שוין דאָרטן אַזוינס געווען, יהושע־העשל ראַפּאָפּאָרט אַליין? ער קאָן דאָס אים דערציילן, אויב מחר־טוב איז דאָס א בעלן צו וויסן.

מחר־טוב שאָקלט מיטן קאָפּ אויף „ניין“. אָטדאָ איז ער שוין מיט אים בשום אופן נישט מסכים. ער וויל עפּעס זאָגן, נאָר יעקב־נתן לאָזט ניט און גייט אַרויס פון די כלים.

יעקב־נתן שיט לאַנג אַלדאָס בייז אויף אַלע גבירים, וואָס האָבן ווען ס׳ניט איז געהאַט א נאָמען דאָ אין געגנט. ער האַלט זיך אין איין היצן, און, דער עיקר, מישט ער צופיל אויס די ראַפּאָפּאָרטן מיט די שורן.

„אַלע, שרייַט ער, זיינען זיי בייַ אים גלייַך ... אַלע גלייַך“.

מחר־טוב שמייכלט און קוקט אים ניט אין פנים. אים איז שוין קלאָר, אַז יעקב־נתן טוט אָטדאָס אַלץ מיט א „מיין“. אים דאַכט זיך, אַז ער ווייסט שוין אַפילו, וואָס אָטדער „מיין“ זייַנער באַטייַט. נאָר אויב יענער האָט טאַקע דערבייַ א כיוון, וואָס זשע איז שוין דאָ שייַך צו קריגן זיך מיט אים און צו אויסברייען אים פאַרקערט?

און סוף־כל־סוף, ווען מחר־טוב הייבט זיך אויף, געזעגנט זיך לייטיש און לאָזט זיך אַוועקגיין, מוז יעקב־נתן אים טאַקע נאָך אביסל פאַרהאַלטן און אים מודה זייַן, אַז ער איז נישט געפאָרן אומזיסט דורך בראַשעק.

„ער האָט דאָ אנומלטן אָנגעפרעגט בייַ אים אין א בריוו ... ער מוז דאָך סוף־כל־סוף עפּעס וויסן בייַ אים וועגן משהלע לעווינס מיידל“.

און דאָ ווערט אים מאָדנע קשה אויף אָטדעם יידן דעם תם, וואָס חידושט זיך ניט און ענטפערט אים אין אַזאַ טאָן, גלייַך ער וואַרט שוין לאַנג אויף אָטדער פראַגע:

ער האַלט דעם פאַפיראָס, זעהט זיך, אַז זי איז האָריג און אָהן א מאַנזשעט, און דעמאָלט ווערט זי ענליך צו דער האַנט פון א שוחט, אָדער צו דער האַנט פון א דַיין, וואָס נעמט אָן די געבראַכטע שאלה· נאָר אים גייט עס ווינציג אָן· ער רעדט שוין וועגן גבירים בכלל און געפינט, אַז בײַ קיינעם ווילן זיי ניט זײַן אַזוי »עפעס« און בײַ קיינעם בלײַבן זיי דאָך ניט אַזעלכע »גאָרנישט«, ווי בײַ אונז יידן· כע־כע־כע··· ער זעהט שוין, אַז מחר־טוב וויל עס ניט ליידן·

מחר־טוב לאָזט שעמעוודיג אַראָפ די אויגן און טוט א מסופקדיגן ציה מיט די אַקסלען:

»שייך זאָגן, ער וויל ניט ליידן?··· ער האָט נאָר געוואָלט זאָגן: יידישע גבירים, האָט ער געוואָלט זאָגן, זיינען פון תמיד אָן גרויסע בעלי־צדָקות··· אָט אַפילו די גרויססעטרעניצער שורן, למשל«·

»בעלי־צדָקות?!··· ניין· אין דעם פרַט קריגט זיך שוין יעקב־נתן פון תמיד אָן מיט דער גאַנצער וועלט· ער שפרינגט שיר ניט אונטער פון אָרט און לאָזט מחר־טובן ניט אויסריידן· יאַך קען אויסגעצייכנט יידישע גבירים· יאַך האָב נאָך געקענט דעם זיידן פון די גרויססעטרעניצער שורן«·

נאָך זײַן מיינונג איז שוין אויך דער זיידע פון די שורן געוועזן ניט מער, ווי אַן אַלטער גאַוֶהניק א שוטה און דערצו נאָך אַן עם־האָרץ א גרויסער, און האָט אַלע זײַנע יאָרן געוואָלט נאָכמאַכן דעם בריסקער יהושע־העשל ראַפאָפאָרט, וואָס האָט פאַרפירט גרויסע צוקערפאַבריקן דאָ אין געגנט· אַפילו מיט די איידעמס, וואָס ער האָט אַראָפגעבראַכט פון אויסלאַנד, און מיט די גרויסע צדקות, און מיט די דייטשקעס, וואָס ער האָט געהאַלטן צו די אייניקלאַך, האָט ער אים געוואָלט נאָכמאַכן· נאָר ווער

»יאַך האָב באַלד דערקענט אייער בראשעק· יאַך האָב שוין געזאָגט: בראשעק מיט די נייע טשערעפּענע דעכער׳ בראַשעק זעהט שטענדיג אויס׳ ווי ס׳האָט ערשט נעכטן געהאַט א גוטן מאַרקטאָג׳ און אַלע האָבן פאַרדינט׳ און אַלע זיינען פריילין«·

מחר־טובן שטערן אויך צו הערן די פּאָר צעלעכצטע ברעטער׳ וואָס ער האָט אָקאָרשט נעכטן געפונען אויפן איינפוסיגן טיש׳ כאָטש דער טיש איז איצט פאַרדעקט מיט א ווייַסן סערוועט׳ און דער שפּאַלט זעהט זיך לחלוטין ניט אַרויס· באַלד אָבער כאַפּט ער יעקב־נתנס לעצטע ווערטער און שמייכלט שוין ווידער און שאָקלט שוין נאָכאַמאָל מיטן קאָפּ· ער דערמאָנט זיך נאָר אינם »מתן־בסתר«׳ וואָס ער אַליין זאַמלט דאָ אין שטאָט צוליב א פאַראָרעמטן שוסטער און צוליב א יידן׳ א יורד׳ און דרינגט זיך אויס זייַן געדאַנק אַזוי אידל׳ גלייַך ער וואָלט מיט אים וועלן פאַרענטפערן זייַן שטאָט:

»פונדעסטוועגן פאַרהאַן··· פאַרהאַן קבצנים אין בראשעק«·

»קבצָנים?!··· כע־כע־כע׳ יעקב־נתן שעמט זיך ניט אויסצוזאָגן׳ אַז ער האָט פייַנט דאָס וואָרט ‚קבצן‘· מחר־טוב געפינט ניט׳ אַז אָטדאָס וואָרט איז צוזאַמענגעשטעלט פון די דרייַ ‚מיאוסטע‘ אותיות׳ וואָס ס׳קאָן נאָר געבן? ער׳ יעקב־נתן׳ רעדט מכוח גבירים: ווער זיינען עס די גבירים אין בראַשעק?«

און דאָ פאַרציהט ער זיך מיטן שטאַרקן רויך פונם נייפאַררויכערטן פאַפּיראָס און פאַרוואַרפט דעם קאָפּ אַרונטער צום געבעטן שטולווענטל· ער לאַכט זיך פונאַנדער אויפן קול פון דעם׳ וואָס אין בראַשעק זיינען פאַרהאַן קנאַפּע גבירים׳ און דערווייזט דערבייַ׳ אַז ער קאָן שוין זיצן אויף א שטול· אַז ער טוט א ציה אויס די האַנט׳ אין וועלכער

זיי אין איינפאר. פונדעסטוועגן פאַרשפילעט ער אויף זיך לייטיש די קנעפלאַך און איז גרייט אָפגעבן יעקב־נתנען דעמזעלבן כָּבוד, וואָס ער גיט אפ אַלע זייַנע אורחים גבירים.

ווען מחר־טוב קלאַפּט סוף־כל־סוף נאָכאַמאָל אָן צו יעקב־נתנען אין טיר, זיצט שוין יענער מיט א פריש אָפגעוואַשן פנים בייַם זודיגן סאַמאָוואַר, וואָס אויפן קייַלעכדיגן, איינפוסיגן טיש, און די זיידענע פעסע איז אים פאַררוקט טיף צום נאַקן. ער גיסט זיך אָן טיי, און טוט מיט די שוואַרצע אויגן א וואָרף צו דער טיר אַזוי געשווינט, גלייַך אויף קיין גאַסט האָט ער זיך איצט שוין לחלוטין ניט געריכט:

»אַ־אַ־אַ! רבי מחר־טוב...«

מחר־טוב האָט זיך דערנעהענטערט מיט א פרייַנטליכן שמייכל און מיט א נויג, וואָס האָט זיך איבערגעחַזרט בייַם שלום־עליכם און בשעת דער גאַסט האָט אים געבעטן זיצן.

»נישקשה... נישקשה...«

זייַן גאַנצע אויפרעגונג, די איינגעבויגענע פיגור, דער שמייכל מיטן זעצן זיך זיינען שוין אַלע אַזוי לייַטיש און איידל, גלייַך יעקב־נתן איז שוין פון תמיד אָן דער אמתער און באַוואוסטער בעל־הבית פון אָטדעם חדר, און ער, מחר־טוב, שוין מער ניט ווי א צופעליגער גאַסט. ער איז דאָך איבערראַשט פון אָטדעם יידן, צו וועמען ס׳חַנפענען זיך אונטער אַלע גרעסטע גרויססעטרעניצער גבירים, און אין דער ערשטער רֶגע הערט ער דעריבער ניט זייַנע ווערטער, וואָס הייבן זיך אָן מיטן וואָרט »יאַך« און דערמאָנען, אַז ער האָט פיינט, מ׳זאָל אים איבערשלאָגן.

מיט א בראשעקער מיידל האָבן זיך פאַרליבט און האָבן אים אָנגעבעטן, איז ער געגאַנגען צו זייערע עלטערן און האָט לאַנג גערעדט איבער זיי מיט איינגענומענע שמועסן און מיט פיל ראיות פון אבן־עזרא און פון »ויאהב יעקב את רחל«·

יעקב־נתנען קאָן ער נאָך פון גרויססעטרעניק, וואו ער, מחר־טוב אַליין, האָט אַמאָל געהאַלטן א קלייט פון אייזן און האָט געהאַט אַן אַרייַנגאַנג צו גבירים· דאָרטן האָבן אַלע געוואוסט, אַז ערגעץ אין א קליין שטעטל האָט יעקב־נתן נאָך צוריק מיט א יאָר אַכט אַוועקגעוואָרפן זייַן ארעם ווייַב און שיקט איר ניט די גאַנצע צייַט קיין פרוטה אויף צום לעבן, און דאָך ··· »אָט גייט ער יעקב־נתן« אַזוי פלעגט מען אויף אים אָנווייזן איטליכס מאָל, וואָס מ׳האָט אים דערזעהן אַרויסגיין פון א גביריש הויז, וואו ער גיט גמרא־שעהן· כדי צו פאַרענטפערן, פאַרוואָס די גבירים שטופן אין אים גמילות־חסָדימדיגע פינפאונצוואַנציגערס, פאַרוואָס זיי פאַרגעסן ניט צו ברענגען אים פון אויסלאַנד, ווער א סאַקוואָיאַזש אַן אַנטיקל און ווער אַפילו א זילבערנע פושקע אויף פאַפיראָסן, האָט מען נאָר תמיד צוגעגעבן, אַז איינער א געלערנטער, וואָס האָט איבערגעזעצט תלמוד אויף רוסיש, האָט זיך אהן אים ניט געקאָנט באַגיין און האָט בריווליך אָנגעפרעגט בייַ אים וועגן אַלע שווערע ערטער·

מחר־טוב לאַכט פון זייַן ווייַב, וואָס ווייסט ניט, אַז דאָס, וואָס יעקב־נתן איז עד היום פאַרבליבן א סקווירער חָסיד, איז שוין מער ניט ווי דער וועלט אויפצולהכעיס· זי, די יידענע, מיינט, אַז יעקב־נתן פארט טאקע באמת קיין סקווירע צום רבין, מחר־טובן אבער דוכט זיך, אַז ער ווייסט צוליב וואָספאַר אַן ענין יעקב־נתן פארט איצט און אַפילו צוליב וואָס ער האָט זיך אָפגעשטעלט דאָ, בייַ

לאַך און די דינע ווענט פון איינפאָר, טוען זיך אָפּ מַעשים; מ׳וואָלט געמעגט שווערן, אַז גאַנץ בראשעק פּראַוועט עפּעס א גוואַלטיג אָנגעלייגטע חתונה און אַז די חתונה אַליין איז שוין אויך עפּעס א מאָדנע ברייטע, א גבירישע· נאָר אין א פּאָר שעה אַרום כאַפּט ער זיך אויף און באַמערקט: בראשעק איז רוהיג, ווי געוועזן, און אין דעם איז גאָרנישט ניט געשעהן· ס׳איז מער ניט, בשעת ער איז געשלאָפן האָט זיך מחר־טוב, דער בעל־הבית פון איינפאָר, אומגעקערט מיט זײַן זונס פערד און וועגל פון א פּריץ, וועמען ער מעקלערט א קונה אויף וואַלד· אַריינפאָרנדיג אין הויז פון אכסַניה, האָבן די רעדער שטאַרק געקלאַפּט אָן די אויסגעריבענע ברעטער· און נאָכדעם האָט מחר־טוב א פּאָר מאָל אָנגעקלאַפּט אַהער אין טיר, האָט זיך אים אין שלאָף געדאַכט, אַז דאָס קלאַפּט מען ערגעץ מאָדנע יום־טובדיג אויף א פּויק·

מחר־טוב, אַז ער קומט אַרײַן צו זיך אין שטוב און הערט אויס, ווער ס׳שטייט איין בײַ אים אין חדר נומער 3, שטייט ער א ווײַלע אַנטקעגן זײַן ווײַב און גלעט שמייכלדיג די טונקלגרויע באָרד, זי וואַקסט בײַ אים מערסטנטייל פונם האַלז, אָטדי באָרד זײַנע, און איז תָמיד אַרונטערגעבויגן, כדי זי זאָל אויסזעהן אביסל קלענער· ער בלאָזט אָפּ דעם שטויב פון זײַן אַכטעקיגן משכילישן היטל, וואָס זעהט אויס, ווי א חזָנישע יארמלקע מיט א דאשיק, און חַזרט גוטמוטיג איבער:

»אַזוי, אַזוי? יעקב־נתן ווידערפּאליער« · · ·

און נאָכדעם פאַרשפּילעט ער אויף זיך די קנעפּלאַך און שמייכלט צו זיך אַליין· ער איז בכלל א גוטמוטיגער ייד, אָטדער מחר־טוב· איינמאָל, ווען א בראשעקער ייִנגל

צו זאָגן, אַז ער געפעלט איר עפעס ניט, אָדער ייד מיט דער שטאַרק שוואַרצער אויסגעקעמטער באָרד און מיט די חסידיש אויסגעפוצטע בגָדים. דאָך גייט זי צופיל אַהין אין חדר, גייט פיל איבעריגע מאָל, ביז איר ווערט קלאָר, אַז זי האָט געהאַט א טָעות... און אַז ס׳האָט זיך נאָר אויסגעוויזן.

ליגט ער אַזוי, אָדער יעקב־נתן, פאַרן שלאָף אויפן באַנקבעטל, מיט א שטאַרקן פאַפיראָס אין מויל און טראַכט, אַז דער וואַרעמער טאָג אינדרויסן איז שוין א שיינער, מַמש א זומערדיגער, און אַז קאָזלאָווע מיט בראַשעק זיינען די לעצטע צײַט ביידע געוואָרן די אמתע פוסטקעס. ניטאָ שוין אין זיי קיין איינציגער סקווירער חָסיד, צו וועמען מ׳וואָלט איצט קאָנען אַרײַנגיין. פון קאָזלאָווע, למשל, האָט זיך שוין חיימל ווײַנטרויב נאָך צוריק מיט עטליכע יאָר אַרויסגעצויגן קיין פאַלעסטינע. זײַן נגידישע ווײַס געקאַלכטע שטוב האָט אַוועקגעקויפט עפעס איינער א פאַרמעגליכער קרעמער, און זײַן בלאָנד און דאַרגופיג יינגל, אָדער, וואָס איז אַמאָל אַנטלאָפן פונדערהיים, איז שוין איצט, זאָגט מען, א באַרימטער מאָלער ערגעצוואו אין פאַריז, צי אין בערלין. און דאָ אין בראַשעק האָבן יהושע־העשלס קינדער איבערגעבויט די גרויסע געײַרשנטע צוקערפאַבריק און האָבן זי אָנגעפילט מיט אַלערליי בוכהאַלטערס און אינזשענערן־גלוחים.

און אַז ער דעררויכערט אָטדעם געדאַנקנפאַפיראָס ביז דער שפינטע, קערט ער זיך באַלד איבער אויף א זײַט; דאָס שטאַרקע גלעזל ווײַן מיט דער נעכטיגער ניטדערשלאָפענער נאַכט פאָדערן א געשמאַקן שלאָף און דער גוף פאָלגט. אין טיפן שלאָף דערפילט ער שוין אַפילו, אַז אינדרויסן, קעגנאיבער די אַראָפגעלאָזענע פאָרהענג־

די ערשטע דרײַסיג וויאָרסט פאָרט אָפּ יעקב־נתן אויף אָטדעם וועג מיט א גרויססעטרעניצער בּעל־עגלה און קומט אָן קיין קאָזלאָווע, אין אָטדעם קליינעם אומעטיג פאַרוואָרפענעם שטעטעלע, וואָס שטייט שוין אַזוי יאָרנלאַנג מיט די פּלייצעס צום אונטערגעגראָבענעם ליימיגן באַרג און וואַרט נאָך אַלץ אויף שבּתמאַכן, אויף מאָנטאָגיריד און אויף א בשורה, אַז משיח קומט.

פון קאָזלאָווע פאָרט ער ווײַטער אינם היפשן און מער פאַרמעגליכן שטעטל בראַשעק, וואָס האָט לעבן זיך א צוקערפאַבריק, א גרויסע וואַסערמיל און א פוילישן קלויסטער. נאָר אַזויווי קיין בראַשעק קומט ער אָן אָקאָרשט אויפמאָרגן נאָך האַלבנטאָג און טרעפט שוין ניט קיין איין סקווירער בּעל־עגלה, דערצו איז נאָך מחר־טוב גראָד אין דעם פריהמאָרגן אָפגעפאָרן פונדערהיים, פאַרפאָרט ער דאָרטן אינם איינציגן רעכטן אײַנפאָרהויז, וואָס געהער טאַקע צו מחר־טובן און וואָס אין געגנט רופט מען עס »מחר־טובס אײַנפאָר«. ער הייסט זיך צוגרייטן א גוטן מיטאָג, נעמט נאָך בײַם עסן א שטאַרק פסחדיג ביסל ווײַן און גרייט זיך נאָכדעם שלאָפן בײַטאָג מיט אַזאַ הרחָבה, גלײַך פאַר אָטדעם אַלעם וועט ער צאָלן ניט מיט די גמילות־חסָדימדיגע פינפאונצוואַנציגערס, וואָס ער האָט פאַרן אַוועקפאָרן »אָנגעכאַפּט« בײַ גרויססעטרעניצער גבירים, נאָר מיט די קופאָנעס, וואָס ער וואָלט שנײַדן פון זײַנע אייגענע ריש־אלָפים.

בּשעתן בּענשן קומט שוין אַפילו עפּעס פאָר אויף שטומלָשון צווישן אים, דעם מיטליאָריגן ברייטפּלייצעדיגן יידן און צווישן מחר־טובס שנור, וואָס קלייבט צו בײַ אים אין חדר פונם טיש. איטליכס מאָל, וואָס ער טוט זי א נעם דורך מיט זײַנע ברענענדיגע שוואַרצע אויגן, טוט איר מאָדנע א קיל אין ברוסט; זי איז שוין אַפילו גרייט

יעקב־נתן, ווידער, מאַכט אויך וועגן דעם א שווײַג. אַקאָרשט חול־המועד־פּסח, ווען טעג שטייען שוין טרוקענע, וואַרעמע, פאַרגלוסט זיך אים מיטאַמאָל א פאָר טאָן קיין סקווירע צום רבין.

»צוליב א פאָר ענינים, זאָגט ער, מוז ער א פאָר טאָן קיין סקווירע צום רבין«.

און דרינגען דרינגט ער פאַרן אַוועקפאָרן, אַז ס׳לוינט בּשום אופן ניט צו פאָרן אַהין מיט דער באַן.

»ווער ס׳פּאָרט ניט, זאָגט ער, פון גרויססעטרעניץ קיין סקווירע מיט דער אַקס, איז ער פּשוט משוגע, וואָרים מיט דער באַן לייגט מען אָן אָהן שיעור וועג, און מ׳פּאָרט אַרום און אַרום«.

און דער סקווירער וועג, וואָס שלענגלט זיך אַרויס אין דרום־זײַט פון דער היפשער באַרגיגער שטאָט גרויססעטרעניץ איז שוין לאַנג שמאָל און פאַרוואַקסן. איינזאַם און געפאַלן שנײַדט ער איבער דעם באַנס פריילעכע רעלסנשנורן און ציהט זיך דאָרטן א ווײַלע צווישן די דרײַ ברוקירטע טראַקטן, וואָס צעטראָגן אין אַלע זײַטן דער שטאָטס פריילעכן געמורמל. פאַרשמאַכט, ווי א יורד, וואָס גייט צו פוס, לאָזט ער זיך פונדאָרטן אַראָפּ אין פּוסטן טאָל, וואו אַן אַלטע ציגלפאַבריק, א חורבה, איז פון אַלע זײַטן אַרומגערינגלט מיט אַלערליי ביינער פון געפֵּגֶרטע און דערשאָסענע הינט. און נאָכדעם באַגלייטן אים שוין דורכויס די גלײַכע פעלדער פון סטעפּ, ברייטע צוגעטריקנטע פעלדער, וואָס שפּרייטן אין דער ווײַט זייערע גרוליך־גרינגע פאַרבן און זײַנען תּמיד גרייט צו שווערן,

»בײַ אָטדעם איינציגן בוים, וואָס שטייט דאָרטן אין האָריזאָנט אָנגעבויגן איבער א ברונים, פאַרהאַן שטילקײַט אויף דער וועלט«.

I

אָנהייב פרילינג האָט דער גרויססטערעניצער גמרא־מלַמד יעקב־נתן ווידערפאָליער אָנגעשריבן א לשון־קודש־בריוו צו מחר־טובן קיין בראַשעק·

אין בריוו איז געשטאַנען:

»צי קאָן מיר ניט מייַן פרייַנט און באַקאַנטער אַרויסשרייַבן באריכות, ווער איז דאָס געוועזן יהושע־העשל ראַפאָפאָרטס איידעם משהלע לעווין, יענער משהלע לעווין, וואָס האָט צוזאַמען מיט יהושע־העשלס רייַכן זון געיַרשנט די גרויסע בראַשעקער צוקערפאַבריק און איז פאַראַיאָרן געשטאָרבן?«

און ווייַטער איז אין בריוו געשטאַנען:

»פון מיר איז ניט פאַרהוילן, אַז מייַן האַר מחר־טוב איז געוועזן א גרויסער מקורב צו משהלע לעווינס הויז, דאָך בין איך זיך סומך אויפן לייַטישקייַט פון מייַן האַר און פרייַנט און גלויב, אַז ער וועט מיך, חלילה, ניט פאַרפירן און וועט מיר אַרויסזאָגן דעם גאַנצן אמת פון אונטער זייַן האַרץ«·

אויף דעם דאָזיגן בריוו איז יעקב־נתנען אָקאָרשט אין צוויי וואָכן אַרום אָנגעקומען א דריבנע אָנגעפילט לשון־קודשדיג קאַרטל· א טייל פונם קאַרטל האָט פאַרנומען דער לאַנגער בכבודיגער טיטל, און אינגאַנצן איז דאָס געוועזן

יוסף שור

»וואָס זאָגסטו, א שיינער תַכלית?«...

אים איז, קוקנדיג אויפן ראַבינער באַלד א געדאַנק איינגעפאַלן, האָט ער אים אָנאַזייַט אָפגערופן.

»נאַר איינער, א שלעכטע ירושה מיט א שלעכט ווייַב האָט דיר אלישע צוגעגרייט?«

א ווייַלע איז געווען שטיל. דער ראַבינער איז נאָך אַלץ געשטאַנען פאַרטראַכט, מיט ביידע הענט אין די טאַשן פון זייַן שוואַרצן האַרבסטרעקל און מיט א מינע פון א מענשן, בייַ וועמען מ׳דאַרף זיך לערנען דרך ארץ האָבן פאַר א שטוב, וואו ס׳ליגט נאָך דער מֶת. נאָר פלוצים האָבן זיך בייַ אים דער שטערן צוזאַמען מיט די אויגן גענומען קנייטשן אַרויף און געדאַכט האָט זיך, אַז ער מיינט מיט דעם צו טאָן א שעמעוודיגן שמייכל.

»נאַר איינער, די וועלט איז בלאטע, ווי איך בין א ייד.«

אומגעקערט, מ׳האָט ניט געוואוסט, צי פּראַדאָטשקע קומט, צי ניין.

א ווײַלע איז פרויקע לײַטיש דאָרטן אין שלאָפצימער געשטאַנען און האָט, ווי פאַרענטפערנדיג זיך, געטראַכט:

»וואָס זשע, איך בין אים, חלילה, געווען א שונא, אלישען?« ...

און נאָכדעם האָט ער דערהערט דאָס גרילצנדיג פּרעמדע געוויין פונם דינסטמיידל, וואָס לויפט אָן פונדרויסן מיט א פרישׁ געכאַפּטן פונט ליכט. אים האָט געאַרט, וואָס אָטדאָס מיידל איז נאַריש, האָט ער בײַ איר פון די הענט די ליכט צוגענומען און האָט זיך אויף איר לײַטיש פאַרקרימט.

»שאַ! ביסט א מֵבין, ווי זי האָט זיך צעקוויטשעט, האָט זי זיך! דעם געשטאָרבענעם טאַטן אירן באַוויינט זי.«

דאָס מיידל איז אַוועק ערגעצוואוהין אין קיך אַרײַן און גענומען וואָיען דאָרטן מיט א דערשטיקט און דערוואָרגן קול. און אַרום דער שטוב, וואָס מיט די אָפענע פענסטער, איז געווען מאָדנע שטיל און לאַנגווײַליג. דאָרטן האָט זיך נאָר פאַמעליך געצויגן די דרײַאַזייגערבײַטאָגעדיגע שעה; יאַן דער סטרוזש האָט זיצנדיג אויף די טרעפּלאַך פון גאַניק, דערציילט דער שליאַכעטין דער וועשערין, וויאַזוי די קצבים האָבן אלישען צעשלאָגן, און די גויע איז געשטאַנען אַקעגן אים מיט איבערגעפּלאָכטענע הענט אויף דער ברוסט און געשאָלטן אויף גוייש אַראָפּ צו דער פאַרגרעבטער שטאָט צו:

»א כאָליערע אויף זיי!... אָ, די הענט זאָלן זיי אָפּגעדאַרט ווערן... אָ, דאָס לײַב און לעבן זאָל זיי אָפּגענעמען«...

פרויקע האָט דערזעהן דעם ראַבינער איינעמאַליין ניט ווייט פון שטוב שטיין, איז ער צו אים צוגעגאַנגען און געזאָגט:

»פון נעכטן אָן האַלט ער דווקא אין איין שלאָפן. זי ווייס, וואָס פאַר א שלאָף דאָס איז?... אינמיטן גאַנצפריה האָט ער זיך אויפגעכאַפּט מיט א גליסטעניש נאָך פרישע שבתדיגע פיש. אָטדאָס האָט זי זיך דרייַ שעה כסדר אַרומגעדרייט אויפן דאָרף און האָט קוים געקראגן אָטדי צוויי פונט קארעסן. נאָר נאָך פראדאָטשקען איז נאָך פאַרטאָג אַוועקגעפאָרן א פור מיטן דאָקטערס א קאַרטאָטשקע. אפשר איז זי שוין דאָרטן געקומען און וועט מאַכן אַן עק צו אירע, דעם דינסטמיידלס, צרות.«

»אַזוי? פרעגט פרויקע איבער, קאָן זייַן, אַז זי איז שוין דאָרטן געקומען, פראדאָטשקע?«

אים טוט א מאָדנעם ציה אַהין, צו אלישעס שטוב, וואוהין ס׳איז שוין, אפשר, געקומען פראדאָטשקע. דאָך גייט ער אַוועק צו זיך אַהיים און עסט אָפּ מיטאָג, און נאָכדעם לייגט ער זיך צו אויף א פאָר שעה שלאָפן, כדי אויסצוהאַלטן אין זיך די לייַטישקייט און ניט צו לויפן אַהין באַלד, ווי זי איז געקומען. איינמאָל האָט זי צו אים געזאָגט אָטדי פראדאָטשקע:

»פרויקע, האָט זי אים איינמאָל געזאָגט, שווערט זיך ניט אַזויפיל מאָל ,ווי איך בין א אידי. ס׳ניט שיין, פרויקע«.

אַרום דרייַ אַזייגער בייַטאָג, ווען פרויקע איז נאָך אָטדעם יום־טובדיגן שלאָף אַרייַנגעקומען צו אלישען אין פאָדערשטיבל און האָט דאָרטן פון פראדאָטשקעס כבוד וועגן אויסגעשריגן זייַן בחורשן און פרייליכן »בודטע זדאָראָווע סערעדאָיו«. איז שוין אלישע געווען א מינוט צעהן טויט און איבערגעדעקט מיט אַ לייַלאַך. ניט ווייַט פונם מֶת אויפן קאָמאָד האָבן געדעמפּט די פרישע, נאָרוואָס אָפּגעקאָכטע, שבתדיגע פיש, און די פור פון מעזשביזש האָט זיך, אַפּנים, נאָך אַלץ ניט געהאַט

אַרומגיין אַביסל ליידיג, אָטאַזוי ווי ער, און וואָס וואָלט אים איצט געקאָנט אויסהערן.

»אָך, אַ גוטן ברודער צו האָבן...«

אָט וואָלט ער, דוכט זיך, איצט אַוועקגעגאַנגען צום ראַבינער און וואָלט אים גענומען מיט זיך שפאַצירן אַהין, אַרויס שטאָט, וואו פעלדער זייַנען, ווי נאָך פסח, פאַרגאָסן מיט וואַרעמער זונענשייַן, און וואָלט אים דאָרטן געזאָגט:

»ברודערקע, וואָלט ער אים דאָרטן געזאָגט, אַז דו האָרעוועסט אויף פרנָסה און ביסט פאַרטראָגן, איז דיר גוט, נאַר איינער. נאָר אַז דו באַקומסט, וואָס דו דאַרפסט, און טראַכסט זיך איין אין אָטדעם אַרומאונאַרום, זעהסטו, אַז ס׳איז פאַראַן א שיינע וועלט, און דו האָסט אויף איר עפעס רחמנות, אויף אָטדער וועלט, און ס׳ווערט דיר עפעס אַזוי טומלדיג, ווערט דיר.«

איז אָבער דער ראַבינער געוואָרן די לעצטע צייַט אַזאַ שווערע קלאָץ. אַמאָל, ווען ער האָט אין זייַן סטודענטישער טוזשורקע אוראָקן געגעבן, איז ער נאָך געווען א שטיקל מענש און ריידן האָט מען מיט אים געקאָנט. און איצט שמייכלט ער אויף אַלץ, וואָס מ׳זאָגט אים, צו זיך אין דער נאָז און שטומט, ווי א קלאָץ שטומט ער.

»עט! א פאַרגרעבטע שטאָט דובראוויטש...«

ער דרייט זיך דאָך נאָך לאַנג אַרום אויסגעפוצטערהייט אין מאַרק און שטעלט זיך ענדליך ריידן מיט אלישעס דינסטמיידל, וואָס קערט זיך אום פון מאַרק מיט א קאָשיק אין האַנט:

»נו וואָס הערט זיך? וואָס מאַכט ער עפעס, אלישע?«

»וואָס זאָל זיך הערן, וואָס?«...

דאָס דינסטמיידל האָט נאָך אַלץ אַן אומגליקליך פאַרמאַטערט און אומגעוואַשן פנים.

א געבילדעטער, פאַני ראַבקין, חזרט ער איבער, בשעת ער דערנעהענטערט זיך צו אים, איך גיי דאָ אַרום און קלער: אויף מיר, למשל, זאָגט מען דאָ אין שטאָט, אַז איך בין א שלעכטער... אַז? גוט אַזוי?...«

נאָר ראַבקין דער דראָגיסט איז שטאַרק צעטראָגן איבערן קאמעניצער קאָמיסיאָנער, וואָס פאָרט ניט צו נאָך דער פאַרזאָגטער באַשטעלונג. ער קוקט אויף אים אַרויס מיט גרויס אומגעדולד, שטייענדיג לעבן דער גלעזערנער טיר פון זיין אויסגעפוצטן מאַגאַזין און מורא האָבנדיג, אַז ער וועט שוין ניט צוקומען. און הינטער אים שטייט זיין רויטהאָריג, פון תמיד אָן, שטאַרק אויסגעדאַרט ווײַב און עסט אים מיט א שטילן קוויטש, ווי א וואָרים.

»ביסט א מבין?! ער איז ביז האַלבן טאָג געווען צעטראָגן מיט זײַנע ציוניסטישע בריוולאַך, איז ער געווען צעטראגן... ער האָט ניט געקאָנט באַשטעלן דעם קאָמיסיאָנער גאַנץ פריה, האָט ער אים ניט געקאָנט באַשטעלן.«

פרויקען איז געפעלן אָטדאָס קאָמישע פאָרל. ער, א פעמפיקאָוואַטע און קאַרג יידל מיט א צוגעשוירן בערדל, וואָס פאַרקויפט באַהאַלטן פונם ווײַב ציוניסטישע מאַרקעס, און זי, אַן אויסגעבויגענע, ווי א צו פאַרטיגע, אײַנגעטריקנטע זאַנג און ווערגט זיך, בשעת זי רעדט אויף איר קוויטשיג קולכל, גלײַך דער שלאַק אין איר איז צו גרויס, ער זאַל זיך דורך איר שמאָלן האַלז ארויסרײַסן.

דאָך גייט ער פונדאָרטן אַוועק אַן אומבאַפרידיגטער, מיט א ניט דערזאָגט וואַרעם וואָרט און מיט א תרעומותדיגן שמייכל אין די אויגן.

»א פאַרגרעבטע שטאָט דובראוויטש...«

און אים פאַרבענקט זיך שטאַרק נאָך אַן אויסגעאיידלטן לײַטישן מענשן, וואָס וואָלט איצט הנאה געהאַט פון

און אים הייבט אָן הנאָה טאָן, וואָס ער קאָן אַרומגיין אַביסל ליידיג און וואָס, ווען ער וויל, קאָן ער אַוועקוואַרפן. אָטדי אַלע מסחרים און זיך שטעלן אַרבעטן אין אַן אַפּטייק אין דאָרף . . .

»ער מיינט עס באמת: געלט איז טאַקע א זאַך, אָבער ניט אַלץ; ער איז דאָך ניט געגליכן צו אָטדי אַלע אַרומיגע דובראָוויטשער בהמות.«

לעבן טונקלשטיינס געמויערטער און גרויסער מאַנופאַקטורקלייט דערזעהט ער טונקלשטיינס יינגערן זונס ווײַבל, אָטדי, וואָס האָט קיין קינדער ניט.

»א רחמנות, טוט ער וועגן איר א טראַכט, א יונג ווײַבל וויל נעבעך האָבן קינדער«.

אים איז געפעלן, וויאַזוי זי שטייט אַקעגן דער זון אָנגעשפאַרט מיט די פּלייצעס אָן בײַשטידל פון קלייטטיר, און דער שאַרף העגנגט איר אַראָפּ ביז איבערן מויל, כדי זי זאָל ניט אָפּגעברענט ווערן. שטייט ער א ווײַלע פונווײַטנס, קוקט אויף איר און פילט, ווי דער רחמנות נאָגט שטיל בײַם האַרצן.

»א מענש, למשל, קערט ער זיך אום צום פריהערדיגן געדאַנק, אַז ער פאַרדינט זיך, וויפיל ער דאַרף, און איז אָנגעטאָן און איז זאַט, הייבט ער זיך אָקאָרשט אָן צוצוקוקן און רחמנות האָבן אויף זיך און אויף דער אַרומיגער פרעמדער וועלט . . . א מענש איז שוין גאָרניט אַזוי שלעכט . . .«

»און אָט איז טאַקע ער, פּרויקע אַליין: וואָס קער ער זיך, א שטייגער, אָן מיט אָטדעם ווײַבל?«

»פאַני ראַבקין! מאַכט ער עטליכע טריט צום ארטיגן מיטליאָריגן דראָגיסט, וואָס די גילדענע ברילן רייטן אים פון תמיד מאָדנע גרינג אויף דער פאַרריסענער נאָז, און ער זעהט דעריבער אין זיי אויס אַביסל צעטראָגן, ווי

גענאַנגען אין שלאָפצימער געוואָר ווערן׳ האָט זיך פלוצים צו זיי אומגעקערט אַזוי מאָדנע פאַרוואונדערט און ערשטוינט:

»זעה נאָר! האָט זי געזאָגט אַזוי פאַרטראַכט און מיט אַזאַ טאָן׳ גלײַך ס׳איז נאָרוואָס געשעהן עפעס אַן אומגעהערטער נֶס׳ ער איז דאָך טאַקע אַנטשלאָפן געוואָרן׳ אלישע«·

X

פרויקע טשערקיס איז אָפגעשלאָפן א גליקליך אויפגערעגטע נאַכט איבערן היפשן רֶיוח׳ וואָס ער האָט נעכטן פאַרדינט בײַם אָרטיגן גלח׳ און האָט זיך אויפגעכאַפט חָתנדיג געשטימט און מיט א נײַעם פרייליכן געדאַנק:

»איצט׳ אַז אים האָט מיטאַמאָל אָנגעהייבן גיין אַזוי גוט׳ איז שוין גאָרניט אַזאַ אומגליק׳ וואָס מאַני האָט אים אַוועקגעוואָרפן··· ער מיינט עס באמת: ווען ער גֶט זיך מיט מאַניען׳ וואָלט ער איצט ניט געקענט חתונה האָבן אַפילו מיט אַזאַ מין פראַדאָטשקען׳ למשל?«

און נאָכדעם פוצט ער זיך אויס אין אַלץ נײַעס׳ וואָס ער פאַרמאָגט׳ לאָזט זיך ארויס שפאַצירן אין מאַרק אַרײַן און פילט זיך דאָרטן אַזוי יום־טובדיג און נײַ׳ ווי אָטדער פריש זונענדיגער און ווייכער פריהמאָרגן׳ וואָס האָט פונסנײַ גענומען וואַרעמען צווישן די בערג דאָס טיף באַגראָבענע דובראָוויטש·

»בכלל יאָגט ער זיך שוין גאָרניט אַזוי נאָך געלט· ער איז דאָך נאָך׳ חוץ אַלע פאַרדינסטן זײַנע׳ א פאַרמאַצעווט; וויל ער׳ וואַרפט ער גאָר אַוועק אָטדי אַלע מסחָרים און שטעלט זיך אַרבעטן אין אַן אַפטייק׳ אין א דאָרף·«

זי האָט באַמערקט, ווי זיי קנייטשן זיך אויף איר הויך רײדן, האָט זי מאָדנע שלעכט א שמייכל געטאָן:

»וואָס, איר מיינט: ער שלאָפט? ... ער שלאָפט ניט, גאַנצע נעכט שלאָפט ער ניט... אַזוי ליגט ער דאָרטן א גאַנצן מעת־לעת און לאָזט מיך ניט עפענען די לאָדנס ... ניט ער שלאָפט אַליין, ניט ער לאָזט יענעם שלאָפן.«

פרויקע מיט בורמאַנען זיינען דאָך טרײַן אין זאַל מאָדנע שטיל, ווי מורא האָבנדיג עמיצן אויפצוועקן, צוגעקומען ביז די שטולן אויף די שפּיצפינגער און זיך דאָרטן ביידע אין איין שורה אַוועקגעזעצט. א ווײַלע איז געווען שטיל. בורמאַן האָט לעבן זיך אויף דער פּאָדלאָגע דערזעהן א פאַרטריקנט שטיקל בלאָטע, וואָס דעם אוריאַדניקס שטיוול האָבן עס, אַפנים, נאָך צוריק מיט עטליכע טעג אַהער פאַרטראָגן. ער האָט זיך זיצנדיגערהייט איינגעבויגן צו דעם, ווי אויף צו פאַרווײַלן זיך, און האָט אויף דעם געקוקט לאַנג־לאַנג, ווי וואַרטנדיג, אַז אָט־אָט וועט עס זיך אָנהייבן רירן און וועט אַוועקקריכן איבער דער גאַנצער לענג פון זאַל. און פרויקען איז שוין געווען מאָדנע לאַנגווײַליג, און חרטה האָט ער געהאַט אויף אָטדעם גאַנצן וויזיט. ער האָט מיט איין האַנט זיך געגעבן אַן אומצופרידענעם קראַץ הינטערן קאָלנער און מיט דער צווייטער האָט ער א קיצל געטאָן בורמאַנען אונטער דער פּאַכווע:

»האָסט דאָ אַמאָל אָפּגעלעבט א גוטן טאָג, אַ?«

ער האָט געוואָלט עפּעס צוגעבן וועגן פראַדאָטשקען. זי ווייסט ניט, אַז אלישע איז שלאָף. זײַן שָכן האָט אים דערציילט, אַז ער האָט זי אָקאָרשט א טאָג פאַר ראש־השנה געזעהן אין מעזשביזש אַרומשפּאַצירן מיט אָפיצירן. נאָר דאָס דינסטמיידל, וואָס איז פון זייערטוועגן אַרײַנ־

אויפֿן טיש, לעבן רויכערנדיגן קיכלעמפּעלע, איז געשטאַנען א פולער עמער מיט בלאָטיגע שטיקער אייַז, און אַרום אים האָבן זיך געוואַלגערט עטליכע פאַרטריקנטע ביינדלאַך פון אַן אָפּגעגריזעט עוף. אָטדי פאַרטריקנטע ביינדלאַך, אַז מ׳האָט אויף זיי לאַנג געקוקט, האָבן זיי אָהן אַן אויפהער דערמאָנט אָן דער מרה־שחורהדיגער פוסטקייַט, וואָס ציהט זיך פונדאַנען איבער דער גאַנצער לענג פון באַלויכטענעם זאַל ביז די אָפענע טירן פון פינסטערן שלאָפצימער. און ביידערזייַט איז נאָך אַלץ געשטאַנען דאָס פאַריבלדיגע דינסטמיידל און האָט גענודעט:

»אַז עסן עסט »ער« שוין גאָרניט; עס גליסט זיך אים נאָר. האַלט »ער« מיך אין איין אַרומיאָגן איבער דער שטאָט, איך זאָל אים קריגן און קאָכן פאַרשיידענע פּאָטראָוועס. אָט זאָלן זיי אַזוי גוט זייַן און א קוק טאָן, ווי בייַ איר איז א קייַלעכדיגן מעת־לעת די קיך צעלייגט«.

און זי האָט דערציילט, וויאַזוי נעכטן אינאָוונט האָט זיך אים פאַרגליסט מילכיגע קנישעס, און זי האָט געמוזט די גאַנצע שטאָט אויסלויפן נאָך פוטער און קעז און אים באַקן קנישעס. און בייַנאַכט, זי איז נאָר אַנטשלאָפן געוואָרן לעבן זייַן טיר אויף דער פּאָדלאָגע, אַזוי וועקט ער זי שוין: ס׳דוכט זיך אים, אַז ער וואָלט איצט עפּעס געגעסן... א פֵּסחדיג קעזל וואָלט ער איצט געגעסן.

»זאָלן זיי מוחל זייַן א קוק טאָן, ווי אָטדי קנישעס מיטן קעזל שטיין נאָך איצט אויך אין קיך, »ער« האָט זיך אַפילו צו זיי ניט צוגערירט.«

זי איז געווען גענוג פאַרביטערט, אָטדאָס פאַריאָגטע דינסטמיידל, און האָט וועגן אים, דעם שלאַפן, שוין ניט אָהן גיפט גערעדט.

ווײַסע אויבערשטע וועש און אין אויך אַזאַ נײַעם גרויסשטעטיגן האַלזשטיק.

»דו פאַרשטייסט, האָט ער דעם ראַבינער פרייליך גענומען טײַטן אויף זיך, דער עיקר איז, אַז מ׳בלײַבט בײַם שֵׂכל און מ׳הייבט אָן פאַרדינען געלט ... שאַ! און וואָס מאַכט עפעס אלישע? א רחמנות ... ביסט בײַ אים ניט געווען?«

ער האָט געוואָלט קלאָרמאַכן דעם ראַבינער, פונוואַנען צו אים נעמט זיך די גוטמוטיגע שטימונג, האָט ער אים אונטער דער האַנט אַוועקגענומען:

»מענש איינער, וויבאַלד איך האָב מיר אָנגעהייבן פאַרדינען און לעב מיר, ווי א מענש, וואָס זשע האָב איך חלילה עפעס צו דיר, צו מאַניען, צי אפילו צו אלישען למשל? וואָס, ניט אַזוי? קום, וועלן מיר אַרײַנגיין צו אים געוואָר ווערן.«

אָבער ווינאָר זיי זיינען אַרײַנגעקומען צו אלישען אין פאָדערשטיבל, האָבן זיי גלײַך דערפילט, אַז די שטוב איז פול מיט שטימונג פון מסוכֶנעם קראַנקן, וואָס לעבט שוין נאָר, כדי זיך צו מאַטערן און אַרויסצונעמען דאָס חִיות בײַ די, וואָס דרייען זיך אַרום אים. דאָס שלעקל, דאָס דינסטמיידל מיטן פאַרבונדענעם קאָפ און אומגעוואַשענעם פנים האָט זיי דאָרטן גלײַך אָפגעשטעלט און גענומען דערציילן, וויאַזוי זי איז דאָרטן מיט »אים« איינעאַליין אין שטוב, און וויאַזוי »ער« האָט זי שוין פאַרמאַטערט; זי האָט אים שוין אַפילו ניט גערופן בײַם נאָמען.

»זי איז דאָ איין מענש און האָט שוין פשוט ניט קיין כוח פון אים אויסצושטיין«.

אַרום און אַרום האָט די לופט געשמעקט מיט מײַזנקויט און מיט לאַנג ניט געלופטערטער קיך. אין עסצימער

אַזוי פּאַמעליך ווײַט־ווײַט אַוועקגעשפּאַנט נאָך איר אין שטאָט אַרײַן·

מיט א פּאָר טעג שפּעטער׳ שפּעט אין בין השמשות׳ האָט אים פרויקע טשערקיס באַגעגנט אין שמאָלן הינטערגעסל׳ וואו דאָס מיידל׳ די מאָדיסטין׳ וואוינט· בורמאַן האָט זיך דאָרטן איינגעראַליין אַרומגעדרייט אַרום דער שטוב פונם מיידלס מוטער׳ דער אַלמנה׳ און האָט געהערט׳ ווי קעגנאיבער די פאַרמאַכטע טיר און פענסטער שטעפּט מען אויף א מאַשין·

פרויקע איז געוועזן שטאַרק צופרידן פונם הונדערטער׳ וואָס ער האָט אָקאָרשט הײַנט אינדערפריה פאַרדינט בײַם אָרטיגן גַלח· ער האָט אויפן ראַבינער פריילין אויסגעגלאָצט די אויגן:

»זעה נאָר! ··· גַזלן׳ וואָס טוסטו דאָ?«

און באַלד האָט ער געכאַפּט א קוק צו דער שטוב׳ פונוואַנען ס׳הערט זיך דאָס שטעפּן פון מאַשין· ער האָט קלוגיטשקערהייט עפּעס תופס געוועזן און האָט אים אַהין׳ צו די פענסטער׳ א וואונק געטאָן:

»נאַר איינער׳ זי ווערט דאָך גאָר א כלה׳ די שוואַרצע׳ ווי איך בין א ייד ··· זי נעמט יאָסל דעם רימערס זון׳ נעמט זי«·

ער האָט איצט אויסגעזעהן מאָדנע נײַ און פריש׳ אָטדער שוואַרצגעגרייזלטער פרויקע׳ וואָס האָט די לעצטע צײַט געהאַלטן אין איין אַרומיאָגן אין דער געגנט מיט א גאַנצן פּאַק פרײַזקוראַנטן און האָט פאַרקויפט פריצים אַקערס מיט דרעשמאַשינעס· אין זײַן קליינעם טאַשנביכעלע׳ וואָס ער האָט דאָ אויפן אָרט דעם ראַבינער באַוויזן׳ זיינען געוועזן אונטערגעצויגן פרישע אַכטצנהונדערט רובל רֶיוַח· און אַליין איז ער שוין איצט אינמיטן דער וואָך געוועזן אָנגעטאָן אין א נײַעם גריגליכן אָנצוג און בלאַנקענדיג

»אלישע, האָט ער אים אויפן וועג דערציילט, האַלט שלעכט, א גרויסער סָפק, צי ער וועט נאָך די וואָך אויסלעבן«·

»אַזוי?!« דער ראַבינער האָט זיך דערשראָקן, גלײַך ער וואָלט שולדיג זײַן אין אלישעס טויט·

דער צווייטער געדאַנק זײַנער איז שוין אָבער געווען ניט וועגן אלישען, נאָר וועגן פראַדאָטשקען· דווקא וועגן איר· ער האָט געקלערט, אַז ס׳איז נויטיג, ער זאָל זיך אומקערן און זאָל איצט אומישנע אַרײַנגיין א קוק טאָן אַהין צו אלישען אין שטוב· נאָר פונקט אין דער צײַט, וואָס ער האָט זיך מיטן דאָקטער אָפגעזעגנט, האָט זיך אַקעגן, פונם שמאָלן פאַרוואַקסענעם געסל אַרויסגעוויזן דאָס שוואַרצחֶנעוודיגע שלאַנקוואוקסיגע מיידל, די אָרטיגע מאָדיסטין, און האָט אויף אים א ווייה געטאָן מיטן רֵיח פון אירע פאַרפומען· זי איז דורכגעגאַנגען גאָר נאָהענט פאַרבײַ אים און האָט אויף אים ניט געקוקט· אין די אויערן האָט אים נאָר א שאָרך געטאָן דער גערויש פון איר אונטערשטן זײַדענעם קליידל, און אין דערזעלבער צײַט האָט זיך מיטאַמאָל אַזוי געשטאַרקט דער מאַנסביל וואָס אין אים, אַז ער האָט זי שיר בײַם נאָמען ניט אָנגערופן און האָט זי שיר לעבן זיך ניט אָפגעשטעלט· ער האָט איר נאָכגעקוקט מיט שמייכלדיגע אויגן· איצט, בשעת די זון איז דאָ, קעגנאיבער דעם ליידיג גרינעם פלאַץ, פאַרגאַנגען אַזוי גרויס און רויט, ווי א גרויסער דורכזיכטיגער מאַראַנץ, און פוננאָהענט און פונווײַט האָבן הײַזער און זייערע פענסטער אָטדי רויטקײַט אָפגעשפיגלט, האָט אָטדאָס אַוועקשפאַנענדיגע מיידל אויסגעזעהן אַזוי נײַ און פריש· עפעס האָט ער געטראַכט וועגן איר, נאָר אַליין האָט ער ניט געוואוסט אויפקלאָר, וואָס ער טראַכט· ער האָט נאָר געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז, און האָט

געהייבן שטאַרק נאָכקוקן דעם אָרטיגן שוואַרצחֶנעוודיגן מיידל, דער מאָדיסטין· ער מוז זיך איצט גוט מיַישֵב זיין וועגן זיך מיט פראַדאָטשקען, און דאָס וואַרט ער אויף איר, זי מוז דאָך סוף־כל־סוף צוריקקומען פון מעזשביזש·

ס׳איז געווען נאָהענט צו זונזעצנזיך, און דער מאַנסביל וואָס אין אים, האָט זיך, ווי אַלעמאָל אין דער צייַט, געשטאַרקט אין אים, אַרויסגעשלעפט אינדרויסן צום עקסטן, ליידיגן שטאָטפלאַץ· דאָרטן האָט אים באַגעגנט דער זעמסקי דאָקטער, וואָס האָט זיך א גאַנצן זומער צוזאַמען מיט אים געבאָדן אין אָרטיגן שלענגלענדיגן טייַכל· ער האָט אים באַטראַכט מיט קלוגיטשקע, צוזאַמענגעצויגענע אויגן, אָטדער דאָקטער, און האָט אים פרייַנטליך א פליעסקע געטאָן פונהיגטן, איבער די פעטע קנייטשן פון זייַן געגאָלטן קאַפ·

»בורמאַן, האָט ער אויף אים שמייכלענדיג צוגעשאָקלט, איר זייט א גאַנץ שיינער יונג, אויפן ערנוואָרט, נאָר איר טוט גאָרניט און ווערט צופיל פעט··· ס׳איז שעדליך, קומט וועט איר בייַ מיר אינדערהיים צעהאַקן א פור האָלץ«·

בורמאַן האָט, ניט עפענענדיג דאָס מויל, געענטפערט מיט א שמייכל·

דער דאָקטער, האָט דאָס געהייסן, איז געוויס א קלוגער· נאָר מיר זיינען אויך ניט קיין נאַר· מיר האַלטן, אַז וועגן אַזעלכע זאַכן איז ניט כדאַי אַרייַנצולאָזן זיך אין א שמועס, און ענטפערן ניט מער, ווי מיט א שמייכל·

דענסטמאָל האָט אים דער דאָקטער, ווי זייַנעם א גלייכן, אָנגענומען אונטער דער האַנט און האָט מיט אים אַוועקגעשפאַנט צום ווייַטן קאָסציאָלווינקל, וואו ער האָט נאָך באַדאַרפט אַרייַנגיין צו איינעם א חולה·

זיך אַרום אויף מײַן גאַנץ לעבן···« וועט ער איר שרײַבן·

ס'האָט זיך אים געדאַכט, אַז ס'איז גוט פאַרן בריוו אָטדאָס, וואָס ער הייבט איצט אָן צו דרימלען, ס'איז גוט פאַר די איצטיגע געפילן, וואָס ער פילט צו דער שוועסטער· אים האָבן זיך שוין אַפילו אָנגעהייבן חלומען זײַנע לאַנג געשטאָרבענע פאָטער־און־מוטער· ביידע זיינען זיי מיט אים געזעסן אַרום א טישל מיט א זודיגן סאַמאָוואַר, און זײַן פאָטער, דער שרײַבער פון שטאָטאופראַווע, האָט צו אים געזאָגט:

»אַז א מענש איז שוין אַלט דרײַסיג יאָר, האָט ער צו אים געזאָגט, אַז א מענש האָט אינערגעץ קיין היים ניט און באַטראַכט ניט, וואָס מיט אים וועט זיין מאָרגן···«

נאָר אויסגעקומען איז שוין אַזוי, אַז דער בריוו צו דער שוועסטער איז סוף־כל־סוף געבליבן אויפן טיש ניט קיין געענדיגטער, און ער איז נאָר אָפגעשלאָפן איבעריגע עטליכע שעה דאָ, בײַ זיך אויפן בעט, ער איז אינערגעץ ניט געפאָרן· זײַן שווערער, זעקספודיגער קערפער האָט מער ניט געקאָנט איבערטראָגן די גרויסע יסורים, זיך געלאָזט אויף הֶפקר און געזונקען אין שווערער שנאָרכנדיגער רוה·

ווען ער האָט זיך איינמאָל אויפגעכאַפט פון אָטדעם צושטאַנד און זיך גענומען אַרומוואַשן מיט דער גויעס א פרישן עמער וואַסער, האָט ער נאָר געדענקט, אַז ער איז יענער בורמאַן, וואָס איז אַמאָל געווען א סטודענט און וואָס איצט וויל מען אים דאָ אין שטאָט מאַכן אויס ראַבינער; אַז אלישע איז שטאַרק שלאַף און גייט פון שטוב ניט אַרויס, און אַז בײַ אים, בורמאַנען, איז איצט אַן איבערגאַנגצײַט; איז ער ניט שולדיג, וואָט ער דרייט זיך דערווײַל אַרום ליידיג און האָט די לעצט טעג אָנ־

און בשעת זי האָט אָנגעבויגן איר לענגליך, ראָזפאַרביג פנים צו איר פערלמוטערנעם קנעפלקעסטעלע, האָט ער זיך דאָ בײַ זיך אין בעט פון שלאָף אויפגעכאַפט און האָט זיך מיטאַמאָל דערפילט אַזוי געדריקט און קרענקליך שולדיג, גלײַך גאַנץ קאַמעניצער נאַטשאַלסטווע איז פלוצים געוואָר געוואָרן וועגן די אַלע פאַלשע פריזיווניקעס, וואָס ער האָט געמאַכט.

»בורמאַן! האָט ער, ניט עפענענדיג די אויגן, צו זיך אַליין א זאָג געטאָן, ביסט ניט ווערט, וואָס די ערד טראָגט דיך, בורמאַן . . .«

ער האָט א גאַנצן פריהמאָרגן אין גרויס חרטה אַרומגעשפאַנט בײַ זיך אין חדר און האָט זיך אַלעמאָל אָפגעשטעלט לעבן טיש, וואו דער שוועסטערס בריוו זיינען פון זומער אָן געלעגן ניט קיין געענטפערטע. אַזויפיל מוסר האָבן אים אָטדי שטומע בריוו געזאָגט און אַזויפיל רחמנות האָבן זיי געוועקט אין אים צו איר, דער פאַרלאָזטער. זינט זי האָט ווי געהעריג אָפגעשאַצט איר חסָרון, האָט זי אַריבערגעטראָגן איר גאַנצע געטרײַשאַפט אויף אים און האָט אים עטליכע מאָל געוואָרנט אין אירע בריוו:

»לייבל, זינקסט אין א בלאָטע; לייבל, קענסט זיך נאָך ראַטעווען, לייבל . . .«

איצט האָט זי אים שוין אַפילו אויפגעהערט צו שרײַבן. מעגליך, אַז זי האָט דאָרטן ניט פונוואַנען צו לעבן, נאָר אים שרײַבט זי מער ניט.

פון גרויס עַגמַת־נֶפֶש האָט ער זיך נאָכאַמאָל צוגעלייגט אויפן בעט און האָט זיך אין אָנהייב נײַעם דרימל פאַרטראַכט וועגן בריוו, וואָס ער וועט זיך באַלד זעצן שרײַבן דער שוועסטער.

»ליבע שוועסטער, . . . וועט ער איר שרײַבן, איך קוק

בעלי־בתים אין די אויגן און האָט ענדליך געשמאַק
אַוועקגעשמיסן מיטן מעזשביזשער וועג; אים האָט מען
אויסגערעכנט, אַז אויב ער וועט צושמייַסן די פערד,
קאָן ער הייַנט, אום ערב ראש־השנה, פאַרדינען א גאַנצן
פינפערל און צוריקקומענדיג נאָך פאַרכאַפן א »שטיקל
באַד«.

נאָר פאַר זונזעצן האָט ער זיך אומגעקערט איינעראַליין
אויף זייַן מידער פורי. ער האָט ניט געוואוסט, צו וועמען
ער זאָל האָבן א טַענה, זיך געאיילט צו פאַרכאַפן אויף
יום־טוב היים און האָבער פאַר די פערד און האָט מיט
גרויס חרטה דערציילט, וואָס מיט אים איז אין מעזשביזש געשעהן:

»פריהער שמייכלט זי אַזוי צו מיר, די ווייַב זייַנע,
און זאָגט: »וואַרט, זאָגט זי, איך וועל פאָרן«. און נאָכדעם גייט צו מיר אַרויס די מאַמע אירע, אָטדי קליפה,
א רוח אין אירע ביינער! און מאַכט צו מיר: »פאָרט
געזונטערהייט, מאַכט זי צו מיר, פראַדאָטשקע וועט ניט
פאָרן. זאָגט אים דאָרטן, אלישען, אַז ס'איז א ליגן, ער
איז ניט שלאַף; פראַדאָטשקע וועט ניט קומען, סייַדן ער
וועט זי איבערבעטן«.

IX

אין דער נאַכט, וואָס נאָך ראש־השנה, האָט דער
ראַבינער בורמאַן געפאַקט זייַנע זאַכן. אַז ער האָט
זיך נאָכדעם שפעטער, ווי אַלעמאָל, געלייגט שלאָפן,
האָט זיך אים געחלומט, ווי זייַן שוועסטער, די האָרבאַטע
מאַסאַזשיסטין, באַגלייט אים אַרויס אין וועג אַריין. זי
באַגלייט אים מאָדנע איבערגעגעבן, ווי א מאַמע.

»לייבל, מאַכט זי צו אים מיט גרויס געטרייַשאַפט,
ס'פעלט דאָך א קנעפל אין דייַן סטודענטישער טוזשורקע«.

פונען׳ אַחוצן דינסטמיידל און אַחוצן אוריאַדניק׳ וואָס האָט אים געמינטערט מיט פאַרשיידענע פראַגן׳ זיך אַלעמאָל פונסנייַ אָנגעבויגן איבער אים און קיין ענטפער ניט געקראָגן· און אַזוי האָט זיך געצויגן לאַנג׳ לאַנג׳ ביז אַרום נייַן אַזייגער אינדערפריה·

דעמאָלט האָט די זון געפינקלט אונטער א פאַרבלענדעניש פון אָנגעוואַרעמטן נעפל און אויסגעזעהן קרענקליך און חרוב׳ און פאַר דער שטוב זיינען געשטאַנען א גאַנצע מענגע צוזאַמענגעלאָפענע ווייַבער און קינדער און האָבן געוואַרט אויפן זעמסקי דאָקטער׳ וואָס האָט זיך שוין א האַלבע שעה צייַט געפונען אינווייניג׳ אויסגעהערט אלישעס האַרץ און אים פאַרנייהט די לעכער אויפן קאָפּ און אויפן נאַקן·

דער יידישער פעלדשער איז פונדאָרטן אַרויסגעגאַנגען צום ערשטן· ער האָט גלייַכגילטיג אויסגעשפיגן און האָט זיך געלאָזט אויספרעגן· האָבן שוין אין א ווייַלע אַרום אַלע געוואוסט׳ אַז אלישע האַלט שלעכט׳ און אַז דער דאָקטער האָט דאָרטן געזאָגט:

»די קלעפּ׳ וואָס ער האָט געכאַפּט אין קאָפּ איז א קלייניגקייַט; דער עיקר איז דער שטילער הוסט זייַנער· מיט אַזאַ הוסט׳ זאָגט דער דאָקטער׳ קאָן מען מער ווי א וואָך ניט לעבן«·

איינע א יידענע איז באַלד געפאַלן אויף א שֵׂכל און האָט אָפּגעשטעלט דעם בַעל־עגלה׳ וואָס האָט זיך אַרומגעדרייט ליידיגערהייט אויפן פלאַץ׳ און האָט געזוכט פאַרשוינען אין נאָהענטן שטעטל טאַרהאָוויצע·

»טְפּש איינער׳ האָט זי אים געזאָגט׳ דו פליה בעסער אַוועק נאָך אלישעס ווייַב קיין מעזשביזש· מ׳וועט דאָך דיר דאָרטן באַצאָלן צווייםאָל שכירות·«

דער בעל־עגלה האָט זיך לאַנג געקווענקלט׳ געקוקט

געבן א שטאַרקן קלאַפ אין די פיס, גאָר נאָהענט צו די טרעט, האָט ער מיטאַמאָל א פאַל געטאָן אויף דער ערד, און אויפן זינען זיינען אים געשווינט אַרויפגעקומען פראַדאָטשקע, דער ראַבינער, פרויקע טשערקיס און אַלע אַנדערע, וואָס וואָלטן אים איצט געקאָנט העלפן און זיינען דאָ ניטאָ. די פאַרגאָסענע אויגן האָבן זיך אים אָנגעהייבן אַראָפלאָזן, נאָר איידער זיי האָבן זיך אינגאַנצן פאַרמאַכט, האָט נאָך פאַר זיי א בלאָנזשע געטאָן א לאַנגע נאַרעשע באָרד, מיט א פאָר ברודיג קאַליע אויגן און א קרעפטיגער פוס אין א שטיוול האָט מיט גרויס כַּעס זיך פאַרוואָרפן אויף צוריק, און עמיצער האָט א זאָג געטאָן:

»יצחק וואַראַטוטע, גיב אים טרוקענע ··· און מיט שֵׂכל, פערד איינער!«

און דער פוס, וואָס אין שטיוול, האָט באַלד א קנאַק געטאָן צו אים אין דער זייט און האָט אים מיטאַמאָל איבערגעקערט מיטן פנים אַראָפ. דענסטמאָל האָט זיך עמיצער אַראָפגעבויגן איבער אים און גענומען ריידן, ווי איבער א מֵת, בייַ וועלכן מ׳בעט מחילה:

»און דעם שדכן האָסטו געמעגט שלאָגן? ··· א בראַנד אין דייַנע ביינער«.

און דער שטיוול האָט שוין געהאַקט דעם קאָפ, אונטערן האַרצן און אין ביידע זייַטן, איבער זייַן קערפער איז מען ווי איבערגעפאָרן מיט די רעדער און מיט דער גאַנצער שווערקייַט פון דער פאַרלאָזטער פור פלייש, און נאָכדעם האָט מען אים איבערגעלאָזט ליגן איינעמאַליין און מ׳איז אַנטלאָפן פאַרן פייַפערייַ פון די אָנלויפנדיגע סטראַזשניקעס.

ווען מ׳האָט אים מיט דער ערשטער בלאַסקייַט פון נעפל געבראַכט צו טראָגן אַהיים, איז ער נאָך אַלץ געלעגן אין חלָשות. לעבן אים אין שטוב האָט זיך קיינער ניט גע־

»אומגליקליך, האָט ער זיך צעשריגן אויפן אוריאַדניק, די היגע פאָליציע מאַכט מיך אומגליקליך!«

און ניט הערנדיג מער, וואָס דער פאַרשלאָפענער אוריאַדניק שטאַמלט, איז ער געשווינט אַרויס אינדרויסן·

אין יענער זעלבער נאַכט האָבן די קצבים געפאַקט אלישען איינעמאַליין אונטערן שטאָט און האָבן אים אָפגעשלאָגן די לונגען·

געשעהן איז דאָס אינם בלאָטיגן, מיט מאָך פאַרוואַקסענעם טאָל, צווישן בעראָזעוון וועלדל און פאַרלאָזטן טאָרהאָוויצער בריקל· דאָס איז געווען פונקט אין יענער רֶגע, ווען אלישע האָט זיך דאָרטן, אינדערפינסטער, אָנגעשלאָגן אויף דער צווייטער אויסגעבאהאַלטענער פור פלייש און האָט זיך געוואָלט לאָזן לויפן צוריק נאָכן אוריאַדניק און נאָך די סטראַזשניקעס· דעם ערשטן פאַטש האָט אים געגעבן איינער א רויטבאַקיגער קצבישער בחור, וואָס זייַן פאָטער האָט מען אין שטאָט גערופן »דער ליטוואַק«·

»נאַ! האָט דערבייַ דער בחור א געשריי געטאָן פון צווישן שטייַף צונויפגעדריקטע ציין, קריך ניט אַהין, וואו מ׳דאַרף דיך נישט«·

אלישען האָט זיך באַלד פון אָטדעם פאַטש געלאָזט דאָס בלוט פונם אויער און פון די ציין; די באַק האָט אים א שטאַרקן שמאַרץ געטאָן· נאָר דער פאַרשטאַנד איז בייַ אים געבליבן ווי פריהער, מאָדנע רוהיג און לויטער· זייַנע אויגן האָבן פון זיך אַליין געמאַכט א באַוועגונג לינקס, כּדי צו זעהן, ווער ס׳האָט אים אָטדעם פאַטש געגעבן· נאָר פונקט אין יענער רֶגע האָט זיך דערזעלבער פאַטש איבערגעחַזֶרט פון דער רעכטער זייַט, גלייַך ער, דער פאַטש, וואָלט שוין זייַן א זעלבשטענדיגער, א לעבעדיגער פאַר זיך· עמיצער האָט אים פונהינטן גע־

געגאַנגען אויפן גאַניק און זיך גענומען איינקוקן אינם בייַנאַכטיגן שווערן נעפל, איז אים אַרייַן אין געדאַנק, אַז בייַם איצטיגן באַגעגעניש מיט די קצבים קען טרעפן אַן אומגליק. און אין דערזעלבער רגע איז אים אַרייַן צווישן קראַגן און האַלז איינע פון די טראָפנס, וואָס האָבן געטריפט פון דאַך, און איבערן גאַנצן לייַב איז אים אַדורכגעלאָפן א געשווינטער און קאַלטער שוידער. אַז ער האָט זיך אומגעקערט צוריק אין עסצימער צו דער קאַנאַפע, איז באַלד אָטדער געדאַנק פאַרשוואונדן, און דער פאַרגאַנגענער טאָג מיט דער איצטיגער נאַכט האָבן זיך געדוכט אַזוי ווייַט און פרעמד, גלייך זיי וואָלטן פאָרגעקומען ניט איצט, נאָר טיף־טיף אין די קינדער־יאָרן. פון גרויס גלייַכגילטיגקייַט צו אַלעס אַרום און צום אומגליק, וואָס קאָן געשעהן, האָט ער זיך אָפגעגעבן דעם נאָגנדיגן דרימל און האָט באַלד פאַרלוירן דעם קאָפ אויף דער ברוסט. אים האָט זיך שוין אַפילו אָנגעהייבן באָמבלען, וויאַזוי דער זיידע זייַנער, מלך גוי, זיצט אינדרויסן אויף די טרעפלאַך פון גאַניק און חקירהט מיט א באַקאַנטן גוי א בעל־גוף וועגן אים, זייַן אייניקל אלישע, און וועגן אַלע אַנדערע הייַנטיגע יונגעלייַט, וואָס ווייסן ניט, וויאַזוי אָפצוהיטן א קאָפיקע.

»טאַק־טאָ, טאַק־טאָ«, זאָגט דער אַלטער און לאָזט אויף זייַן שטייגער גאָרניט נידעריג אַראָפ דעם קאָפ.

נאָר פלוצים איז אַקעגן מיט גרויס רַעש לעבעדיג געוואָרן איינע א שוואַרצע שויב, און אין אים האָט ווידער, ווי בייַטאָג, גענומען זידן דאָס בלוט. ער האָט קוים אויסגעהערט, ווי דער אַרייַנגעקומענער סטראַזשניק דערציילט, אַז איין פור פלייש האָט ער געכאַפט, און אַז די צווייטע איז אים, ווי אונטער דער נאָז, פאַרשוואונדן.

ס׳האָט זיך געדוכט: די שטאָט איז אָפגערוקט געוואָרן אפשר אויף א גאַנצן וויאָרסט פונם אָרט, וואו זי איז פריהער געשטאַנען.

אין שטאָט האָט מען זיך געלייגט שלאָפן פריה, כדי אויפצושטיין פאַרטאָג צו די סליחות פון זכור־ברית, און נאָר קעגנאיבער דעם גרויסן ליידיגן פלאַץ, מיטן נעפל, וואָס הויערט איבער אים, האָט זיך צו שפעט און צו שוואַך געלויכטן אין א פענסטער בייַ אלישען אין שטוב. דאָרטן איז שוין אַלץ געווען אויסגערעכנט און צוגעגרייט צו דער פאַרטאָגיגער אַרבעט. פיר באַוואָפנטע סטראַזשניקעס זיינען געווען פאַרזעצט לעבן די פיר פאַרשיידענע ווענן, וואָס פירן אַרייַן אין שטאָט, און אין שטוב זיינען געבליבן וואַרטן אלישע, דער אוריאַדניק און יאַן דער סטרוזש, וואָס האָט א גאַנצן פאַרנאַכט נאָכאַמאָל אַרומגעבלאָנדזשעט אין נאָהענטן דאָרף און האָט איצט געכאַפט א געשמאַקן דרימל ערגעצוואו אין פינסטערן קאָרידאָר, לעבן דער קיך. אין היפשן עסצימער איז די פאָדלאָגע געווען שטאַרק בלאָטיג און אומריין, און געלויכטן האָט דאָרטן ניט מער, ווי דאָס אַרייַנגעדרייטע קיכלעמפל, כדי די שייַן זאָל זיך קיינעם ניט וואַרפן אין די אויגן. אויסגעצויגן אויף פיר צונויפגעשטעלטע בענקלאַך, האָט דאָרטן געשמאַק געשנאָרכעט דער פולבייַכיגער און שטאַרק קורצער אוריאַדניק, ניט געדענקט, וויפיל ביסלאַך בראָנפן ער האָט אין זיך אַרייַנגעגאָסן, און געבלאָזן פון שלאָף די באַקן מיט די ליפן. אלישע איז געווען אָנגעטאָן אין פאַלטאָ. אין א וואַרטנדיגער פאָזע איז ער געזעסן אַקעגן אויף דער קאַנאַפע, ווי מ׳זיצט בייַנאַכט אין דריטקלאַסיגן וואַגאָן, און האָט פאַרטראַכט געקוקט אויפן אוריאַדניקס ברייטע גרינע הויזן און אויף זייַנע ניט אָפגערייניגטע בלאָטיגע שטיוול. פריהער אַביסל, ווען ער איז אַרויס־

»היצלעס! א רוח׳ן זייערע ביינער... זיי וועלן אָקאָרשט געוואָר ווערן, מיט וועמען זיי האָבן צו טאָן«.

דערצו איז נאָך דאָס וועטער קאַליע געוואָרן. די שטאָט האָט גענומען זינקען אין וויסטן האַרבסטחַשכות און אין דריבנעם רעגן, וואָס ווערט געשמיסן צי פונם ווינט צי פון פחד, וואָס פאַר די נאָהענטע ימים־נוראים. און די קצבים האָבן געהאַט איבערצוקומען גרויסע שוועריגקייטן בײַם צושטעלן דאָס פלייש פון דער פרעמד.

»ס׳קומט אָן מיט די גרינע ווערים, האָבן זיי זיך בסוד פאַר די קרעמער געקלאָגט, די גויים ווילן ניט פאָרן, כאָטש גיב זיי א קרענק«.

און יאַן דער סטרוזש, וועמען אלישע האָט שטילערהייט אַוועקגעשיקט אַרומבלאָנקען אינם נאָהענטן דאָרף, האָט זיך סוף־כּל־סוף איינמאָל פאַרנאַכט אומגעקערט און האָט געבראַכט די נויטיגע ידיעה:

»די קצבים האָבן באַשטעלט סידאָר דעם קליינעם און פעטראָ פון דער מלינע. ביידע וועלן אַרויספאָרן מיט זייערע פורן תּחילת נאַכט און ערב־ראש־השנה פאַרטאָג וועלן זיי שוין זײַן צוריק אין שטאָט«.

דער רעגן איז סוף־כּל־סוף העגנען געבליבן אין דער לופט, ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך א פײַכטן און וואַרעמען דאַמף, וואָס האָט אַרויסגעזעצט דורכויס, ווי פון אונטער וואַרעמע דורכגענעצטע הויפנס מיסט. אין דער נאַכט, וואָס פאַר ערב ראש־השנה, איז שוין אָטדער דאַמף געווען איבערגעגאַנגען אין א געדיכטן ברוינעם נעפל. ער האָט די שטאָט געמעקט און געשלונגען פון אַלע זײַטן. און אַז א גוי פון דאָרף איז צו איר געגאַנגען אײַנקויפן, האָט ער די ערשטע הײַזער ניט דערקענט, אַזוי מאָדנע נײַ און פרעמד האָבן זיי אים אויסגעזעהן.

טהורה«, און האָט ניט געוואוסט פון עפעס צו זאָגן. ער האָט געקוועטשט מיט די אַקסלען:

»כ'ווייס, וואָס ער וויל פון מיר, אָטדער אָ... ער וועט דאָס מיך לערנען זייַן אַן ערליכער ייד!...«

אלישע איז פונדאָרטן אַוועק צום סטאַנאָוואָי און האָט טעלעגראַפירט צום איספראַווניק נאָך הִילף. אין אָנדערהאַלבן שעה אַרום האָט ער זיך שוין אינאיינעם מיט פיר סטראַזשניקעס געיאָגט פון איין קצבישער שטוב צו דער צווייטער, געזוכט אומעטום, אויף די בוידימער, אין די קעלערס, און האָט אין ערגעץ גאָרנישט געפונען. און נאָכדעם האָט ער זיך לאַנג געוואַלגערט בייַ זיך אין פינסטערן שלאָפצימער און האָט פון גרויס האַרצווייטאָג ניט געקאָנט אייַנשלאָפן. און נאָכדעם איז ער ווידער אָהן א היטל און אָהן א קראַגן געשטאַנען אין פענסטער פון זייַן שטוב און האָט געזעהן:

איבער דער שטאָט שטייט ווי שטענדיג די עלפאַזייגערדיגע זון, און פון אַלע קוימענס גייט רויך. אין יעדן טעפל קאָכט זיך בשר־חוץ, זייַן פלייש קאָכט זיך דאָרטן, און ער ווייסט עס, ער געדענקט, אַז ער ווערט איבער דעם פון טאָג צו טאָג מער קבצן, נאָר סייַוויסייַ איז שוין אַלץ פאַרפאַלן, און ער קאָן דערצו מיט גאָרנישט ניט העלפן.

און אין א פאָר טעג אַרום איז דאָך אָנגעקומען א פאַפיר פון איספראַווניק, מ'זאָל אַרעסטירן דאָס פלייש, וואָס די קצבים וועלן אַרייַנפירן פון דער פרעמד.

אלישע האָט עס געהאַלטן בסוד; ער האָט אָפגעלייגט דעם אַרעסט אויף דער נאַכט, וואָס פאַר ערב־ראש־השנה, און אַליין האָט ער זיך שוין ווידער אַרומגעדרייט בייַ זיך אין שטוב מיט קריצנדיגע ציין און מיט גרויס שטאַרקייַט קעגן דער שטאָט.

»כאַפן ... ער מוז כאַפן!« .

ער האָט זיך געוואָרפן פון אונטער איין געשלאָסענער שטוב צו דער צווייטער, גלייַך ניט אָטדי שטוב דאַרף ער, נאָר אָט יענע ... יענע, וואָס א פלעק פון אַן אויסגעגאָסענעם עמער וואַסער שוואַרצט זיך פון נעכטן אָוונט אָן לעבן איר געשלאָסענער הינטערטיר און טוקט זיך, ווי דאָס גאַנצע געסל, אין פייַכטן גאַנץ פריהענדיגן אַדעל און אין קילן מאָרגנשלאָף. פון מאַרק האָט זיך נאָך אַלץ געהערט דער אומענדליכער סקריפ פון די שווער אָנגעלאָדענע וועגנס; דאָרטן אַרום האָט זיך קוים גערוקט די וויאָרסטנדיג לאַנגע שורה פורן, וואָס שטעלן צו בורי־קעס צו דער ווייַטליכער טאָרהאָוויצער צוקערפאַבריק. נאָר אָט האָט א ציטער געטאָן אויף פייַכט קילער ערד איינער פון די לאַנגע נאַכטשאָטנס, און זיך גענומען רוקן, רוקן; דאָס האָט די זון אָנגעצונדן דעם גאָלדענעם קלויסטערשפיץ, נאָך איידער זי אַליין האָט זיך באַוויזן. און פלוצים, א יאָג זיך, ווי א וויכער, אינאַזייַט צו א סקריפ פון א הינטערטיר און צו א פאַרשלאָפן דינסט־מיידל, וואָס האָט זיך פונדאָרטן אַרויסגערוקט מיט א פאַרבונדענעם קאָפ און מיט א קאָשיק אין האַנט. נאָך איין רגע פון פאַרכאַפטן אָטעם, און ער האָט געפאַקט.

»אַהאַ!... פלייש!... וואָס פאַר פלייש? פונוואַנען טראָגסטו פלייש?!«

מיט פינף מינוט שפעטער איז ער שוין מיט אָטדעם אויסגעריסענעם קאָשיק פלייש געווען בייַם רב אין שטוב און האָט דאָרטן האַסטיג געקלאַפט אין טיש:

»אַן ערליכער ייד הייסט דאָס? אין דער גאַנצער שטאָט עסט מען בשר־חוץ, און איר ווייסט עס און שווייַגט?...«

דער רב איז נאָרוואָס געווען אויפגעשטאַנען פון שלאָף, ער האָט געהאַלטן פונקט בייַ »אלהי נשמה שנתת בי

אין פאַרשיידענע ווײַטע סאָדווינקלען· מיטן טאָגליך האָט ער זיך געשטעלט ריידן מיט א גוי, וואָס האָט אין א פאַרבלוטיגטן פאַפיר געטראָגן פון מאַרק דרײַ פונט פלייש, און נאָכדעם האָט ער זיך שוין מער ניט איינגעהאַלטן און האָט אָנגעקלאַפּט אין פענסטער פון אלישעס שלאָפצימער:

»באַרין!··· אַ, באַרין··· אין שטאָט פאַרקויפט מען פלייש, באַרין!···«

אלישע האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט שרעק, גלײַך אויף אָטדעם נײַעם אומגליק וואָלט ער וואַרטן נאָך פון נעכטן און א גאַנצע נאַכט אין חלום·

»אַהאַ! די קצבים···«

באַלד איז ער אין אונטערשטן וועש אַראָפּ פון בעט און האָט געשווינט פונאַנדערגעעפנט דאָס פענסטער:

»ווער האָט געטראָגן?···«

זײַן האָריגע צעכראַסטעטע ברוסט האָט זיך אין שרעק געוויגט די גאַנצע צײַט, וואָס יאַן האָט איבערדערציילט; ער האָט ניט געפילט די פײַכטע, האַלבפראָסטיגע נאַכט־קעלט, געעטעמט קורץ און שווער און האָט פאַרשטאַנען נאָר איין זאַך:

»בשר־חוץ···«

איצט נאָכן צעשטערטן שלאָף האָט עס געווירקט מאָדנע שאַרף און קרענקליך· די גאַנצע שטאָט, די קצבים, קרעמער און חשובע בעלי־בתים האָט ער געפילט, ווי איין מעכטיג אכזריותדיג געשטאַלט, ס'איז אויסגעגאָסן פון איין שטיק, ס'איז שווער, ווי אײַזן, און ס'דריקט שטומערהייט אים, דעם פונם שלאָף אויפגעריסענעם· צעשראָקן און גיך, גיך האָט ער אויף זיך געשלעפּט דאָס אָנטאָן, און אין א ווײַלע אַרום האָט ער זיך שוין געיאָגט צווישן די שלאָפנדיגע, האַלבטונקעלע הינטערגעסלאַך, וואָס נידעריגער פון מאַרק·

שמאָלן געסל, וואָס צווישן דער פּאָסט און גויישן הֶקדש. דער סטראַזשניק, וואָס האָט אים באַגלייט, איז געבליבן שטיין וואַרטן, און ער איז גלײַך צו צום בינטל קצבים און האָט גענומען אָנטרעטן אויף יצחק וואַראַטוטע.

»נו, האָב איך מורא פאַר דיר?! האָט ער צו אים געשריגן, נו ווּעסטו מיך גיין מַסרן?«

אים איז שוין אַזוי אויך געווען גענוג אָנגעזאַלצן אויפן האַרצן. פון גאַנץ פריה אָן איז ער געשטאַנען מיטן סטראַזשניק בײַ דער בוינע אַרויס דער שטאָט און האָט געוואַרט, אפשר וועט פאָרט עמיצער קומען קוילן. און איצט איז ער ענדליך מיט גרויס האַרצווייטאָג אַרויס אַהער צו די קצבים, ס׳האָט געהאַלטן אויף א האָר ווײַט פון פּעטש.

VIII

יאַן דער סטרוזש, וואָס בײַ אלישעס שטוב, איז געווען צעקריגט מיטן דינסטמיידל, דער קעכן. די סיבה פון דער קריג איז געווען א פולער קיכצעבער, וואָס יאַן האָט צוריק מיט א פּאָר טעג זיך אָפּגעזאָגט אַרויסצוטראָגן. דאָס דינסטמיידל האָט פון גרויס אויפגערעגטקײַט אויפגעהערט אָפּצוהיטן פון זיינעטוועגן די געקאָכטע און פּעטע יויכציבלקעס און האָט מער ניט געוואָלט זײַן פּנים אָנקוקן.

»ווילאַנג קרענקט ער, האָט זי געזאָגט, בשעת ער האָט פונדרויסן די צוגעשלאָסענע קיכטיר א שלעפּ געטאָן, ער וועט שוין ביי מיר ליגן א גאַנצע נאַכט אינדרויסן, ווי א הונט«.

יאַנען איז געווען לאַנגווײַליג, ער האָט געדאָרשט נאָך א לעבעדיג וואָרט. א גאַנצע שטאָקפינסטערע נאַכט האָט זײַן פײַפל בענקענדיג געבויערט די שטילע לופט, וואָס

»פון די צעהן טויזנטער, וואָס ער האָט פון זײַן געפגרטן זיידן אָפגעשונדן האָט ער דערווײַל צעטרענצלט ניט מער, ווי פינף, ווי איך בין א ייד«.

האָט מען אים אָנגערוקט דאָס היטל איבער די אויערן און אים גענומען רייצן.

»יצחק וואַראַטוטע, משוגענער גולם דו! ... גיי שלאָג אויס אלישען די פענסטער«.

יצחק וואַראַטוטע, איז געווען אַזוי טעמפ, אַזוי קרעפטיג און שווער באַוועגליך. אויף דער קצבישער אַסיפה האָט ער דער ערשטער זיך אַרויסגעזאָגט פאַר פעטש, ער האָט אָבער אויך געוואוסט, אַז מ׳דאַרף עס האַלטן בסוד, און אַז בײַטאָג איז דערויף קיין צײַט ניט. אײַנגעהויקערטערהייט האָט ער אָפגעשטופט פון זיך די היימישע גוטע ברידער, געשמייכלט נאַריש, ווי אַן אידיאָט, און האָט גערעדט מיט א קול פון א פאַרגרעבטן בעל־עגלה:

»גיי אַליין! ... ווער פאַרברענט!«

בײַטאָג האָט חברה קצבים דערזעהן בורמאַנען מיט פרויקען אין עק מאַרק אַדורכגיין און געמאַכט אויף זיי א »טיוהאַ«, ווי אויף האָזן.

»ס׳איז איין קאָמפאַניע מיט אלישען, נאַר איינער«.

»געענדיגט די קלאַסן«.

»וואָס פרעגסטו? מ׳רויכערט אינאיינעם די שבתדיגע פאַפיראָסן«.

מען האָט באַמערקט אלישעס דינסטמיידל, וואָס קערט זיך אום פון דער רוסישער קלייט, און איר גענומען נאָכשרײַען אויפן קול:

»וואַרט, ס׳וועט אים אָקאָרשט די נשמה אַרויס, מלך גויס אייניקל! ... ער מיינט, מ׳ווייסט ניט, אַז ער גייט אַרום מיט א רעוואָלווער אין קעשענע?«

דעמאָלט איז אלישע פלוצים אַרויסגעשפרונגען פון

ס׳פלעגט שמעקן מיט רויהען חֵלב און מיט יאַטקעפלייש. ער האָט זיך ליידיגערהייט אַרומגעדרייט אין מאַרק און פון לאַנגווײַליגקייט געקנאַקט יאָדערן. און די קרעמערס זיינען שוין געווען בײַ זיך שטאַרקער און פרייליכער. זיי האָבן אין מאַרק אָפגערעדט די גויים, וואָס טראָגן משכּנות צו אלישען אין »סודנע קאַסע«, און האָבן זיך מיט מער זיכערהייט געטרייסט:

»האָט קיין יסורים ניט... ער וועט בלײַבן א קבּצן«.

אין א פאָר טעג אַרום האָבן די קצבים אָפגעהאַלטן בּסוד א באַזונדערע אסיפה און האָבן באַשלאָסן געבן אלישען פּעטש. זיי האָבן געהאַט פולע מײַלער מיט שווער באַוועגליכער צונג און האָבן געשריגן אַלע צוזאַמען:

»די קישקעס וועט מען אים אַרויסלאָזן!«

»ער איז דאָ א פרעמדער...«

בײַנאַכט זיינען מיטאַמאָל בײַ אַלע אָרטיגע שוחטים אויסגעשלאָגן געוואָרן די פענסטער, כּדי זיי זאָלן אויפהערן קוילן הינער מיט גענז, און אין שטאָט איז געוואָרן גרעסער דער טומל. מ׳האָט ניט געוואוסט, וועמענס אַרבעט דאָס איז: די קצבים האָבן אומישנע אויסגעשלאָגן די פענסטער בײַ איינעם א זייעריגן, כּדי דער חשד זאָל פאַלן אויף עמיצן אַנדערש. און אַליין זיינען זיי, ווי אַלע פריהמאָרגן, געשטאַנען אַלע אינאיינעם אין מאַרק און האָבן כלומרשט לצנות געמאַכט פון זיך אַליין און פונם נצחון, וואָס זיי פירן.

»וואַרט, אלישע האָט ניט קיין קינדער, וואָס ווילן עסן«.

»נאַר איינער, בײַ אים קאָכט מען אום שבּת, גאָט אין האַרצן האָט ער ניט«.

ס׳האָט זיך צוגערוקט א נײַער מיטליאָריגער קצב, מיט א נאַריש לאַנגער באָרד און מיט בּרודיג קאַליע אויגן, און האָט צוגעגעבן:

אלישע, אַז ער האָט זיך יעדן אָוונט געלייגט שלאָפן, האָט ער פון גרויס עלנטקייַט לאַנג ניט געקאָנט אייַנדרימלען און האָט ביי זיך באַשלאָסן:

»מאָרגן פאָרט ער נאָך פראַדאָטשקען . . . באַלד ווי ער שטייט אויף, דינגט ער א פור און פאָרט נאָך איר אַוועק«.

נאָר בייַנאַכט האָט ער ס׳רוב געהאַט שלעכטע חלומות וועגן געלט, וואָס ער דערלייגט, און אינדערפריה, בייַם אויפשטיין, איז ער שוין ווידער געווען אויף איר אויפגעטראָגן און האָט זיך אָנגעטאָן מיט כַעס:

»אָט וועט ער אַוועקוואַרפן אַלע געשעפטן און וועט לויפן נאָך איר! . . . ער האָט מער ניט וואָס צו טאָן!«

און אַזוי האָט זיך עס געצויגן א גאַנצע וואָך, ביז אין שטאָט האָט זיך קעגן אים דער נייַער טומל פאַרשטאַרקט, און ער האָט דערפילט, אַז ער גייט אונטער מיט זייַן גאַנץ פאַרמעגן און לעבן; וועגן פראַדאָטשקעס רוגז האָט ער שוין אַפילו קיין צייַט ניט געהאַט צו קלערן.

אינם נייַעם טומל זיינען ווידעראַמאָל שולדיג געווען די קרעמערס מיטן אַלטן שיכור, וועמען ער האָט צעבלוטיגט, זיי האָבן געבראַכט דערצו, אַז די שטאָט האָט שבתצונאַכט אָפגעהאַלטן א גרויסע אַסיפה ערגעץ אין איינער פון אירע קלויזן און האָט באַשלאָסן:

»אויב א גאַנצע שטאָט וויל ניט אלישען פאַר א בעל־טאַקסע, קאָן זי קיינער דערצו ניט נויטן«.

צו דעם באַשלוס זיינען באַלד צוגעשטאַנען אַלע אָרטיגע יד־אַחתדיגע קצבים; זיי האָבן צעהַרגעט צוויי קצבים שותפים, וואָס זיינען פלוצים איבערגעגאַנגען אויף אלישעס צד, און האָבן מיטאַמאָל אויפגעהערט צו קוילן. דער נאֶמן, פאַר וועמען דער רב האָט זיך געעָרֶבט, האָט שוין מער ניט געבראַכט צו אלישען שטוב קיין פולע טאַשן מיט זילבערנע רובלען און מיט מינץ, פון וועלכע

האָט מער ניט געוואָלט גיין צו אים אין שטוב. אָקאָרשט פאַרנאַכט האָט ער דערהערט א קלונג פונם פאַראַדגלעקל און האָט זיך געלאָזט אַהין לויפן, אים האָט זיך געדוכט, אַז פראַדאָטשקע האָט זיך אַהיים אומגעקערט. נאָר געוועזן איז דאָס ניט מער, ווי דער ראַבינער בורמאַן, וואָס איז געקומען רופן פראַדאָטשקען שפּאַצירן.

»ניטאָ, האָט אים אלישע קלוגערהייט א זאָג געטאָן און האָט דערבײַ פונאַנדערגענומען ביידע הענט, ווי פליגלען, אַוועקגעפאָרן«.

»ניטאָ?« האָט דער ראַבינער שמייכלענדיג איבערגעפרעגט און דערפילט האָט ער זיך אַזוי מאָדנע, גלייך ער איז נאָך גאָר א קליינינקער, ער איז איצט געקומען זיך שפילן מיט פראַדאָטשקען, זײַן חברטע, און אלישע, דער גרויסער, באַדויערט זײַן מזל:

»ניטאָ, נאַרעלע איינער... מוזט זיך נעבעך אומקערן איינעראַליין אַהיים«.

דער שעמעוודיגער שמייכל איז ניט אַראָפּ פון זײַן פּנים אַפילו נאָכדעם, ווען ער איז איינעראַליין געגאַנגען צוריק צו זיך אַהיים, און אלישע האָט שוין הינטער אים געהאַט צוריק די טיר פאַרשלאָסן. זײַנע אַלע מאַנסבילשע באַציהונגען צו איר, דער אַוועקגעפאָרענער, האָבן זיך אים געדוכט קינדעריש און נאַריש, ניט פאַר אַזאַ ערנסטן מענשן, ווי ער, האָבן זיי געפאַסט. פלוצים האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און זיך אַרומגעקוקט. אַרום אים אויפן ליידיג גרינעם פלאַץ איז קיינער ניט געוועזן. ער האָט מיטן פריהערדיגן שמייכל צוגעשטעלט א פינגער זיך צום האַרצן און האָט צום ערשטן מאָל אין לעבן אָנגעהייבן ריידן צו זיך אַליין.

»בורמאַן!... האָט ער צו זיך געזאָגט, ביסט א נאַר, בורמאַן... ווי איך בין א ייד...«

»הערט, זאַנוויל, האָט זי ביי אים געפרעגט, איר וועט מיך נעמען קיין מעזשביזש?«

און זאַנוויל האָט צורעכטגעמאַכט אויף די פערד די לאַבידרעקעס און האָט געענטפערט פאַמעליך מיט א שמייכל:

»פאַרוואָס ניט? א מיאוס ווייַבל וועל איך ברענגען קיין מעזשביזש?«

ווען אלישע האָט זיך אומגעקערט פונם נאָהענטן דאָרף, וואו ער האָט דערמאָנט א פאָר גוים, זיי זאָלן קומען אויסלייזן זייערע ווינטערדיגע פעלצן, איז שוין פּראַדאָטשקע געווען אַוועקגעפאָרן·

»זעה?!« האָט ער זיך אָפגעשטעלט באַלד ביים אַריינקומען אין זאַל אַריין און האָט באַקומען אַזאַ ערשטוינט פנים, גלייך ער וואָלט בּשום אופן ניט גלויבן, אַז פראַדאָטשקע קאָן אים אַזאַ זאַך אָפטאָן·

אין שטוב איז דורכויס געווען מאָדנע שטיל און ניט אויפגעראַמט· די ווייכע שטולן זיינען געווען אָפגערוקט פון זייערע שטענדיגע ערטער און האָבן געבענקט נאָך דער אַוועקגעפאָרענער, און דאָס דינסטמיידל האָט זיך געפאָרקעט אין קיך ביים פאַרשפעטיגטן אָנבייַסן און האָט עפּעס געפרעגלט· דער גאַנצער פריהמאָרגן איז בייַ איר אַוועק אויף אַרויסבאַגלייטן פראַדאָטשקען אַהיים·

אלישע איז צום אַלעם ערשט אַרייַנגעקומען אין שלאָפצימער· ער האָט זיך איבערצייַגט, אַז פראַדאָטשקע האָט איבערגעלאָזט אין די שראַנקען אַלע אירע זאַכן און האָט זיך באַרוהיגט·

»זי וועט בעסער ווערן, נישקשה··· דעם שילאַטןשמש וועל איך נאָך איר ניט שיקן«·

און נאָכדעם איז ער שוין א גאַנצן טאָג אַרומגעגאַנגען איינעראַליין בייַ זיך אין שטוב און האָט ניט געוואוסט, וואָס אין שטאָט טוט זיך; פּרויקע איז געווען בּרוגז און

VII

פראַדאָטשקע האָט זיך געפילט באַליידיגט אויף אלישען און האָט צוויי טעג ניט געוואָלט מיט אים ריידן· איטליכס מאָל, וואָס ער איז צו איר צוגעגאַנגען און האָט זי געוואָלט א קוש טאָן, האָט זי אים פון זיך אָפּגעשטופּט ניט מיט די הענט, נאָר מיט די אַקסלען און האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פנים צו דער וואַנט·

»זאָל ער פון מיר אַוועקגיין, האָט זי אים דערבײַ גערייצט מיט איר עכט ווײַבעריש קול, איך קאָן אויף אים ניט קוקן«·

אלישען איז אַלעמאָל אויסגעקומען אָפּצוטרעטן פון איר מיט א לײַדנשאַפטליך פאַרביסענער אונטערשטער ליפּ און מיט די הענט, טיף פאַררוקט אין די הויזנטאַשן·

»פכע!« האָט ער אויף איר מיטן קאָפּ א וואָרף געטאָן, און אָטדער »פכע« האָט געהאַט פאַרשיידענע טײַטשן ער האָט געהייסן:

»א גאַנצע אדונית בײַ זיך געוואָרן, איך זאָג דיר דעם אמת · · ·«

און נאָך א זין האָט עס געהאַט:

»נישקשה, ס׳וועט איבערגיין · · · זי וועט בעסער ווערן«·

פראַדאָטשקע האָט זיך אָבער ווײַטער געטאָן דאָס איריגע און איז אין איינעם א פריהמאָרגן אַוועקגעפאָרן מיט א בעל־עגלהשער פור צו איר מאַמען קיין מעזשביזש· דער בעל־עגלה איז געווען טאַקע א דאָרטיגער, א מעזשביזשער· פראַדאָטשקע האָט אים מיט זײַן פור דערזעהן דורכן פענסטער און איז אַרויסגעגאַנגען צו אים אינדרויסן· אַפנים, דער געדאַנק וועגן אַוועקפאָרן איז איר צופעליג אויפן זינען אַרויף·

דער אַלטער אַליין האָט געקרעכצט און געבראָכן פיסקעס, כאָטש אים האָט שוין גאָרניט וויי געטאָן· אים האָט מען איינגערעדט, אַז ער קאָן דערפאַר נעמען ביי אלישען געלט· און די קצבים זיינען אים נאָכגעגאַנגען און האָבן געזאָגט, אַז מאָרגן וועלן זיי שוין ווידער ניט אַרויסגיין קוילן·

פרויקע איז געקומען צו לויפן צו אלישען אין שטוב· ער איז געווען מלא רציחה, וואָס דער הונדערטער פאַר זיין בוררות האָט זיך אים פון האַנט אַרויסגעגליטשט, ער איז אַרומגעלאָפן איבערן עסצימער, ווי א וויכער·

»וואָס זשע דען? כ׳האָב ניט געוואוסט פריהער? אלישע וועט מאַכן אומגליקליך זיך אַליין, די גאַנצע שטאָט און אַלע מענשן, וואָס רירן זיך צו אים צו···«

און פראַדאָטשקע, איבער וועמען דער גאַנצער אומגליק איז געשעהן, איז שוין געזעסן בײַדערזײַט· איר פנים איז נאָך געווען רויט פונם שפאַציר מיט בורמאַנען, און געפילט האָט זי זיך שלעכט···

»איך ווייס, וואָס? האָט זי עטליכע מאָל איבערגעחזרט, אַז עפעס אַן אַלטער שיכּור בעבעט דאָרטן, דאַרף ער זיך גיין מיט אים אויסשטעלן«·

דעמאָלט האָט זיך צו איר אלישע צום ערשטן מאָל פון נאָך דער חתונה מיט גרויס כּעס אויסגעדרייט·

»בעבעט, האָט ער זיך איר נאָכגעקרימט און איר מיט דעם אויף עפעס מרַמז געווען, בע־בע־ט···«

און נאָכדעם האָט ער זיך אויסגעדרייט צו פרויקען, וואָס האָט פאַרלאָזט מיט גרויס רוגז די שטוב; ער האָט דערפילט צו אים דיזעלבע שנאה, וואָס ער פילט צו דער גאַנצער שטאָט, און האָט אויף אים געשווינט א וואָרף געטאָן מיטן קאָפּ:

»זאָל ער גיין, נישקשה··· קיינער האָט נאָך אים ניט געשיקט«·

דערפינסטערט, און ניט דערקענענדיג איינער דעם צווייטן. דעמאָלט איז אין דער לופט הענגען געבליבן א שרעק, וואָס פאַר אַן אומברחמנותדיג געשלעג; קינדער האָבן ערגעץ אויפגעהויבן א קלאָג, ווי אויף א געהַרגעטן, און אין דערזעלבער צייט האָט די שיין פון עמיצנס אַן עלעקטריש לאַמטערנדל, זוכנדיג, א בלאָנזשע געטאָן איבער דער פינסטערער גאַס און האָט געפונען די פוס פון איינעם א צולעצט אַוועקגעלאָפענעם טאַטן.

אָבער ווען דער עולם איז צוגעקומען אַהין, צום ליידיג גרינעם פלאַץ, האָט מען דאָרטן שוין ניט געטראָפן קיינעם, אַחוצן אַלטן, וועלכער איז איינעראַליין געזעסן אויף דער ערד. איינגעהויקערט און דערשראָקן האָט ער געהאַלטן די האַנט אונטערגעשטעלט אונטער די טראָפנס בלוט, וואָס זיינען אים גערונען פון נאָז, און האָט אַרויסגעכליפּעט פון גרויס ציטערניש:

»אוי, האָט ער מיך דערשלאָגן, אָטדער הולטיי, אָטדער ממזר... אוי, האָט ער מיך צעביילט...«

»קינדער, האָט עמיץ אויסגעשריען אויפן קול, ס׳זאָל אים ניט זיין געשענקט!«

און אין דערזעלבער צייט האָט זיך דערהערט א צווייענדיגער דונער, א קנאַל, און זיך גענומען קוליען איבער דער לופט.

»טראַך! טרערעראַך!«

דאָס האָט אלישע ביי זיך. אין סאָד אויסגעשאָסן צווייאָל פון זיין רעוואָלווער. איינמאָל פון היימליכקייט וועגן, דאָס צווייטע מאָל, כדי צו דערוויזן דער שטאָט, אַז ער האָט פאַר איר קיין מורא ניט.

דעם צעבלוטיגטן שדכן האָט מען נאָכדעם אַרומגעפירט פון איין חשובן בעל־הבית צום צווייטן:

»אָט, זאָלן יידן זעהן, וואָס דער רוצח האָט אים געטאָן«.

גערעדט אויף אלישעס מעזשביזשער ווייב׳ דער פאַרשוין·

»ווער׳ דער אָפיציר׳ וואָס האָט מיט איר געלעבט? ער שיקט נאָך איצט אויך איר מוטער הונדערט רובל א חודש···«

יידן האָבן זיך געהאַלטן ביי די זייטן·

»ווער? האָבן זיי ביי אים איבערגעפרעגט׳ ווער׳ זאָגט ער׳ שיקט צו איר מוטער הונדערט רובל א חודש?«

און ער האָט זיך געמאַכט׳ גלייך די קרעמער פרעגן עס בתמימות׳ און האָט געענטפערט מיט א שבועה:

»דער דראַגון׳ וואָס האָט מיט איר געלעבט׳ ווי איך בין א ייד···«

אלישען האָט געזאָדן· פון אינדערפריה אָן האָט ער זיך געריסן אין מאַרק׳ כדי צו פלעטן דעם אַלטן שיכור דעם קאָפ; פרויקען איז אויסגעקומען אים אָפצוהאַלטן פשוט פאַר די הענט·

»טפש איינער! האָט ער געשריגן׳ זיץ אין שטוב׳ ס׳וועט איבערגיין; א שטאָט קאָן ניט זיצן יום־טובים־צייט אָהן פלייש·«

און אינאָוונט האָט אלישע דאָך געפאַקט דעם ברודיגן שדכן איינעמאַליין אויפן ליידיג גרינעם שטאָטפלאַץ און האָט אים צעבלוטיגט·

פראַדאָטשקע איז דעמאָלט ניט געווען אינדערהיים׳ זי איז אַוועקגעגאַנגען מיט בורמאַנען שפאַצירן·

אינמיטן שטאַרק פינסטערן און שטילן אָוונט האָבן זיך פלוצים דערהערט האַרצרייסנדיגע קולות פון אַן אַלטיטשקען׳ וואָס ווערט שרעקליך געפייניגט׳ און האָבן זיך געוויקלט׳ ווי שוידער׳ אַרום מענשנס לייבער· בחורים׳ וואָס האָבן קראַפט אין די הענט׳ זיינען אַהין געלאָפן פון אַלע עקן שטאָט׳ איבערשרייענדיג זיך׳ ווי בלינדע אינ־

אין האַרצן א שונא און מיינט נאָר צו באַקומען דעם הונדערטער פאַרן בוררות·

»אָפּפּאַרדינען, אָפּפּאַרדינען...« האָט ער זיך אים נאָכגעקרימט און האָט אים בייזער, ווי תּמיד, דורכגענומען מיט זיינע שלעכטע אויגן·

פונדעסטוועגן האָט זיך אים פון אָטדעם חשבון פאַרדרייט דער קאָפּ; ער האָט געלאָזן די קצבים זיך רעכענען מיט זייער אייגענעם נאמן, און אַליין האָט ער זיך איינגעעקשנט צו וואַרפן צוויי טאָג צייט ביי זיך אין קאַבינעט אויפן »שטשאָט« און האָט באַרעכנט ביז אין דער קאָפּיקע, וויפיל ס׳קאָן אים בלייבן נאָר איין ערב יום־כּפּור פון כּפּרות· דער חשבון האָט געטראָגן נאָך מער, ווי מ׳האָט געמיינט· און פרויקע האָט ווידער געטאַנצט:

»נו, וואָס האָב איך דיר געזאָגט?«

אָבער נאָך אין יענער זעלבער וואָך איז אַרויס א קלאַנג, אַז די שטאָט איז ניט צופרידן מיטן שלום, און אַז די קצבים וועלן ווידעראַמאָל אויפהערן צו קוילן; לייטישע בעלי־בתּים, וואָס האָבן קיינמאָל ניט אָנגערירט קיין פליג אויף דער וואַנט, זיינען רעדלאַכוויז געשטאַנען אין מאַרק, אַרום די קצבים, און האָבן זיי אויפגעקלערט די מוחות:

»משוגעים! וועמען פון אייך איז נוגע, וואָס די שטאָט האָט מיט אים מַשלים געווען? ער וואָלט דאָך אייך סוף־כּל־סוף געמוזט געווען צוואַרפן די טאַקסע און אַנטלויפן«·

און ניט ווייט פון זיי איז אַרומגעגאַנגען דער אָרטיגער ברודיגער שיכּור, דער שדכן, וועמען די קרעמער האָבן אונטערגעקויפט פאַר אביסל בראָנפן; ער האָט געווישט די נאָז מיט א גרויסן שטיק באַבולעפּאַפּיר, וועלכן ער האָט נאָכדעם באַהאַלטן צוריק אין טאַש, און האָט

VI

פרויקען האָט זיך טאַקע סוף־כל־סוף איינגעגעבן, אַז די שטאָט זאָל נעמען ביי אלישען אויף עולמות ניט מער, ווי פינפהונדערט רובל. דאָס איז געווען א קונץ, וואָס נאָר פרויקע האָט אים געקאָנט באַווייזן. ער איז דעריבער געווען אַזוי לעבעדיג און צופרידן און אַלעווייַלע געשפרונגען פראַדאָטשקען אין פנים אַריין.

»וואָס זאָגט איר עפעס, אַ?... אפשר האָט איר צו מיר א טענה?«

עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז די קצבים פון זייער זייַט פאָדערן א באַזונדערן לוין, דערפאַר וואָס זיי האָבן א חודש צייט ניט געקוילעט, מ׳האָט זיך געמוזט מיט זיי באַזונדער פאַרלאָזן און פאָלגן דעם נייַעם פסַק, וועלכן ס׳האָט אַרויסגעגעבן דער אָרטיגער טִפש, דער רב.

לויט אָטדעם נייעם פסק האָט אלישעס פוס ניט געטאָרט קומען אין בוינע אַריין, און רעכענען האָבן זיך די קצבים באַדאַרפט ניט מיט אים, נאָר מיט זייער אייגענעם נאמן, פאַר וועלכן דער רב האָט זיך געעָרבט.

אלישע איז שיר ניט אַרויסגעשפרונגען פון דער הויט און האָט בייַ זיך אינדערהיים געריסן אויף זיך די האָר:

»גוואַלד געשריען: וואָספאַר א שלום איז דאָס?! ס׳איז דאָך מער ניט, ווי שונאים אויף געלעכטער«.

דעמאָלט האָט פרויקע פונסניי גענומען אַרבעטן אויף אַלע כלים און האָט אויך דאָ באַוויזן וואונדער; ער האָט דערוויזן אלישען, אַז ס׳גייט צו די יידישע ימים טובים, און אַז פאַר דריי וואָכן צייט קאָן ער אָפפאַרדינען אין דער טאַקסע אַלץ, וואָס ער האָט דערלייגט צו איר אין משך פון גאַנצע אָנדערהאַלבן חדשים. אלישע האָט געוואוסט, אַז פרויקע איז פאַרביסן און קלוג, ער איז אים

געדוכט האָט זיך אים, אַז אָטדעם שטויס האָט ער באַקומען ניט פון בורמאַנען, נאָר דווקא פון איר, פראַדאָטשקען, וואָס האָט אין דערזעלבער צייט געפרעגט ביי אלישען:

»וואַרט, וואַרט, ווי האָסטו געקאָנט אַריינגנעמען מיטן מלך פּיק?«

און נאָכדעם האָט ער צוגעזעהן, ווי זי באַגלייט אַרויס בורמאַנען אין פאָדערשטיבל, ווי זי גיט אים דאָרטן אלישעס ראָק, כדי ער זאָל זיך ניט צוקילן, און זאָגט אים אָן:

»בורמאַן, איר זאָלט אָהן א תּירוץ קומען מאָרגן אויף וואַרעמעס. איר הערט, וואָס מ׳רעדט צו אייך, בורמאַן?«

אַרויסגייענדיג דעמאָלט צוזאַמען מיט בורמאַנען פון אלישעס שטוב, האָט פרויקע טאַקע א טראַכט געטאָן וועגן זיך און וועגן זיין פוסטער שטוב, וואוהין ער גייט איצט נעכטיגן, און האָט נאָך א ווײלע שווייגן צו בורמאַנען א זאָג געטאָן:

»נאַר איינער, ביסט דאָך א גליקליכער מענש!... מיינסט אַלעמען גילט אַזוי אָפּ, ווי דיר?«

אים האָט זיך געדוכט, אַז בורמאַן ווייסט ניט, אַקעגן וואָס ער זאָגט עס. האָט ער צוגעגעבן:

»וואָס הייסט? אלישע האַלט דאָך דיך אויס מיט א ווייב, מיט א שטוב און מיט א קיך אַפילו«.

נאָר דער ראַבינער בורמאַן האָט צו יענער צייט שוין אָנגעהייבן שטאַרק פעט ווערן, און האָט זיך געפוילט ענטפערן. ער האָט נאָר מערקזאַמער, ווי תּמיד, א שמייכל געטאָן צו זיך אין דער נאָז און האָט זיך אַוועקגעדרייט שלאָפן צו זיך אַהיים.

די קאָרטן פאַרגעסן און אָנשטרענגען די אויגן אַהין, פּונוואַנען דער סקריפּ איז געקומען· נאָר געווען איז דאָס אַלעמאָל ניט מער ווי יאַן דער סטרוזש, וואָס האָט פּונדרויסן געהיט אלישעס שטוב מיטן גאָרטן:

»יאַן, האָט מען ביי אים בכּיון געפּרעגט אויף יידיש, וואָס הערט זיך עפּעס אינדרויסן?«

און יאַן האָט געוואוסט, וואָס מ'מיינט·

»פינסטער, פּאַני«, האָט ער געענטפּערט אינם זעלבן טאָן און אויף א געבראָכענעם יידיש·

דעמאָלט האָבן אַלע פרייליך געלאַכט און אַרויסגעשיקט יאַנען אין קיך אַריין א גאַנץ צעהנדליג פּאַפּיראָסן·

אלישע האָט די גאַנצע צייט געשפּילט מיט קאָפּ· ער האָט זיך קיינמאָל ניט טועה געווען מיט קיין קאָרט און האָט אַריינגעפירט אַלעמען אין גרויסע רעמיזן, אַזאַ טבע האָט ער שוין געהאַט ניט צו טראַכטן בעתן שפּילן וועגן זיינע געשעפטן מיט דער שטאָט, וואָס האָבן אים טיילמאָל געמאַכט נערוועז און אינכּעס· ער האָט טאַקע קיינמאָל ניט באַמערקט, וואָס אַרום אים טוט זיך, און נאָר פּרויקע האָט געוואוסט, אַז צווישן אלישעס ווייב, וואָס האָט אים פריהער אַביסל גערופן אויף סודות, און צווישן בורמאַנען, וואָס זיצט איר אַקעגן, קומט די גאַנצע צייט פּאָר אונטערן טיש עפּעס א גאַנץ ערנסטער שמועס אויף פּיסלשון· אים האָט אָנגעכאַפּט א קנאה, האָט ער איינמאָל געפּרובט צווישן אָטדי שמועסנדיגע פּיס אויך זיינעם אַריינרוקן, ווי איינער וואָלט זאָגן:

»נעמט מיך אויך אַריין אין קאָן ··· וואָס אַרט אייך?«

נאָר באַלד האָט ער באַקומען אין אָטדעם פוס זיינעם א שטויס, אַן ענטפּער, וואָס איז געווען די טייטש:

»מיש זיך ניט ··· ס'איז ניט דיין זאַך!«

גרייט צו הערן, וואָס אים האָט זיך איינגעגעבן אָפּצוטאָן פאַרן טאָג. קייענדיג גיך, מיט בענקשאַפט, ווי נאָך א לאַנגן קוים דערצויגענעם תּענית, האָט ער איבערגעגעבן די שטאָטישע נייסן און האָט זיך דערביי אַלעמאָל געעדותט מיטן ראַבינער בורמאַנען:

»בורמאַן, דו הערסט, וואָס אלישע זאָגט? אויב איך וועל אים מאַכן דעם שלום, זאָגט ער, האָב איך ביי אים פאַר מיין בוררות א גאַנצן הונדערטער...«

פראַדאָטשקע האָט ערנסט אויסגעהערט און געאַרבעט געשעפט. אַלעמאָל האָט זי גערופן אלישען אויף א סוד אין קאַבינעט:

»אלישע, קום נאָר אַהער... איך האָב דיר פאַרגעסן עפעס צו זאָגן«.

און נאָכדעם איז אָנגעפאַלן די קילע נאַכט, און אַלע האָבן זיך אין זאַל אַוועקגעזעצט צום פרעפעראַנס, צו דער עיקראַרבעט, וואָס אויף איר האָט מען געוואַרט א גאַנצן טאָג.

מ׳איז זיך דאָרטן ס׳רוב פאַרזעסן ביז׳שפעט נאָך האַלבער נאַכט.

אַרום און אַרום האָט אין זיכערן און פעסטן שלאָף געשוויגן דאָס אויסגעלאָשענע שטעטל, און פונם מעזשביזשער וועג איז מיט א ווילד פוילן ביינאַכטיגן טרייב אָנגעקומען א פולגעפאַקטע בעל־עגלהשע פור.

דעמאָלט האָבן זיך די פאַרשוינענס פנימער פון זיך אַליין געדרייט צו אָטעדער איינציגער וואַכנדיגער שטוב, און זייערע הערצער האָבן געגאַרט צו אירע באַלויכטענע פענסטער, ווי צו גליק.

אַמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז צו די אויערן פון די, וואָס שפילן, האָט דערגרייכט פון פאָדערשטיבל א שטילער סקריפ פון דער געעפנטער טיר. אַלע פלעגן אויף א ווײַלע אָן

פון גאַנץ פריה אָן איז ער געשטאַנען אין מאַרק און האָט געהאַקט האָלץ מיט צוויי מניָנים טעמפקעפיגע קצבים· הינטער זיינע פלייצעס האָבן פון אים לצנות געמאַכט די קרעמער; זיי האָבן אים פיינט געהאַט און האָבן אים ניט געגלויבט· און ער האָט זיך צו זיי ניט אומגעקוקט און האָט מיט כלערליי ראיות אויסגעברייעט די קצבים׳ אַז פאַר זיי לוינט מער נישט זיך אָפהאַלטן פון צו קוילן:

»וואָרום אָט׳ זאָלן זיי נאָר צולייגען קאָפ: וואָס קאָנען זיי דען דערמיט פועלן׳ אַז סייוויסיי קוילן די שוחטים הינער מיט גענז?«

ביי טאָג האָט ער אַוועקגעלייגט דאָס האַרץ ביים אָרטיגן רב אין שטוב׳ געשוויצט צווישן א גאַנצער עדה פאַרזאַמלטע בעלי־בתים׳ וואָס האָבן ניט געקאָנט מוחל זיין אלישען זיין זיידנס קבורה און האָבן אַלעמאָל אָנגעהייבן צו טענהן פונסניי:

»הערט א מעשה! אַזאַ געשיכטע איז דאָך ניט געהערט געוואָרן אין קיין שטאָט אין דער וועלט···«

ער האָט זיך ליגנעריש געקרימט׳ געקנייטשט מיט די אַקסלען און געמאַכט אומגעדולדיגע האַוואַיעס מיטן פנים און מיט די הענט·

»נו גוט׳ נו וואויל׳ נו גוואַלד געשריגן··· טענה איך דאָך אויך דאָס אייגענע; אָבער וואָס זשע האָט שטאָט אויפגעטאָן?!«

מיד און אויסגעמאַטערט׳ מיט אַן אויסגעשריגענעם האַלז און מיט א נעפלדיגער חרטה אויף אָטדער גאַנצער אַרבעט׳ וואָס ער טוט צוליב א פרעמדן׳ האָט ער זיך אָקאָרשט שפעט אין בין־השמשות אומגעקערט צו אלישען אין שטוב׳ וואו מ׳האָט אים באַלד געגעבן טיי טרינקען און צובייסן און וואו מ׳האָט זיך אַרום אים אַוועקגעשטעלט׳

ווי בחורוויִז, בשעת ער איז נאָך געווען שטאַרק צופרידן מיט זיין אייגענער גליקליכער פּערזאָן·

»בודטע זדראָוועו סערע — דאָ — יו! · · ·«

אַז אלישע איז אויף זיין קול אַרויסגעלאָפן פּין קאַבינעט, האָט ער שוין געהאַט א גלאַטן און פרישן תירוץ:

»איך בין אומישנע אַריינגעקומען זאָגן: איך פּאַרשטיי ניט, פּאַרוואָס זאָל זיך עמיץ ניט אַריינלייגן אין שלום? ס׳איז דאָך פשוט א רחמנות אויף אלישען און א רחמנות אויף די קצבים · · ·«

אלישע האָט אים אָפּגעמאָסטן פון קאָפּ ביז די פיס און האָט אים געשווינט דורכגענומען מיט שלעכטע, ווי ביי א שאָף אומעטיגע, אויגן:

»קוק אים נאָר אָן אָטדעם ווייכהאַרציגן · · · געוואָרן א גאַנצער בעל־רחמים אויף די קצבים · · ·«

און פרויקע איז רויט געוואָרן אויף צו באַליידיגן זיך און האָט זיך דאָך באַלד אָנגעהייבן פּאַרענטפערן:

»מענש איינער, איך זאָג דען, אַז נאָר אויף די קצבים איז א רחמנות? · · · איך זאָג דאָך, אַז ס׳איז א רחמנות אויף דיר אויך· וואָס הייסט? אומזיסט און אומנישט דערלייגסטו, נעבעך, מער, ווי צווייהונדערט רובל א וואָך · · ·«

פונדעמאָלטאָן האָט שוין אויך פּרויקע אָנגעהייבן אָפּט אַריינצוקומען צו אלישען אין שטוב· זיין אייגענע היים האָט אים סייוויסיי דערמאָנט אָן א גיהנם, און געשטאַנען איז דאָרטן נאָך אַלץ אויפן טיש דער טעלער מיטן חוט־השדרה פונם ניטדערגעסענעם הערינג, איז ער נאָר געגאַנגען אַהין שלאָפן און האָט די גאַנצע פרייע צייט פּאַרבראַכט דאָ, ביי אלישען· ער האָט געפירט אונטערהאַנדלונגען וועגן א שלום מיט דער שטאָט און האָט אַרויסגעטרעטן פון אלישעס צד פּאַר א בורר·

זיך א גאַנצן פריהמאָרגן אין ערגעץ קיין אָרט ניט געפונגען· עטליכע מאָל האָט ער אָהן שום באַדערפעניש זיך געלאָזט גיין צו זיין פאַרהתמצטער טיפּאָגראַפיע· ער האָט זי באַטראַכט פונדערווייטנס, געטאָן א זיפץ און האָט זיך פונדאָרטן אומגעקערט צוריק אַהיים· נאָר ביי אים אינדערהיים איז, ווי נעכטן, געוועזן הייס, אָנגעוואָרפן און ניט אויפגעראַמט· ער האָט זיין וואוינונג פאַרשלאָסן פונדרויסן מיט א שלעסל און האָט זיך אומגעקערט צוריק אין מאַרק· דאָרטן האָט ער געכאַפּט א פּאָר ווערטער צווישן די רעדלאַך, וואָס האָבן געשמועסט וועגן אלישען און וועגן די יד־אחתדיגע קצבים, און האָט זיך סוף־כל־סוף אַוועקגעלאָזן אַרויף, צו אלישעס געירשנטער שטוב, וואָס די גאַנצע שטאָט האָט זי פּיינט· גייענדיג אַהין, האָט ער געטראַכט וויאַזוי אַלע וועלן דאָרטן קוקן אויף אים מיט רחמנות, און וויאַזוי ער וועט דאָרטן ענטפערן אלישען·

»נאַר איינער, וואָס איז מיר דען אַזוי שלעכט? וויל איך, ווער איך מיר צוריק א פאַרמאַצעווט«·

אָבער ווינאָר ער איז אַריינגעקומען אַהין אין פּאָדערשטיבל, האָט ער פון הינטערן פאַרוואָרפענעם פּאָרטיער דערזעהן אַז אין דריטן חדר, אין זאַל אַפּנים, זיינען איינער איבערן צווייטן אַריבערגעוואָרפן דעם ראַבינערס פּיס, און פאַרגלוסט האָט זיך אים מיטאַמאָל געפעלן ווערן אלישעס ווייב· מנזרש, ווי די פאַראָבקעס, איידער זיי שטעלן זיך טאַנצן, האָט ער זיך באַלד געגעבן א פּאַטש איבערן שטרויענעם הוט, וואָס מיט די צוויי דאַשיקעס, אַזוי אַז דער הוט איז אים אַריבערגעפאַלן איבער די אויערן· ער האָט אונטערגעהייבן די אַקסלען, געמאַכט א שמייכלדיג פּנים פון אַן אידיאָט, א פּויער, און אויסגעשריגן האָט ער שוין אויפן גאַנצן קול, און אַזוי פריילין

קאָפּ פון א בעל־הבתיש מיידל, און א פּאָר אויגן שוואַרצע און שעמעוודיג פינקלענדיגע, האָבן נייגעריג א בלאָנזשע געטאָן איבער פרויקעס פנים און האָבן אים נאָכדעם לאַנג נאָכגעקוקט אין די פלייצעס· דאָס מיידל איז מיט אים ניט געווען באַקאַנט, זי האָט נאָר געוואָלט זעהן, ווי־אַזוי ער זעהט איצט אויס, פרויקע·

אַביסל ווייטער, אין עק פון א הילצערנעם פלויט, זיינען געשטאַנען צוויי יידן און האָבן באַטראַכט דאָס האָלץ פונם אָפּגעקויפטן גויישן בודיניק, וואָס מ׳האָט זיי אָקאָרשט בייטאָג דאָ אָפּגעוואָרפן· איינער איז געווען דער בעל־הבית פון דער נאָהענטער שטוב, דער צווייטער זיינער א שותף·ביידע האָבן געפונען, אַז דאָס האָלץ איז א מציאה, און ביידע האָבן זיי א ווילע אָן דעם פאַרגעסן און האָבן גענומען באַגלייטן פרויקען מיט די אויגן· איינער האָט געזאָגט אויפן קול און מיט א כיון, אַז פרויקע זאָל הערן:

»וואָס זאָגסטו עפּעס? שוין, דאַנקען גאָט, צוריק א בחור, אַ?«

אַלע האָבן אים פיינט געהאַט דערפאַר, וואָס ער האָט זיך, ווי אלישע, צו שפּעט און מיט צופיל גדלות אומגעקערט פון זיין עקסטערנישן לעבן, וואָס אין די גרויסע שטעט, און האָט דאָ, ווי יענער, ניט באַדאַרפט אָנקומען ניט צום שוחט, ניט צו קהל און ניט צום רב· די גאַנצע שטאָט האָט געהאַט זאָן אים א נקמה, און ער האָט זיך אַרומגעדרייט איבער אירע גאַסן און האָט ניט געהאַט צו וועמען א וואָרט אויסצוריידן·

אויפמאָרגן אינדערפריה האָט ער דערזעהן אלישעס ווייב, וואָס האָט זיך צוזאַמען מיט איר דינסטמיידל פון מאַרק אומגעקערט· ער האָט זיך אָפּגעשטעלט און האָט זי לאַנג באַגלייט מיט די אויגן· און נאָכדעם האָט ער

פונאונטער זייערע איבערבעטן אַרויסגעשלעפּט אירע צוויי קישנס; אינם פיצעלע עסצימערל אויפן טיש צווישן פאַרדאַרטע שטיקלאַך ברויט איז געשטאַנען א טעלער מיט א חוט־השֶדרה פון א ניט דערגעסענעם הערינג, און אַרום אים האָבן שטאַרק געזשומעט אומריינע פליגן. דערצו איז נאָך די גאַנצע צייט געגאַנגען רעגן, אין די דריי פיצעלאַך חדרימלאַך איז די טונקעלע לופט געווען אַזוי דושנע און הייס, ווי אין א פריש אויסגעפאַרבטן וואַגאָן דריטע קלאַס. און פרויקע האָט אַפילו פאַר נויטיג ניט געפונען די פענסטער עפענען אָדער אַריינרופן עמיצן פון דרויסן, מ׳זאָל די שטוב אויסקערן.

נאָר איינמאָל פאַרנאַכט, ווען אינדרויסן איז דער רעגן שוין מער ניט געגאַנגען, איז ער געוואָרן שטאַרק ברוגז אויף זיך, וואָס ער זיצט באַהאַלטן אין שטוב. ער האָט אָפגעגאָלט די צווייוואָכנדיגע באָרד, זיך אָפגעוואַשן און האָט אויפצולהכעיס אַרויסגענומען פון שראַנק זיין נייעם, כמעט ניט געטראָגענעם אָנצוג. אָנטוענדיג דעם אָנצוג, האָט ער געטראַכט, אַז ער האָט נאָך ביי זיך טויזנט רובל מזומן געלט און וועט שוין מן הסתם ניט פאַרפאַלן ווערן:

»ער הערט מאַניען, ווי דעם פאַראַיאָריגן שניי...«

נאָר ווען ער איז אַרויס פון שטוב, האָט ער דאָך אַרויסגערוקט דעם קאָפ פאָרויס און האָט זיך פאָרזיכטיג אַרומגעקוקט, צי די בעל־הביתטע פון הויז זיצט דאָרטן ניט אויף די טרעפלאַך.

ס׳איז געווען שפעט אין בין־השמשות, און א סאַמעטן בלאָטקעלע, א שיטערס און אָנהייב־אלולדיגס, האָט זיך שטיל געגלענצלט אין די אויגן און זיך געצויגן אונטער די פיס, פונם קיילעכדיגן שלעכט ברוקירטן מאַרק ביז די עקסטע הייזער פון שטאָט. דורך א פענסטער, וואָס אין איינעם פון די עקסטע הייזער, האָט זיך אַרויסגערוקט א

אָנהייבן שלאָגן מיט די פיס, צי מיטן קאָפ. ווען מ'האָט אים אָפגעלאָזט, האָט ער זיך אַביסל באַרוהיגט, לייכטער אָפגעטעטעמט און זיך צערשט אַרומגעקוקט אויפן זאַנגעזאַמלטן עולם מיט אַזאַ שנאה און אַזוי פאַרחידושט, גלייך ער וואָלט זיי דאָ נאָרוואָס דערזעהן:

»וואָס האָט מען זיך דאָ אָנגעשטעלט? האָט ער געפרעגט, אויף וואָספאַר א בייז וואונדער איז מען זיך אַהער צונויפגעלאָפן?«

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף די טרעפלאַך פון דער פאַרחתמטער טיפאָגראַפיע און האָט זיך פאַרטראַכט. אפשר האָט ער זיך פאַרקלערט וועגן מאַניען, וואָס אין שטאָט זאָגט מען, אַז זי האָט אין קיעוו עפעס א סטודענט. און אפשר גאָר וועגן זיך אַליין, וועגן זיין שווערער פראַצע, וואָס ער האָט ביי דער טיפאָגראַפיע אַוועקגעלייגט, און וועגן זיין עקשנות, וואָס האָט אים צו גאָרנישט ניט געבראַכט.

דענסטמאָל זיינען פראַדאָטשקע מיט אלישע צוגעגאַנגען צום פאַרטראַכטן ראַבינער, און פראַדאָטשקע האָט צו אים געזאָגט:

»קומט, וואָס וועלן מיר דאָ שטיין?«

V

פרויקע טשערקיס איז צוויי טעג ניט אַרויסגעגאַנגען פון זיין שטוב. ער איז דאָרטן געלעגן איינעראַליין און האָט געטראַכט וועגן מאַניען:

»גֶט וועט ער איר ´געבן?... א מכה...«

אַרום אים אין די דריי פריש אויסגעפאַרבטע געדונגענע חדרימלאַך איז אַלץ געוועזן איבערגעקערט און אָנגעוואָרפן, ווי אינם טאָג פון מאַניעס אַוועקפאָרן. די בעטן זיינען געשטאַנען פונקט אַזוי צעוואָרפן, ווי בשעת מאַני האָט

אלישע האָט זיך נאָר אויף איין רגע אַוועקגעדרייט, איז זי שוין געזעסן גאָר נאָהענט לעבן בורמאַנען, און איינע פון אירע וואַרעמע קנין האָט זיך אָנגעשפאַרט אָן זיינער· זי האָט שוין אַפילו געהאַט אָנגעהייבן ביי אים כרעגן, צי ער האָט נאָך איר געבענקט· נאָר פונקט אין יענער צייט האָבן זיך פון פאָדערשטיבל דערהערט א פאָר אָפגעריסענע אויסגעשרייען, און אלישע מיטן דינסטמיידל זיינען פונדאָרטן אַרויס איינדרויסן אַזוי געשווינט, ווי צו א שרפה· ווען פראַדאָטשקע מיט בורמאַנען זיינען נאָך זיי פון שטוב אַרויס, האָבן זיי שוין נאָר געזעהן, ווי פון אַלע עקן שטאָט לויפט מען אַרויף צו פרויקעס טיפאָגראַפיע· דאָס דינסטמיידל האָט אָפגעשטעלט איינעם א בחור, וואָס איז פונדאָרטן צוריק אין מאַרק געגאַנגען, און האָט ביי אים געפרעגט, וואָס ס׳איז געשעהן; איז בורמאַן אויך צוגעגאַנגען און האָט געהערט, ווי דער בחור דערציילט:

»גאָרנישט · · · מאַני רימערס א פעטער, וואָס איז פונאָנהייבאָן ניט געווען צופרידן מיט איר חתונה, האָט אַרויסגעקריגן ביי איר א »דאָווערענאָסט«, און האָט פרויקען פאַרחַתמעט די טיפאָגראַפיע· און מאַני אַליין איז שוין דאָ נישטאָ: זי איז נאָך נעכטן בייטאָג אַוועקגעפאָרן אויף די קורסן«·

דענסטמאָל איז בורמאַן צוגעגאַנגען צו דער טיפאָגראַפיע און האָט צווישן א געדיכט בינטל מענשן דערזעהן דעם צעקנייטשטן פרויקען· דריי מענשן האָבן אים שטייף געהאַלטן פון אַלע זייטן, און ער האָט זיך נאָך אַלץ געריסן שלאָגן מאַניעס פעטער און אַראָפרייסן דעם כודעבנעמס חתימה פון דער טיפאָגראַפיע; ער האָט זיך געוואָרפן אין אַלע זייטן, ווי א רוצח, און אַז מ׳האָט אים געהאַלטן פאַר די הענט, איז מען ניט געווען זיכער, אַז ער וועט זיך ניט

»אוודאי בלאָטע... מענש איינער, וואָס זשע? ס'איז א נייס ביי דיר?«

און באַלד איז ער אַריין אין צווייטן חדר, וואו ס'האָבן געאַרבעט צוויי זעצער, און האָט דאָרטן א קאָמאַנדעווע געטאָן אויפן קול.

»פאַרטיג, אַ? וואָס זשע שווייגסטו, חכם מיינער? וועק אויף דעם גוי!... נו דו! לאָז די מאַשין, אויסציהען וועסטו זיך ביים ווייב אין פאַדעליק«.

נאָר אינגיכן איז שוין געוועזן א פריהמאָרגן, ווען בורמאַן איז נאָכאַמאָל געזעסן ביי אלישען אין שטוב. אלישע אַליין האָט אים דענסטמאָל פון גאַס אַריינגעשלעפט און דערביי פריילך אויסגעשריען צום ווייב אין שלאָפצימער:

»נאַ, פראַדאָטשקע, כ'האָב דיר געבראַכט דעם ראַבינער, קום אַהער גיכער... שפיל אים אַביסל אויף דער פיאַנאָ«.

באַלד איז ער צו אים צוגעשטאַנען מיט טינט און פעדער און מיט א ליידיגן בויגן פאַפיר:

»אַנו, פאַני ראַבינער, ציקלט מיר נאָר אויס א פראָשעניעלע צום מיראָוואָי. נאָר עפּעס אַזוי קונציג, ס'זאָל נעמען די לעבער«.

און כּדי דער ראַבינער זאָל זיך ניט באַליידיגן, האָט ער גלייך פראַדאָטשקען צוגעגעבן:

»נאַרעלע, ער קען, ער קען; ס'וואָלטן זיך ווינשן אַזוי קענען דיינע מעזשביזשער אַדוואָקאַטן«.

פראַדאָטשקע איז אַרויסגעקומען אין שטובכאַלאַט פון שלאָפצימער און האָט געפונען, אַז בורמאַן איז אַראָפּ פון פּנים, מ'דאַרף אים דעריבער ניט מיד מאַכן מיט פראָשעניעשרייבן.

»זאָל בעסער אלישע אַזוי גוט זיין און זאָל הייסן אַריינטראָגן פאַרן ראַבינער א הייסע גלאָז מילך«.

»זעה נאָר, אָט גייט ער, דוכט זיך, פּרויקע«.

און אַלע האָבן באַלעגערט דאָס פֿענסטער און האָבן גענומען קוקן, ווי פּרויקע שפּאַנט צו זיך אין טיפאָגראַפיע. ניין, אויף אָטדעם שוואַרץ געגרייזלטן קמצן איז לחלוטין גאָרנישט ניט געווען צו דערקענען. ער איז, ווי פריהער, געווען שטאַרק פאַרהאָרעוועט ביי זיך אין געשעפט און האָט, דוכט זיך, נאָך מיט מער עקשנות געקליבן א קאָפּיקע צו א קאָפּיקע.

דער ראַבינער איז טאַקע דענסטמאָל פון אלישען אַוועקגעגאַנגען גלייך צו פּרויקען אין טיפּאָגראַפּיע. ער האָט דעם גאַנצן וועג אַהין געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז און האָט זיך דאָרטן באַלד ביים אַריינקומען אַראָפּגעלאָזט אויף עפּעס א שווערן און אומריינעם טיפּאָגראַפּיעקאַסטן.

»נאַר איינער, האָט ער דערביי צו פּרויקען א זאָג געטאָן, די וועלט איז בלאָטע, ווי איך בין א ייד...«

געמיינט האָט ער דערמיט זיך, זיין הילפסלויזע לאַגע אין אָטדער שטאָט, וואָס איז שוין צו אים שטאַרק אָפּגעקילט געוואָרן און שטעלט אַרויס א נייעם ראַבינערקאַנדידאַט; געמיינט האָט ער אויך די געשעהענישן, וואָס קומען איצט פאָר צווישן אים מיט אלישעס ווייב, און טאַקע אים, פּרויקען אַליין, וואָס מאַני וויל אים אַוועקוואַרפן. אויף פּרויקען אָבער האָט זיין נייער געדאַנק קיין שום איינדרוק ניט געמאַכט. זיין טיפּאָגראַפּיע איז געווען פאַרוואַלגערט מיט צוויי עקסטרעבאַשטעלונגען פון דער זעמסטוואָ, האָט ער אַליין מיט שטאַרק שוואַרצע הענט געהאַלטן אין איין זוכן עפּעס א נייעם מין שריפט, זיך געבויגן אונטער א טיש אַרונטער און האָט פונדאָרטן געענטפערט גלייכגילטיג און קאַלט, ווי אויף א זאַך, וואָס ער ווייסט עס שוין פונלאַנג:

ביי אים אַרויס אירע דרייטויזנט רובל ירושה און וויל אַוועקפאָרן צוריק אויף די קורסן·

פראַדאָטשקע האָט געהאַט א גוטן קאָפּ· ניט אומזיסט האָט זיך אלישע באַרימט, אַז אין איין רגע קאָן זי צונויפרעכענען אויפן קאָפּ וויפיל גילדן מ׳וויל· און כאָטש ס׳איז נאָך קיין צעהן מינוט ניט געווען אַריבער, זינט צווישן איר מיט בורמאַנען זיינען דאָ אין זאַל פאָרגעקומען גאָרניט קיין אָנשטענדיגע זאַכן, האָט זי זיך דאָך ניט פאַרלוירן און האָט גלייך אָפּגעפרעגט סוחר׳יש און קלוג:

»א משל, וואו וועט איר פרויקע נעמען אָפּצוגעבן, אַז ער האָט אירע דרייטויזנט רובל אַרײַנגעבראָקט אין טיפּאָגראַפיע?«

און דער ראַבינער בורמאַן האָט דערויף גאָרניט ניט געזאָגט· לייטיש מיט איין פוס אַריבערגעוואָרפן איבערן צווייטן און מיט א מינע פון א מענשן, וואָס שטייט העכער פון אָטדעם גאַנצן שמועס, איז ער געזעסן אַקעגן פראַדאָטשקען אין דעם ווייכן שטול און האָט געשוויגן, ווי א געזעצטער ענגלישמען· אַליין האָט ער זיך לויט פראַדאָטשקעס פאַרלאַנג געהאַט אָפּגעגאָלט די וואָנצעס און איז געווען אָנגעטאָן אין א שפּאָגלנייעם שוואַרצן האַרבסטרעקל· דאָס רעקל איז געווען פאַרשפּילעט ביזן סאַמע האַלז, און פראַדאָטשקע האָט עס אויף אים פריהער אביסל אַרומגעטאַפּט פון אַלע זייטן און האָט זיך געשוואָרן, אַז איבער זיין וואוקסיגער פיגור זעהט ער אין דעם אויס, ווי א יונגער דאָקטער· איצט האָט ער זיך דערפילט שלעכט, וואָס אלישע איז פלוצים אָנגעקומען פון גאַס, און האָט אים אין די אויגן ניט געקענט קוקן· נאָר פראַדאָטשקע האָט אַפילו דאָס אויך באַמערקט· זי האָט אים הינטנאַרום געגעבן א קניפּ און האָט אָנגעוויזן אינדרויסן אַרויס:

ווייניג אין שטוב. איז ער אַהין געגאַנגען מיט א שמייכל צו זיך אין דער נאָז און מיט פאַרפלאָנטערטע געדאַנקען; ער האָט געוואוסט אויפקלאָר, אַז אלישע איז איצט ניטאָ אינדערהיים, און אַז ער, בורמאַן, איז איצט מפקיר זיין לעבן: סייוויסיי האָט ער דאָך שוין ניט וואוהין אַוועקצוגיין פון אָטדער שטאָט, וואָס שטעלט אַרויס צו ווינטער צו א נייעם קאַנדידאַט אויף ראַבינער. אַריבערטרעטנדיג מיט איר די שוועל צו איר אין שלאָפצימער, איז ער דענסטמאָל מיט זיין אייגענעם שכל געקומען צו א שפּאָגלנייעם געדאַנק, א חקירה:

»נאַר איינער, די וועלט איז בלאָטע... ווי איך בין א ייד«.

און ער האָט אַליין מיט א רוהיגקייט פון א בעל־הבית פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר.

IV

די קורסיסטין מאַני רימער האָט זיך געוואָלט גֶטן מיט פרויקע טשערקיס, איר מאַן. וועגן דעם האָבן געוואוסט אַלע אין שטאָט און ביי אלישען אין שטוב.

אלישע אַליין האָט זיך איינמאָל אינדערפריה אומגעקערט פון מאַרק און האָט פרייליך דערציילט פראַדאָטשקען און בורמאַנען, וואָס זיינען געזעסן איינער אַקעגן אַנדערן אין זאַל:

»הערט א מעשה: זי וואַרפט דאָך אים טאַקע אַוועק, פרויקען«.

כדי מ׳זאָל אים מער גלויבן, האָט ער זיך באַלד עגשוואָרן אויפן קול:

»ווי איך בין א ייד, נאַרעשע מענשן, וואָס איר זייט! ס׳איז דאָרטן איצט א פולע שטוב מיט קולות. מאַני מאָנט

און חתונה געהאַט פאַר אלישן· איצט האָט זיך קלאָרער׳ ווי פריהער׳ געמאָלט איר קול׳ וואָס ער האָט נעכטן פאַרן אַוועקפאָרן דערהערט צו זיך אין צימער׳ און פאָרגעשטעלט האָט ער זיך׳ וויאַזוי ער איז דענסטמאָל מיט א קלאַפנדיג האַרץ געשטאַנען אַריינגערוקט אינם ווינקל׳ וואָסביים אָפענעם פענסטער׳ און האָט געהערט׳ ווי אין צווייטן נאָהענטן הויף רעדט זי מיט דער שליאַכעטין׳ דער ווערשערין׳ און זאָגט איר:

»אויב די שליאַכעטין וועט איר וואַשן אָרנטליך׳ וועט זי ביי איר תּמיד האָבן אַרבעט אויף צוויי טעג אין וואָך«·

איבערמאָרגן אַרום צוויי אַזייגער בייטאָג׳ ווען בורמאַן האָט זיך ביי זיך אינדערהיים געהאַט אויסגעשלאָפן פונם וועג און האָט זיך נאָרוואָס אַרויסגעוויזן אויפן עקסטן שטאָטפלאַץ׳ האָט אים אלישעס ווייב באַלד דערזעהן פונדערווייט; זי איז געשטאַנען אין אָפענעם פענסטער פון איר שלאָפצימער און האָט אים אַהין צוגערופן·

»בורמאַן׳ האָט זי אים געזאָגט צו גיך׳ און האָט זיך פאָרזיכטיג אַרומגעקוקט אין די זייטן׳ וואָס זייט איר משוגע געוואָרן און זייט פאַרשוואונדן? ··· איך בין נעכטן געוועזן דריי מאָל ביי אייך אין קוואַרטיר«·

און בעת מעשה האָט זיך איר איינגעגעבן אים א גלעט צו טאָן איבער די האָר אַזוי קונציג און אַזוי שנעל׳ אַז דער קרעמער׳ וואָס איז געשטאַנען אַקעגן אין טיר פון זיין מעלקלייטל׳ האָט עס אַפילו ניט אָנגעהייבן צו באַמערקן·

זי איז געוועזן אָנגעטאָן אינם גרינעם קורצאַרבלדיגן קאָפטל׳ און די אויגן זיינען ביי איר געוועזן פאַרשיכּורט· ער האָט פאַרשטאַנען׳ פאַרוואָס זי קוקט זיך איצט אַרום פאָרזיכטיג אין די זייטן און נאָך וואָס זי רופט זיך אים אינ־

פערליסעס רויטהאָריג מיידל. דער היימישער אַלטער שיכּור, דער שדכן, האָט אים דאָרטן אָפגעשטעלט אויפן טראָטואַר, געהאָכקעט אויף אים מיטן ריח פון אויסגעטרונקענעם בראָנפן און אים דערציילט, אַז דער שידוך גייט צו, אַז דערפאַר איז שוין אַהין אַרויסגעפאָרן אויך די אַלמנה אַליין און מאַכט זיך און דעם מיידל נייע קליידער צום קנסמאָל; ער האָט אים דערציילט, אַז אלישעס ווייב איז ניט קיין לייט, און אַז איינער א מעזשביזשער שדכן האָט אים נעכטן דאָ אין גאַס אָנגעוויזן דעם מעזשביזשער אָפיציר, דעם דראַגון, מיט וועמען זי האָט א יאָר צייט געלעבט.

»טאַקע באמת?« האָט ער ביים אַלטן שיכּור איבערגעפרעגט און האָט דערביי לצנותדיג א שמייכל געטאָן צו זיך אין די וואָנצעס.

און אַליין האָט ער נאָכדעם אָהן שום באַדערפעניש אַרומגעבלאָנדזשעט איבער דער רוישיגער גאַס און האָט געזעהן, וויאַזוי די אַלמנה מיט איר מיידל שפאַנען דאָרטן אַרום פון איין מאַנופאַקטורקלייט אין דער צווייטער, וויאַזוי ס׳באַפאַלן זיי פאַר יעדער קלייט מיט גרויס שמחה די משרתים, און וויאַזוי ס׳שלעפט זיך זיי נאָך א ווייבערשער שניידער, א פוטעראונטערקלייבער און א קאַמענעצער מיידל, א מאָדיסטין.

אים אַליין איז שוין געוועזן א הידוש, וואָס עס אַרט אים ניט קיין זאַך, אַפילו זיין צוגעטראָגן אָנטאָן, וואָס איז שוין אַביסל אָפגעריבן און פאַסט שוין להלוטין ניט פאַר אָטדער צוגעפוצטער שטאָט. אים האָט נאָר געצויגן צוריק אַהיים, צו אלישעס שטוב, און דער עיקר, צו דעם שלאַנקוואוקסיגן קורצהאָריגן ווייבל, וואָס האָט אים, בורמאַנען, קיין סקאַנדאַל ניט געמאַכט, און וואָס קיינער ווייס ניט אויפגעוויס, פאַרוואָס זי האָט פלוצים גענומען

האָר זיינען איר אַריבער איבערן פנים, און האָט אים פאַר אָטדער האַנט אָנגעכאַפּט·

»בורמאַן, האָט זי געזאָגט גלייכגילטיג און קאַלט, באַפרייענדיג די האָר פון פנים און צושפילענדיג הינטן א קנעפל פון קאָפטל, אַזוי טוט מען ניט· · ·«

בורמאַנען האָט זיך דענסטמאָל אַריינגעגאָסן דאָס גאַנצע בלוט אין פנים, און אים אַליין איז שוין געווען שטאַרק מאָדנע, וואָס אָטדאָס מיט בלוט פאַרגאָסן פנים שמייכלט נאָך· נאָר זי איז שוין לעבן אים ניט געווען· האַלטנדיג זיך מיט ביידע הענט גרינג פאַר דער טאַליע, האָט זי פאַמעליך אַוועקגעשפאַנט אין צווייטן הדר, דעם עסצימער, און פונדאָרטן ווייטער, אין קאָרידאָר אַריין· ס׳האָט זיך געהערט, ווי זי זאָגט דאָרטן הילכיג צו אלישען אין קאַבינעט אַריין:

»אלישע, וואָלסט געמעגט הייסן אָפוואַשן דיינע קאַלאָשן; זיי שטייען בלאָטיגערהייט באַלד ביים אַריינקומען ביי דער טיר«·

בורמאַן האָט נאָכדעם געדונגען א בעל־עגלה און איז אַוועקגעפאָרן אויף נאַכט קיין קאַמענעץ, ער האָט אַהין שוין לאַנג באַדאַרפט האָבן· די גאַנצע מעשה מיט אלישעס ווייבל האָט זיך געדוכט ניט מער, ווי א נאַרעשקייט· זי, די מעזשביזשער פאַרשוין, איז סייוויסיי געווען שלעכט פאַרשֶמט אין דער געגנט און האָט זיך פון פערצן יאָר אָן מיט אָפיצירן אַרומגעשלעפט· · ·

אין קאַמענעץ איז ער געוואָר געוואָרן, אַז זיין פאַרגרעבטע שטאָט שטעלט טאַקע אַרויס צו ווינטער צו א נייעם קאַנדידאַט אויף ראַבינער, עפעס איינעם פון אירע קרעמערס א זון, וואָס איז אין אָדעס א הויזלערער; ער האָט זיך אויך דערוואוסט, אַז אין »גראַנדהאָטעל« קוקט זיך שוין די צווייטע וואָך אָן מיט אַ חתן דער אַלמנה

פיאַנאָ, אין דער טיר; איבעררייסנדיג דאָס שפילן, האָט זי דעם דינסטמיידל געזאָגט, אַז מאָרגן וועט זי שוין אַליין גיין מיט איר אין מאַרק, און אַז די ווייסע חלה איז גוט צו באַשיטן ניט מיט קימל, נאָר מיט מאָן·

ביים פערטן וויזיט האָט זי אים שוין נאָך איר אייגענעם געשמאַק איבערגעבונדן דעם פאָוועער און אים צורעכטגעמאַכט פונהינטן דעם קאָלנער פון רעקל אַזוי, אַז דער קראַגן זאָל ניט אַרויסשטעקן· בורמאַן אַליין האָט זי שוין געפאָלגט, ווי אַן אָקס, געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז און אין די בלאָנדע וואָנצעס און געטאָן אַלץ, וואָס זי האָט געהייסן· דער מוח מיט די אויגן זיינען אים שוין געוואָרן שיכור איטליכס מאָל, וואָס זיין האַנט האָט זיך אָנגערירט אָן אירער, דער וואַרעמער און ווייכער· און אויף וויפיל ס׳האָט אים געקלעקט זכרון פון זיין אַמאָליגער פראַקטיק, האָט ער געדענקט, אַז צו אַזעלכע פרויען דאַרף מען צוטרעטן פונאָנהייבאָן מיטאַמאָל·

און אין יענעם זעלבן פריהמאָרגן האָט זיך מיט אים געטראָפן דאָס אומאָנגענעמע געשעהעניש:

ס׳איז אויסגעקומען אַזוי, אַז צוליב א דורכפאָרנדיגער פריצישער פור זיינען זיי ביידע געשטאַנען אַריינגערוקט מיט די קעפ אין איינעם אַן אָפענעם פענסטער, און ער האָט דענסטמאָל געפילט די וואַרעמקייט פון אירער א גאַנצער שטייף צוגעטוליעטער זייט און האָט זיך פאַרזיכטיג און פאַמעליך אַרומגעקוקט, צי קיינער, חוץ זיי, איז אין חדר ניטאָ· ער האָט שוין אַפילו געהאַט אויסגעצויגן זיין האַנט אַרונטער, כדי זי אַרומצוכאַפן פאַר דער טאַליע און זי מיטאַמאָל טאָן א דריק צו צו זיך· נאָר פלוצלונג האָט זי זיך מיט איר גאַנצן קערפער געטאָן א דרייאַרויס אַזוי פלינק, אַז די געקירצטע שוואַרצע

פֿלימענט, האָט זי זיך פֿרייליך צעלאַכט, צורעכטגעמאַכט אויף זיך די האָר און האָט אויף א ווערטל געשריען צו אלישען אין קאַבינעט:

»אלישע, דו הערסט, ווי דער הער ראַבינער געפֿינט מיך?«

דערצו איז איר קול בשעתן לאַכן געווען אַזאַ זאַפּטיגס, ס׳האָט זיך געוויגט אינאיינעם מיט איר גאַנצן שלאַנקן קערפּער און דערציילט האָט עס, פֿאַרוואָס זי האָט א געפֿיל אין א שיינעם מאַנסביל און פֿאַרוואָס זי האָט ליב אַלעמאָל אַריינצוּוואַרפֿן אין שמועס:

»האָב איך אין מעזשביזש איינעם א באַקאַנטן, אַן אָפֿיציר...«

ביים צווייטן וויזיט בורמאַנס האָט זי זיך שוין מיט אים פֿאַרמאָסטן, ווער איז העכער און ווער וועמען וועט טאָן א בעסערן קוועטש אין דער האַנט. ביים דריטן וויזיט איז זי אויף זיין פֿאַרלאַנג שוין געזעסן ביי דער גלאַנציג־שוואַרצער פּיאַנאָ, וואָס זי האָט פֿונדערהיים מיטגעבראַכט, און האָט אים אויסגערעכנט א גאַנצן צעטל פֿון פּיעסעס:

זי קאָן אים שפּילן »Буря на Волгѣ« און די רומענישע »דעדוינאַ« און »Ave maria« נאָר אויב Ave maria, קען זי עס אויסווייניג און דאַרף דערצו די נאָטן ניט האָבן; ס׳הייבט זיך אָן אָטאַזוי...

נעמענדיג גרויסע געשווינטע פּאַסאַזשן, זיינען אירע פֿינגער פֿלינק און פֿריי אַרומגעלאָפֿן איבער דער גאַנצער לענג פֿון דער קלאַוויאַטור און האָבן געוואָרפֿן אין דער חדרלופֿט איין כוואַליע טענער נאָך דער צווייטער. לויט בורמאַנס מיינונג, האָט זי געשפּילט קונציג, אויסגעצייכנט. נאָר זי אַליין האָט דערויף קיין מינדסטע אָנשטרענגונג ניט געמאַכט און האָט נאָך אין דערזעלבער צייט גערעדט צום דינסטמיידל, וואָס האָט זיך באַוויזן רעכטס פֿון

די קלעפּ פון א קליינעם האַנטהעמערל; ס'האָט זיך געמאָלט די קילקייט, וואָס אינווייניג, אין חדר, די הויכע שטולן, וואָס אין די פריש אָנגעצויגענע טשעכאָלן, און זי, אלישעס ווייב אַליין. זי איז דאָרטן געשטאַנען לעבן דינסטמיידל, וועלכע איז אַרויפגעקראָכן אויף א קליין צוגעשטעלט טישל, און האָט איר באַוויזן:

»שלאָגט אים, זייט מוחל, אַביסל העכער, דעם צוואָק... נאָך העכער.«

דענסטמאָל האָט דער ראַבינער געטאָן א שמייכל צו זיך אין דער נאָז און אין די היפשע בלאָנדע וואָנצעס און האָט זיך אַוועקגעדרייט צו יענעם ווייטן פלאַצווינקל, פונוואַנען ס'האָט זיך אַהער קוים אָנגעזעהן די שילד פון טשערקיסעס טיפּאָגראַפיע. איצט האָט דער שמייכל זיינער געהייסן:

»מענש איינער, קענסט נאָך אָפּלעבן א שיינעם טאָג; אַהער אין שטאָט איז אַראָפּגעקומען א שיין און ציקאַווע ווייבל«.

III

אויפמאָרגן, אַרום עלף אַזייגער אינדערפריה, איז דער ראַבינער שוין געזעסן מיט אלישעס ווייבל אין יענעם זעלבן חדר, וואו נעכטן איז איינער פון די פּאָרהאַנגען געווען אונטערגעהייבן, און האָט מיט איר לייטיש שמעוודיג פאַרבראַכט. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זי איז גענוג וועלטליך און קלוג. די מעזשביזשער אָפּיצירן, וואָס האָבן זיך מיט איר פון פערצן יאָר אָן אַרומגעדרייט, האָבן, אַפּנים, מיט איר גענוג אויסגעשטודירט, און איצט האָט זי זיך שוין ביי קיינעם ניט באַדאַרפט לערנען, וויאַזוי צו ריידן מיט א מענשן. איטליכס מאָל, וואָס ער, דער ראַבינער, האָט איר דאָ אין חדר געמאַכט א קאָמ־

נאָר אלישע האָט זיך צו אים ניט אומגעקוקט· ער האָט דערזעהן בורמאַנען שטיין לעבן די פענסטער פון זיין קוואַרטיר, איז ער צו אים צוגעגאַנגען ווי צו אַן אַלטן גוטן פריינט, אים באַקאַנט געמאַכט מיטן ווייב און האָט ביי אים לייטיש א פרעג געטאָן:

»ווי געפעלט אייך, פאַני ראַבינער, דער וואַרעמער דרויסן מיט אָטדעם גאַנצן אַרומאונאַרום? אַיאָ, שיין ביי אונז אין שטאָט?«

און זי איז געשטאַנען אין זיין לינקער זייט מיט איר גאַנצער היפשער און גלייכער וואוקס און האָט באַטראַכט מיט די אויגן »דעם גאַנצן אַרומאונאַרום«· ער איז באַשטאַנען פון אַראָפגעלאָזטע, צו דער שטאָט גריבלדיגע בערג און פון גערונצלטע שנורן וואַלד, וואָס גרענעצן אינדערהייך מיט בלויער לופט אינמיטן ווייטן הימל·

»יאָ, האָט זי קוקנדיג אַהין, שטיל און זיכער איבערגעחזרט, מ׳קען זיך דאָ ,אוסטרויען׳·«

דערביי האָט איר פנים אויסגעזעהן אַזוי ערנסט און געשטעלט, גלייך זי שלעפט זיך שוין יאָרנלאַנג אַרום פון ישוב צו ישוב, כדי צו געפינען אַן אָרט, אויף זיך צו »אוסטרויען«, איצט האָט זי אים סוף־כל־סוף געפונען צווישן אָטדי אַראָפגעלאָזטע געגריבלטע בערג; ער איז איר אַפילו שווער אָנגעקומען, נאָר סוף־כל־סוף האָט זי אים געפונען·

בורמאַן איז נאָכדעם אָפגעשלאָפן מער פון צוויי שעה ביי זיך אין דער בחורשער קוואַרטיר, און נאָכן שלאָף איז ער דורכגעגאַנגען פאַרביי די פענסטער פון אלישעס שטוב און האָט געזעהן די לאַנגע בכבודיגע פאָרהאַנגען, וואָס זי האָט שוין באַוויזן אויף זיי פונאַנדערצוהענגען· פון הינטער איינעם פון זיי, אַן אונטערגעהייבענעם און א פאַרוואָרפענעם אַביסל אָנאַזייט, האָבן זיך געהערט

»זעהסטו· פּראַדאָטשקע: אָטדאָרטן אין עק· ביי די טאָפּאָלן· וואוינט דער קסיאָנדז· ער האַלט אויף ביי זיך צוויי מיידלאַך ··· וואָס· נאַרעלע· גלויבסט מיר ניט? ווי איך בין א ייד ··· ער זאָגט· אַז זיי קערן אים אָן געשוועסטערקינדער«·

אַרום און אַרום איז מען געשטאַנען ביי די טירן און מ׳האָט אויף איר געקוקט· זי איז געווען מיט א גאַנצן קאָפּ העכער פון אלישען און פון פרויקעס געפּאַקטן און שוואַרצחנעוודיגן ווייבל· און אַז זי האָט אין שוואַרצן שמאָלן קליידל אָנגעשטעלט א פוס אויף א שפּאַן צו טאָן· האָבן זיך צו אים ניטווילנדיג אַראָפּגעלאָזן אַלע אַרומיגע מאַנסבילשע אויגן; גלייך אין אָטדעם היפשן און שלאַנקן פוס ליגט עפּעס א גאַנצער מעזשביזשער קונץ· און ס׳איז כדאי צו זעהן· וואָס וועט פּאָרקומען מיט אים און מיט איר גאַנצער וואוקסיגער פיגור· בשעת זי· וועט דעם פוס נאָכאַמאָל א הייב טאָן און וועט אים נאָכאַמאָל אויף דער ערד אַראָפּשטעלן·

איר פּנים איז געווען א מאַטטונקלס· א לענגליכס מיט קוים אָנזעהענדיגן פּוך אויפן אָרט פון קליינע ווייבערשע וואָנצעלאַך· מיט שוואַרצע· גרויסע אויגן און מיט נאָכמער שוואַרצע געקירצטע און געגרייזלטע האָר·

צוויי שניידעריונגען· וואָס זיינען מבינים אויף געטאָקט גלייכע ווייבערשע פּלייצעס· האָבן זיך באַלד געוועט· צי אונטער דעם גרינגעם קורצאַרבלדיגן קאָפטל· וואָס לאָזט פריי דעם היפשן און פולן האַלז· טראָגט זי א העמד· צי ניין· איינער האָט דאָרטן בכיון אויסגעשריען אויף א קול:

»נאַר איינער· ס׳איז היינט אַזאַ מאָדע· ווי איך בין א ייד ··· ווייבער טראָגן ניט קיין העמדער«·

אלישע האָט פרויקען אויסגעוואָרפן:

»מיינסט, איך ווייס ניט, אַז דו ביסט מיר דערזעלביגער שונא, וואָס די גאַנצע שטאָט? מיינסט, איך ווייס ניט, אַז דו רייצסט אויף מיר היינטנאַרום די קצבים?«

און פרויקע האָט אים געענטפערט, אַז ער האָט אין דער ערד אים מיט דער גאַנצער שטאָט; אַז סך־הכל דאַרף ער אים, אלישען, פון תמיד אָן אויף כפרות, נאָר וויבאַלד ער האָט אים שוין אָפגעשטעלט, וועט ער אים טאַקע זאָגן, אַז ס׳איז אויף אים א גרויסע מצווה...

»האָט ער ניט געזאָלט אָנהייבן מיט א גאַנצער שטאָט.. האָט זיך אים ניט געזאָלט גלוסטן אַליין צו באַגראָבן דעם זיידן«.

יאָ, ער איז געווען אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט שונאים, אָטדער פריילעכער אלישע און האָט ניט געהאַט צו וועמען א לעבעדיג וואָרט אויסצוריידן. עטליכע טעג האָט ער אַרומגעבלאָנזשעט אין גאַס, ווי א שאָטן, און נאָכדעם האָט ער זיך ווידער מיַשב געווען, אַז ער הערט אָטדי גאַנצע שטאָט, ווי דעם פאַראַיאָריגן שניי. ער איז אַוועקגעפאָרן מיט א געדונגענעם פאַטעטאָן קיין מעזשביזש און האָט זיך פונדאָרטן אין איינעם א פאַרטאָג אומגעקערט אינאיינעם מיט זיין יונגער ווייב, דער פאַרשוין.

אין יענעם טאָג איז ער שוין ווידער געווען שטאַרק אויפגעלייגט און צופרידן. אין אַז ער האָט די ווייב זיינע צום ערשטן מאָל אַרויסגעפירט אויפן עקסטן ליידיג גרינעם שטאָטפלאַץ, האָט ער געהאַט אויף כפרות די גאַנצע שטאָט, די קצבים וואָס קוילן ניט, און די צווייהונדערט רובל, וואָס ער דערלייגט יעדער וואָך. אויפצולהכעיס שונאים האָט ער גערעדט צו איר צו הילכיג און צו גיך:

א טָבע צו קנייפן אים ביי דער פעטער גרוסט און צו שרייען בשעת מעשה אויפן קול, כדי ס'זאָלן דערהערן די אַרומיגע שכנים:

»טוט נאָר א קוק: ווי ביי א מיידל!... ווי איך בין א ייד, ווי ביי א מיידל«.

און איצט האָט ער שוין געהאַט באַקומען אַן אויסגעצויגן פאַרהאָרעוועט און ניט קיין געגאָלט פנים און איז גאַנצע טעג געווען שטאַרק פאַרטאָן ביי זיך אין טיפאָגראַפיע. נאָר זעלטנווען פאַרנאַכט האָט מען אים אַמאָל געקאָנט זעהן צוזאַמען מיט זיין ווייבל די גאַס דורכגיין, און אויך דענסמאָל, אויב עמיץ האָט אים אָפגעשטעלט, האָט ער באַלד דאָס ווייבל זיינס, ווי א ציטעריג הייליגטום, אונטער דער האַנט אָנגענומען; ער האָט זיך געמאַכט גלייך, ווי ס'איז גאָרניט, אָט וואָס אַלע ווייסן, אַז זי האָט אים ניט ליב, און האָט זיך געאיילט מיט איר אַהיים; זיין פאַרהאָרעוועט פנים האָט דערביי אויסגעזעהן אַזוי ברוגז און פאַרעַקשנט, גלייך ער, דער ניטלאַנג חתונהגעהאַטער, האָט זיך איינמאָל פאַר אַלעמאָל פאָרגענומען אָנצויאָגן אין געשעפט און אינדערהיים דאָס, וואָס ער האָט פאַרשפעטיגט אין די זיבנאונצוואַנציג יאָר פון זיין פוסטן עקסטערנישן לעבן.

אויף אלישען איז ער געווען אינכַעס פאַר דער צווייטער טיפאָגראַפיע, וואָס ער האָט געסטראַשעט עפענען. ער האָט אים געענטפערט גלייכגילטיג און קאַלט, ווי בַטלענדיג חלומות:

»וועמען שטייט נישט אָן? ווער איז ביי זיך א גאַנצער לייט געוואָרן?«

און באַלד איז צווישן זיי דאָ אינמיטן גאַס אויסגעבראָכן עפעס אין זין פון א קריג. נייגעריגע דורכגייער האָבן זיי אַרומגעשטעלט אין א קליין רעדל און האָבן געהערט:

און גרייט זיך זי אַראָפצוברענגען, וויבאַלד ס׳וועט אים אַנקומען דאָס נייאויסגעשריבענע ווייכע מעבל.

באַגעגענענדיג איינמאָל בורמאַנען אין גאַס, האָט ער זיך צו אים לייטיש פאַרנייגט, געטאָן אויף אים געשווינט א בלאָנזשע מיט די אויגן, און האָט אויך אַזוי געשווינט אויסגעשריגן:

»גאָט העלף אייך, פאַני ראַבינער! וואָס הערט זיך עפּעס מיט די וויבאָרעס?«

בורמאַנען איז דענסטמאָל אַריין אין איין אויג דער רויך פון זיין פאַפּיראָס, און דאָס צווייטע אויג האָט געקוקט אויף אלישען עטוואָס פאַרחידושט און איראָניש־שמייכלדיג. וועגן זיינע נייע ראַבינערוואַלן האָבן זיך ווירקליך צו יענער צייט פאַרשפּרייט פאַרשיידענע אומאָנגענעמע קלאַנגען. נאָר מיט אָטדעם נייעם בַעלטאַקסע איז ער לחלוטין ניט געווען באַקאַנט, ער האָט ניט געוואוסט, וואָס צו ענטפערן, און האָט זיך געפילט שלעכט. נאָר אלישע האָט שוין געהאַט דערזעהן דעם שוואַרצגעגרייזלטן פרויקע טשערקיסן, וואָס קערט זיך אום פון זיין טיפאָגראַפיע, און האָט אויף אים אָנגעשטעלט זיין פלאַך מאַטגעלבליך פּנים, מיט די גרויע, פלוידערדיגע אויגן:

»פרויקע לעמעשקע! האָט ער אים דערמאָנט זיין צונעמעניש פון צוריק מיט א יאָר צוואַנציג, בשעת זיי ביידע האָבן דאָ אין שטאָט געלערנט אין איין חדר, קוק אים נאָר אָן!... א גאַנצער לייט געוואָרן... ס׳שטייט אים שוין אַפילו ניט אָן זיך אומצוקוקן«.

פרויקע, דער קלוגעטשקער און תמיד אויסגערעכנטער האַלבער קמצן, האָט זיך איצט לחלוטין מיט קיינעם אין שטאָט ניט אָנגעקערט. אָקאָרשט מיט א צוויי־דריי חדשים פאַר זיין חתונה איז ער נאָך עטליכע מאָל אין טאָג פריילין געלאָפן צום ראַבינער אויף זיין קוואַרטיר און האָט געהאַט

טאַקסע און מער ווי צעהנטויזנט רובל מזומן געלט· ער האָט זיך באַלד צעקריגט מיט גאַנץ קהל, ווייל די שטאָט האָט ניט געוואָלט מקבר זיין זיין זיידן, סיידן ער וועט פריהער געבן פירטויזנט רובל אויף עולמות· דער אַלטער האָט געפוילט דרייַ מעת־לעת און איז צו קבורה ניט געקומען; דעמאָלט האָט אלישע אַראָפגעבראַכט דעם סטאַנאָוואָי און האָט אַליין מיט דער הילף פון א פאָר צוגעשטעלטע סטראַזשניקעס דעם אַלטן זיין רעכט געטאָן·

האָבן די קרעמער באַלד גענומען אָנרייצן אויף אים די קצבים און האָבן אויסגעפירט, אַז זיי זאָלן אויפהערן קוילן, כדי ער זאָל דערלייגן צווייהונדערט רובל א וואָך· חשובע בעלי־בתּים האָבן זיך געטרייסט:

»וואַרט, אַז א גאַנצע שטאָט וויל, אַז מלך גויס איינקל זאָל אַרומגיין אין די הייזער, וועט עס איה״ש מקוים ווערן«·

און ער איז ביי זיך ניט אַראָפגעפאַלן· ער האָט געסטראַשעט, אַז אויפצולהכעיס די קרעמער וועט ער עפענען א קלייט פון מאַנופאַקטור מיט א צווייטער טיפאָגראַפיע, און אַליין איז ער אָפטמאָל געשטאַנען אין פענסטער פון זיין געיַרשנטער שטוב און האָט געוואונקען אויף די פיל יידישע הייזער, וואָס שפרייטן זיך אַראָפ, צום קיילעכדיגן מאַרק צו:

»ס׳וועט איר נמאס ווערן, דער פאַרדריפעטער שטאָט··· ס׳וועט איר נמאס ווערן«·

ער איז, אַפנים, פון תמיד אָן געווען א גאַנץ פרייליכער נפש אָטדער אלישע אסנת· און אין שטאָט האָט מען נאָך דערצו געוואוסט, אַז ער האָט ניטלאַנג התונה געהאַט מיט א מעזשביזשער מיידל, א באַרימטער פאַרשוין, אַז ער האָט ביי איר קיין פרוטה נדן ניט גענומען

פונדעסמאָלאָן האָט ער זויף א צייט אויפגעהערט גיין צו דער אַלמנה אין שטוב· ער איז געזעסן ביי זיך אין דער בחורשער קוואַרטיר· דאָרטן איז אַלץ געווען פאַרשטויבט און גרוי; גרוי זיינען געווען די ווענט, דער באַלקן; גרוי זיינען געווען די הויפנס פאַרשטויבטע קאַזיאָנע ביכער, וואָס האָבן צו אים אַראָפּגעקוקט פון טיש אַזוי אומעטיג, גלייך זיי וואָלטן אים וועלן אומקערן צום ריכטיגן וועג און וואָלטן אים געזאָגט מוטר:

»בורמאַן, גייסט אַרום פוסט און פּאַס, בורמאַן? ··· ווערסט האָבן א מיאוסן סוף«·

און ער האָט דאָס אַלץ באַמערקט און האָט אַלץ געוואָלט ביי זיך באַשליסן, צי קאָן ער חתונה האָבן מיט דער אַלמנהס מיידל, צי ניין· שמייכלענדיג צו זיך אין דער נאָז און אין די היפשע בלאָנדע וואָנצעס, האָט ער געטראַכט, וויאַזוי וועט ער וועגן דעם אין א ווערטלדיגן טאָן פרעגן אַן עצה ביי זיין שוועסטער, דער האָרבאַטער מאַסאַזשיסטין:

»ליבע שוועסטער, וועט ער זיך צו איר אין א בריוו ווערטלען, איך קוק זיך אַרום אויף מיין גאַנץ לעבן ···« וועט ער זיך צו איר ווערטלען·

II

צו יענער צייט איז אין שטאָט געשטאָרבן דער אָנגעשטאָפּט רייכער מלך גוי, און פון ניקאָלאַיעוו האָט זיך אומגעקערט זיין אייניקל אלישע, א קרעפטיג און דאַרגופיג בחורל פון א יאָר ניינאונצוואַנציג· ער האָט געטראָגן א נייעם גרויען אָנצוג מיט א שווערן גילדענעם זייגער אין קאַמזוילטאַש· ער האָט דאָ געיַרשנט א פאַרוואַקסענע שטוב, וואָס גייט אַרויס מיט די פענסטער צום עקסטן גרינגעם שטאָטפלאַץ, א גויישע סודנע קאַסע, א

געקענט טרעפן, וואו ער געפינט זיך. אין נאָהענטן עסצימער האָט שוין געברענט א לאָמפ. ביים טיש מיטן זודיגן סאַמאָוואַר איז דאָרטן געזעסן די נאָרוואָס אויפגעשטאַנענע אַלמנה. זי האָט געקוקט דורכן פענסטער צום חֶשונדיג וויינענדיגן גאָרטן, און געטראַכט וועגן בורמאַנען, וואָס איז דאָ אין שטאָט ראַבינער, וועגן איר מיידל, וואָס האָט אַכטטויזנט נדן, און וועגן דעם, וואָס אַז מען מאַכט א קנַסמאָל, רופט מען צונויף דעם רבי, דעם שוחט מיטן חזן און מיט אַלע קרובים, און ביי דער שיין פון פיל אָנגעצונדענע ליכט ברעכט מען טעלער. צונויפבינדן אָבער אָטדי דריי באַזונדערע געדאַנקען האָט זי זיך געפוילט און האָט ניט געקענט. פון צופיל רוה און נאָרמאַל פרושדיג לעבן האָט זי שוין לאַנג פאַרלוירן דעם חשק צו טראַכטן מיט א סדר, צו ריידן הויך, צו באַגעגענען זיך מיט שטאָטווייבער און צו טראָגן אויף זיך וועמענס עסניטאיז יסורים.

»שֶבעלע טאָכטער, האָט זי צעקראָכן און אויסגעצויגן א זאָג געטאָן אין זאַל אַריין, רוף בורמאַנען טרינקען טיי«.

דענסטמאָל האָט זיך בורמאַן באַגעגנט מיטן מיידלס אויגן, וואָס האָבן געלויכטן אינדערפינצטער, ווי רויטע פייערלאַך, און האָבן מיט גלוסטיגקייט געקוקט אין זיין פנים.

»בורמאַן, האָט זי שטיל פון אָטדער גלוסטיגקייט אַרויסגעציטערט, איר זייט, דאַכט זיך, געשלאָפן, בורמאַן...«

אים האָט געערגערט א פאַרשלאָפענער עקל צו איר קול, צו אירע רויטע האָר און צו אירע הענט, וואָס האַלטן דאָס בוך. און אין דערזעלבער צייט האָט ער געפילט, ווי זי גלעט אינדערפינסטער זיין האַנט, פאַרלירט זי, געפינט זי נאָכאַמאָל און גלעט זי ווידער.

דורכן גאָרטן און דורך דער קיך· ער האָט דאָרטן ניט דערקענט דאָס דינסטמיידל, וואָס האָט צעוואַשן פון נאָכמיטאָג דאָס געפעס, און האָט זיך באַלד אַראָפגעלאָזט אויף דער געפלאָכטענער וויגשטול, וואָס אין זאַל· שעהנלאַנג איז מיט אים דאָרטן דאָס רויטהאָריגע מיידל געזעסן צווישן ווייכן מעבל מיט די פיל וואַזאָנעס, וואָס האָבן אַמאָל געקערט צו אַן אַלטן גענעראַל, אַן אָנזעצער; זי האָט געלייענט פאַר אים עפעס א ניי נאָך ניט קיין איינגעבונדן און זעהר נודנע בוך· זי האָט געלייענט זעהר שלעכט, מיט א ציטעריג און ניט קיין זיכער קול און מיט שעמעוודיג טעמפע געדאַנקען וועגן דעם, וואָס בורמאַן איז איר געוועזענער לערער און וועט זי נעמען· איר קול האָט געציטערט די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געהערט, און האָט איר פאַרריכט די גרייזן· איר קול האָט געציטערט נאָכדעם, ווען פאַרלירנדיג דעם קאָפּ אויף דער ברוסט, האָט בורמאַן איינגעדרימלט מיט א נעפלדיגן אָנדענק וועגן דעם, וואָס אינדרויסן הייבט זיך אָן דערזעלבער האַרבסט, וואָס ביי אים אין דער ראַבינערשער נשמה, און וועגן דעם, וואָס ערגעצוואו אַרום דעם פּוסטן, צו דער גרענעץ פאַרוואָרפענעם שטעטל, זיינען געוויס פאַרהאַן גרויסע רַעשיגע שטעט, און מענשן פילדערן דאָרטן און לעבן; נאָר אים איז דאָס שוין אַלצאיינס, און קיין הנאה וועט ער שוין קיינמאָל דערפון ניט האָבן· ער האָט געדרימלט·

און איינמאָל ביי א שלעכט וועטער, ווען ער האָט נאָך אָטדעם דרימל צוריק די אויגן געעפנט, זיינען דער אַלמנהס פענסטער, וואָס צום גאָרטן, שוין געווען פיל טונקעלער, ווי תּמיד, און געקלאַפט האָבן אין די שויבן פרישע רעגנטראָפּנסטערן· ער האָט צום אַלעמערשט דערזעהן דעם מיידלס אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ און האָט ניט

הסתם ניט הערן און וועט צו ווינטער צו אַוועקפאָרן צוריק אויף אירע קורסן·

»ניין׳ זי מיינט עס טאַקע ערנסט: וואָס וועט זי דאָ זיצן ?«

און בורמאַן האָט אַלץ אויסגעהערט און האָט געטראַכט׳ אַז אָטדאָס יונגע ווייבל׳ וואָס רעדט צו אים׳ איז אָקאָרשט צוריק מיט א יאָר נאָך געווען א פרייס׳ א בשותּפותדיגס און האָט געקערט צו זייביידן׳ צו אים און צו פרויקען; אַז דענסטמאָל פלעגט יעדערער פון זיי באַזונדער און בסוד קנייפּן אירע פּוקקע הענט העכער די עלנבויגנס׳ נאָר איצט האָט זי שוין חתונה געהאַט מיט פרויקען׳ און ס׳איז עפּעס מאָדנע: פּרויקע וואוינט מיט איר באַזונדער אין דריי געדונגענע שטיבלאַך׳ און ער׳ בורמאַן׳ איז געבליבן איינעראַליין און וואוינט׳ ווי פריהער׳ אין זיין בחורשער קוואַרטיר·

נאָר צום קילן אלול צו האָט מאַני רימער אָנגעהייבן זעלטן זיך באַווייזן אין גאַס· אין שטאָט האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאַנגען׳ אַז זי לעבט שלעכט מיטן מאַן׳ און בורמאַנען איז שוין לחלוטין ניט געבליבן וואָס צו טאָן· ער איז דערפאַר געוואָרן נאָך אָפּגעלאָזענער׳ פאַרשלאָפענער און פוילער און האָט ווידער אָנגעהייבן אַריינצוגיין צו דער פאַרמעגליכער אַלמנה פּערליס און צו איר ציטעריגן רויטהאָריגן מיידל׳ וואָס האָט געהאַט אַכטטויזנט נדן מיט אַן אונטערגעקויפטן גימנאַזיעאַטעסטאַט· אין שטאָט האָט מען שוין עטליכע מאָל געזאָגט׳ אַז בורמאַן וועט זי נעמען·

יעדן טאָג נאָכן עסן׳ ווען די באַיאָרטע׳ יאָרנלאַנגע אַלמנה איז שוין לאַנג געשלאָפן אין שטילן חדר׳ וואו ס׳שטייען נאָך עד היום צוויי בעטן און ס׳שמעקט נאָך אַלץ מיט אַלט פאָרפאָלק׳ איז בורמאַן אַהין אַרייַנגעקומען

I

דער דרייסיגיאָריגער בורמאַן, א געוועזענער סטודענט, געגאָלט ווי אַן אַקטיאָר, איז צופעליג פאַרזונקען אין פוסטן, צו דער גרענעץ פאַררוקטן דובראָוויטש. ער האָט זיך דאָרטן אין א שפאַס געלאָזט אויסקלייבן פאַר ראַבינער, געוואָרן צו פאַרשלאָפן און צו פויל, אויפגעהערט שרייבן בריוו זיין איינציגער שוועסטער, דער האָרבאַטער מאַסאַזשיסטין, זיך פאַרלאָזט גרויסע בלאָנדע וואָנצעס און האָט אויפאייביג פאַרשפעטיגט דעם אוניווערסיטעט.

דעם לעצטן זומער האָט ער אינאיינעם מיט »נאַטשאַלסטוואָ« זיך געבאָדן אַקוראַט צוויי מאָל א טאָג אינם אָרטיגן שלענגלענדיגן און תמיד קאַלטן טייכל, געמאַכט פאַלשע »פריזיוועס« בשותפות מיטן וואָלאָסטשרייבער, דעם שיכור, און האָט אַרומגעשפאַצירט מיט זיין געוועזענער תלמידה מאַני רימער. זי איז געווען די איינציגע אָרטיגע קורסיסטקע און האָט שבת נאָך שבועות חתונה געהאַט מיטן געגרייזלטן פרויקע טשערקיס. שפאַצירנדיג האָט אים די ציגיינער'ש ברוינע מאַני דערציילט בסוד, אַז דעם מאַן אירן האָט זי ניט איבעריג ליב, אַז די קליינע טיפאָגראַפיע, וואָס ער האָט דאָ פאַר אירע דרייטויזנט רובל געעפנט, געפעלט איר ניט, און אַז זי וועט אים מן

אין א פאַרגרעבטער
שטאָט

UNIVERSITY
TORONTO
LIBRARY
FEB 15 1979

Copyright by Wostok (Der Osten)
Verlag und Büchervertriebsgesellschaft m. b. H. Berlin
1922

Druck der Spamerschen Buchdruckerei in Leipzig

דוד בערגעלסאָן

באנד III

אין א פאַרגרעבטער שטאָט

יוסף שור

*

פארלאג »וואָסטאָק« בערלין C 2
An der Spandauer Brücke 2
1922
Printed in Germany

דוד בערגעלסאָן

ווערק

נייע פאַרבעסערטע אויסגאַבע

WOSTOK
פארלאג »וואָסטאָק«, בערלין C 2
An der Spandauer Brücke 2
1922

16|79
7

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PJ
5129
B45
1922
v.3

Bergelson, David
[Works]
Verk

דוד בערגעלסאָן

אין אַ פאַרגרעבטער
שטאָט